زنجیرەی
بووژاندنەوەی ئیسلام
ئاڵقەی دووەم

ڕێگای صالح بوون و بەرەو خوا چوون

نووسینی / عەلی باپیر

١٤١٠ك ١٩٩٠ز

زنجیره‌ی:

بووژاندنه‌وه‌ی ئیسلام

ئاڵقه‌ی دووه‌م

ڕێگای صاڵح بوون

و

به‌ره‌و خوا چوون

نووسینی / عه‌لی باپیر

١٤١٠ک ١٩٩٠ز

پێشکەشبێ

بەو مسوڵمانانەی کە بە باوەڕێکی بەتین و عەزمێکی پۆلایین و دڵێکی پڕ لە ئەوینەوە، تێ دەکۆشن و ڕەنج دەدەن و شەوو ڕۆژان پێکەوە گرێ دەدەن، بۆ ئەوەی تێ بگەن و پێ بگەن و بەرەو خوا بچن و کامڵ بن، تا سەرەنجام ڕێیان بکەوێ بە دیداری بەرزی ی شاد بن.

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

(سەرەتا)

الحَمْدُ للّٰهِ كما يَنْبَغي لِجَلالِ وَجْهِهِ وعَظيمِ سُلطانِهِ وصَلَّى اللّٰهُ وسلَّم وبارَكَ على محمدٍ النَّبيِّ الأَمين وآلِهِ الطيِّبينَ الطّاهرين وصَحْبِهِ الاكرَمين والمُهْتَدينَ بَهَدْيِهِ المُبين .

مسوڵمانی بەڕێزو خۆشەویست !

ئەم نامیلکەیەی بەردەستت (ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخواچوون) ، ئاڵقەی دووەمە لە زنجیرەی : (بووژاندنەوەی ئیسلام) ، ئەم ئاڵقەیەش بۆیە یەکسەر بەدوای ئاڵقەی یەکەم : (ڕێبازی پێغەمبەر کامەیە ؟!) دا هات ، چونکە مەبەست لە ئاڵقەی یەکەم پێناساندنێکی کورت و پوخت و تێرای ئیسلام و خەت و ڕێ و شوێنی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم بوو ، دیارە پاش ناسینی هەقیش پێویستە شوێنی بکەوین و ، لە وردو درشتەکانی ژیانی تاکی و کۆمەڵی و مەعنەوی و سیاسیمان دا بیدرەوشێنینەوە ، جا ئەم ئاڵقەیە بە مەبەستی ئەوە نووسراوە کە دەستی ئینسانی ئیسلامی بگرێ و ، بە یەکەمین قۆناغی مسوڵمانەتی و خەتی پێغەمبەری ئاشنا بکات ، کە بریتییە لە بەخۆداهاتنەوەو خۆ چاککردن و لەخوا نیزیک بوونەوە ، چونکە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە چاک بوون و صاڵح بوونی تاک (صلاح الفرد) خۆی لەخۆی دا بەرزترین و بنەڕەتی ترین ئامانجەو ، وێڕای ئەوەش چاک بوونی تاک بنچینەو سەرەتای گۆڕین و چاککردن (تغيير واصلاح) ی کۆمەڵە .

خوداش پشت وپەناو یاریدەدەرمان بێت هەر بەم زووانەش ئاڵقەی سێیەمی ئەم زنجیرەیە (برایەتی مسوڵمانان چۆنە ؟!) کە دەربارەی چۆنیەتی پەیوەندی و هەڵس وکەوت و ڕەفتار پێکەوەکردنی مسوڵمانان دەدوێ، بە دیداری خوێنەرانی سەنگین شاد دەبێت، چونکە زۆر جێی خۆیەتی کە دوای ئەوەی خەت و ڕێبازی پێغەمبەری هەڵبژاردە (صلی الله علیه وسلم)مان ناسی‌و، لە زاتی خۆمان و لە چوارچێوەی کەسایەتی‌مان دا پێیەوە پابەند بووین ، ئنجا هەوڵ بدەین لەگەڵ ئەو مسوڵمانە شیرین و سەنگینانەدا کە هاودین و هاوژین و نیزیکترین و خۆشەویست ترین کەسمانن ، لەسەر ڕاست ترین و چاکترین بنچینە، کە شەرعی خوا و پێغەمبەرە صلی الله علیه وسلم پەیوەندی پێکەوە ببەستین و ئیسلامی‌یانە پێکەوە ڕەفتار بکەین و ، هەمووکمان دەست بدەینە دەستی یەک ؛ بۆ دروست‌کردنی کۆمەڵگای ئیسلامی‌و بنیات نانی دەوڵەتی ئیسلامی‌و چەسپاندنی حوکم‌و بەرنامەی خوا لە زەوی دا .

لە کۆتایی ئەم پێشەکی‌یەدا بە پێویستی دەزانم ڕای بگەیەنم کە ئەم ئاڵقەیەو هەموو ئاڵقەکانی دیکەی ئەم زنجیرەیە کورتەو پوختەو گوشراوی ئاڵقەو بابەتەکانی زنجیرەی (با چاکتر ئیسلام بناسین !) ن و ، وەک بەرچایی و نۆنەخشەو بەرکولێکی ئەو زنجیرەیە وان و ، دەرگاو ڕێ خوشکردنێکن بۆ چوونە نێو باس و بابەتە چڕوپڕەکانی‌یەوە ، کە ئەویش خوا پشتیوان بێ لە داهاتوودا دەکەوێتە بەر دەستی خوشک و برایانی ئیسلامی .

وما تَوْفيقي إِلاَّ باللَّه .

دانەر/ ٢٩ ربیع الثانی/ ١٤١٠ کۆچی

خدراوا

تێبینی گرنگ

١- مەسەلەی خۆپاککردنەوە لە خوو وخدە بەدەکان(الرذائل)و خۆڕازاندنەوە بە خوو و خەسڵەتە پەسندەکان (الفضائل) کە لە زاراوی قوڕئان دا (تزکیە) ی پێ دەگوترێ، لە زاراوی عیرفان و (تصوف) یش دا (تخلیە وتجلیە) ی پێ دەگوترێ ، باسێکی یەکجار گرنگ و مەزنەو ئەگەر بویسترێ بە تێروتەسەلیو لە ئاستێکی بەرزداو بەشێوەیەکی وردو قووڵ بتوێژرێتەوە ، دەبێ سەدان لاپەڕەی لەسەر بنووسرێن ، بەڵام(مالایُدرکُ کلە لایترک جُلُّه) ، ئێمە مەبەستمان ئەوەبوو کە بەم نامیلکەیە بابەتی ناوبراو بەشێوەیەکی کورت و گوشراوو لە ئاستێکی ئاساییو سادەدا بخەینەڕوو، بۆ شوێن کەوتووانی ڕێبازی پێغەمبەر صلی الله علیە وسلم بەگشتی ، هەڵبەتە قەناعەتی تەواویشم لەسەر ئەوە هەیە کە هەرکەسێک بتوانێ بە تەواوی لەم نامیلکەیە حاڵی بێتو ڕەفتاری پێ بکات ، پێویستی بە کەم سەرچاوان دەمێنێو تا ئەندازەیەکی چاک تێیدا بەمراد دەگات ،چونکە ئەم نامیلکەیە لەگەڵ کورتیو کەم قەبارەییشیدا زۆربەی هەرەزۆری مەبەستە بنچینەییو گرنگەکانی (تزکیة النفس) و ، هەموو پایەو بەڕەتە سەرەکییەکانی ڕێی بەرەوخواچوون (السَّیرُ الیَ الله) ی تێدان .

ئنجا ئاشکرایە کە هەرکەسێکیش ئاستی هێندە پێهەڵچوو کە بەم نامیلکەیە قەناعەت نەکاتو تینووایەتی نەشکێ ، ئەوە دەشتوانێ بۆخۆی ڕاستەوخۆ لە سەرچاوە ڕەسەن و

مەزنەکانی (تصوف) ەوە هەڵێنجێو، بابەیەک دەستی بگاتە دەریایە حەوجێی چۆمیلکەو گۆمیلکان نابێ !

٢ـ من نە ئەم نووسراوەو نە هیچ نووسراوێکی دیکەشم بەبێ هەڵە دانانێم، چونکە هەر یەکە کە بەسەهوو ناچێ ! بەڵام خوێنەران دڵنیا دەکەم کە ئەم نووسراوە گوڵاوێ وەدەست هێنراو لە چەندان چەپکەگوڵی ڕاپازنەراوی باغی خواناسیو تەقواو عیرفانەو، زادەی ئەزموونو تەجرەبەیەکی واقیعیو زاتییەو، لێ بەهرەمەندبوونی ـ خوا پشتیوان بێ ـ شتێکی مسۆگەرو حەتمییە، بەمەرجێک بەویژدانەوەو بە دڵێکی ساغو سافو بێ غەرەزەوە سەرنج بدرێ و ڕەفتاری پێ بکرێ .

٣ـ ئەو کەسانەش کە لەدەمی سەرنجدان و تێوەڕامانی بەرهەمەکانی بەندە، یان هەرکەسێکی دیکەشدا، پەردەیەکی ڕەشو تڵخ بە بەرچاوی خۆیانەوە دەگرن و پاشانیش وەک ئەنجامێکی سروشتیو چاوەڕوان کراو، ئەگەر بەفری یەک شەوەشیان بێتە بەرچاو هەر بە (ڕەشو تڵخ) دێتە بەر نیگایان، چاکترین چارەسەریان ئەوەیە کە پەردە ڕەشەکەی بەرچاویان لادەن، بۆ ئەوەی شتان بە ڕەنگی سروشتی و ئەسڵی خۆیان ببینن و، چیدی زوڵم لە خۆیان و واقیعی جوان و گەشو ڕازاوەش نەکەن .

ڕێخۆشكردن

مسوڵمانی بەڕێزو شیرین !

گومانی تێدا نیە كە هەموو دەمێ گیروگرفتی مسوڵمانان لە خودی خۆیان و جۆری مسوڵمانەتی‌یەكەیانەوە پەیدا دەبێت ، نەك لە ئایین و بەرنامەكەیان !

جا ئەو گیروگرفتە چ چەوساوەیی‌و زەبوونی‌و كەساسی بێ ، چ ستەم‌و خراپەو ڕەوشت‌نزمی بێ، چ چینایەتی‌و قڕی و پڕی و بێ دادی بێ، وە چ پەرتەوازەیی‌و تاقم‌تاقمێنەو بێ سەرەو بەرەیی بێ ..

كەواتە ڕێ ی چارەسەرمان هەر ئەوەیە كە زۆر بەتەواوی‌و بێ خڵتەیی لە بەرنامەی خودا حاڵی ببین ، ئنجا زۆر بە وردی و قووڵی چاو بە خۆمان دا بگێڕین و خۆمان بپشكنین ، وە هەر جۆرە بیروبۆچوون و خوو وخدەو هەڵوێستێكی هەڵەو لەگەڵ ئیسلام‌دا نەگونجاومان لەخۆمان دا دی لە خۆمانی دابڕنین ، بە واتایەكی دیكە ، قورئان و سوننەتان بكەینە بێژینگ و پاك‌پاك خۆمان لە بێژینگ بدەین ، هەتا هەست دەكەین كە بیرو هۆش‌و دڵ و دەروون و كەسایەتی‌مان هیچ جۆرە سەركوێزرو خڵتەو خاڵێكی پێوە نەماوە !

جا ئێمە لە خوا بەزیاد بێ تا ڕاددەیەك لە زنجیرەی (١٢) ئاڵقەیی .(با چاكتر ئیسلام بناسین !) دا ئیسلامێكی موحەممەدی یانەی ڕاست‌و بێ خڵتەمان خستۆتەڕوو كە هەر كەسێك بە چاوی عەقڵ و دڵێكی راست‌وساغ بیخوێنێتەوەو ، بە چاكی لێی حاڵی بێ تا ڕاددەیەك ئیسلام دەناسێ .

ئنجا ئەم نامیلکەیەش کە وەک ئاڵقە هاوەڵەکانی دیکەی ڕێ خۆشکەرو بەرکوڵ و دەرگای چوونە نێو زنجیرەی ناوبراوە، تەرخان کراوە بۆ ڕوونکردنەوەو توێژینەوەی چۆنیەتی ئەو خۆ پاک کردنەوەو خۆ لە بێزینگ دانەی کە لە سەرێ باسم کرد .

بەڵێ لەم نامیلکەیەدا بە کورتی - بە ڕای بەندە - ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخواچوون و کامڵ بوون لە شەش قۆناغان دا خراوەتەڕوو ، قۆناغی یەکەم بریتیە لە (تۆبەکردن و پاک بوونەوە) چونکە خودا پاکەو پاکی ی خۆش دەوێ و ئینسان هەتا خۆی لە چڵک و چەپەری خراپەو تاوانان پاک نەکاتەوە ڕێ ی ناکەوێ هەر بەرەو خواش بچێ چ جای ئەوەی لێی وەنیزیک بکەوێ یان بە دیداری شاد بێ !

وە قۆناغی دووەم بریتیە لە (زانایی و چاو ڕوون بوونەوە) چونکە خودا لەبەر تیشک و ڕووناکی زانیاری و شارەزایی دا دەناسرێ و دەپەرسترێ ، دیسان باباى ڕێبوار دوای خۆشردن و ئامادەبوونی بۆ سەفەرێ ، نابێ هەتا تەواو لەو ڕێ یەی پێیدا دەڕوات شارەزا نەبێو بەرچاوی خۆی نەبینێ بکەوێتە ڕێ .

قۆناغی سێیەمیش بریتیە لە (ئیخلاس و یەکلابوونەوە) چونکە نیازی پاکی خوا پێ مەبەست بوون بۆ هەر ئیش و کارێک بناغەیە ، کاکڵە ، هەوێنە ، هەناوە ، کەواتە باباى ڕێبوار (سالک) ی ڕێ ی بەرەو خوا چوون نابێ یەک شەقاو هەڵێنی ، هەتا تەواو تەواو دڵنیا و مسۆگەر نەبێ کە ڕووی دڵی بەس لە خودایەو ، جگە لە ڕەزامەندی خوا هیچ

نیازو مەبەستو ئاواتێکی دیکە لە ئاوێنەی دڵیدا نیە .

ئنجا نۆرە دەگاتە سەر قۆناغی چوارەم کە جەرگ و هەناوو کاکڵ و نێوەڕۆکی هەر شەش قۆناغەکانە ئەویش (پارێزکاریو وردبوونەوە) یە ، بەڵێ بە دەستپێکردنی بڕینی قۆناغــــی چوارەم بابای ڕێبوار دەکەوێتە سەر خەتی ڕاستو بــەرەو ناسینی خوداو پەی بردن بە ناوو سیفەتە بـــــــــەرزو پەسندەکانیو دیتنی جوانیو هەیبەتی (الجمال والجلال) ی دەستدەکات بە هەنگاونان !!

ئنجا پاش جێگیربوونی خەسڵەتی (پارێزکـــــــــاری و وردبوونەوە) لە دەرو دەروونی بابای مسوڵمان دا ، قۆناغی پێنجەم دێتەپێش کە بریتیە لە (ئیحسان و بەرزبوونەوە) چونکە دوای پەیدابوونی خەسڵەتی پارێزکاری (تقوی) لـە ئینسان دا ، ئینسان دەستدەکات بە پێهەڵاچوون و کامــڵ بوون و لە خوا نیزیک بوونەوەو .. هتد .

وە کۆتایی ئەو سەفەرە بەرزو پیرۆزەمان بــە (دەوامو ساردنەبوونەوە) هێناوە کە قۆناغی شەشەمو کۆتاییــــە ، چونکە دەوامو پشوودرێژی و ساردنەبوونەوەو کۆڵ نـــەدان ، مەرجی حەتمی بەئاکام گەیشتنی هەر کارێکە .

ئنجا پاش ڕوونکردنەوەی ئەو سەفەرە شەش قۆناغی یــە لە (١٥) خاڵاندا توێشووی ڕێگاش خراوەتەڕوو .

جا عەزیزم !

ئومێدەوارمو لە خوای بەرزو بەخشەر داواکارم ، کە تۆش وەک خواناسان و ڕێبوارانی خواویستی ڕاستەقینەی بەگوڕو تین و عەزمپوڵایین و دڵ پڕ لە ئەوین ، سەفەری خێرت بێ و ئەم شەش قۆناغانە یەک لەدوای یەک هەڵبوێری و ، لــە

ئاکامدا ببیە مسوڵمانێکی کامڵی بەمراد گەیشتووی بە دیداری خودا شاد بوو، سوور سووریش بزانە کە دروست بوون و پێگەیشتنی تۆ و هاو وێنانت سەرچاوەی لاچوونی گیروگرفتمانە ! چونکە خودا گفت و بەڵێنی داوەو فەرموویەتی(وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ) الأنبياء / ١٠٥ . واتە :
وە بێگومان لەپاش تەورات لە زەبووردا نووسیومانە کە زەوی ، بەندە چاکەکانمان بە میراتی دەگرن .

کەواتە :
بە ئەندازەی ئەوەی کە ئێمە خۆمان (صالح) دەکەین خودا (اصلاح) ی حاڵی خەڵکیمان پێ دەکات ، بە تەعبیرێکی دیکە بارتەقای خۆگۆڕینمان واقیع و خەڵکمان بۆ دەگۆڕێ ، وەک خودا فەرموویەتی(... إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ) الرعد / ١١ .

دەجا هاودینی شیرینم !
با ئەگەر دەمانەوێ خودا لێمان ڕازی بێ بەهۆی جێبەجێکردنی ئەرکی سەرشانمانەوە ، هەتا زووە لە چاک کردنی خۆمان وەخۆبکەوین بەشکم وەبەر موژدەی خوا بکەوین و زەوی خوا بە میرات بگرین !!

وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ

قۆناغی یەکەم

تۆبەکردن و پاک بوونەوە

بەڵێ مسوڵمانی بەڕێز !

قۆناغی یەکەم و یەکەمین شەقاوی بەرەو خوا جووڵانت ئەوەیە کە تۆبەیەکی ڕاست و ساغ لەگەڵ خوادا بکەی و پەیمانی بەندایەتی لەگەڵ نوێ بکەیەوەو بەڵێنێکی ڕاستی پێ بدەی کە لە هەموو هەڵەو پەڵەکانی ڕابردووت پاکت بکاتەوەو بت‌شوات و بتباتە ڕیزی ئەو کەسانەی کە خودا لە وەسفیان دا فەرموویەتی :(إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ) البقره/٢٢٢ . واتە :

بێگومان خوا تۆبەکارانی خۆش دەوێن ، وە خۆپاککەرەوانی خۆش دەوێن .

ئنجا کە ئەمەت کرد مانای وایە یەکەمین خەسڵەتی ئەو کۆمەڵە بڕوادارە هەڵبژاردەیەت لە خۆتدا هێناوەتەدی، کە خوا هەڵیان دەبژێرێ بۆ نوێ کردنەوەو هێنانەوەی ئایین و بەرنامەی خۆی ،(فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ ..) خوا خۆشی دەوێن !

جا ئێستا بەرلەوەی بچینەسەر ڕوونکردنەوەی چۆنیەتی و ماهیەتی ئەو گەڕانەوە (توبە) یە ، وای بەچاک دەزانم نەختێک گرنگی و بایەخی بخەینەڕوو :

عەزیزم :

هەروەک چۆن هەتا دەستنوێژت نەبێ و لەشت و جل و بەرگت و ئەو شوێنەی کە لەسەری ڕادەوەستی پاک نەبێ بۆت نیە نوێژ بکەی ، وە هەروەک چۆن هەتا لە لەش پیسی

خۆت پاک نەکەیەوە، ڕێ ی چوونە نێو مزگەوت و دەست لە قورئان دانت نیە، وە هەروەک چۆن جوتیار هەتا زەوی یەکەی نەکێڵێ و هەڵی نەوێژێرێ هیچی تێدا ناچێنێ، بە هەمان شێوەش هەتا لە بێ دەست نوێژی سەرگەرم بوون بە دنیاوە و، لە لەش پیسی خراپە و تاوانەکان و، لە گژوگیا و چرپ وچاڵی سیفەتە بەدەکان و خوو وخدە پیسەکان پاک نەبیەوە، مەودای بەرەوخوا چوون و لە خوا نیزیک بوونەوەت نیە، چونکە بە دیداری خوا شادبوون ئامانج و مەبەستێکی یەکجار بەرزو پیرۆزەو (لایَمَسُّهُ إلاّ المُطَهَّرون) الواقعة/٧٩. پاک بووەوان نەبێ دەستیان نایگاتێ !!(١)

هەر بۆیەش خوای زاناو میهرەبان تۆبەکردنی بە یەکەمین خەسڵەتی سەرەکی ئەو بڕوادارانە داناوە کە سەرو ماڵی خۆیان بە خوا فرۆشتوە: (إِنَّ اللّهَ اَشتَرىٰ مِنَ المُؤمِنِينَ أنفُسَهُم وأموالَهُم بأنَّ لَهُم الجَنّة ...التّائِبونَ..) التوبة/١١١،١١٢ .

---

(١) یەکێک لە خواناسانی دڵ بێدار لەوبارەوە فەرموویەتی :
" کیف یَشرُقُ قلبُ صورُ الاكوانِ مُنطبعةٌ فی مرآتِهِ؟ ام كیف یَرحَلُ قلبُ الیٰ الله وهو مُكبّل بشهواتِهِ؟ ام كیف یدخل الحضرةَ ولم يَتَطهرْ مِنَ جنابَةِ غفلاته؟ ام كیف یَفهَمُ دقائق الاسرارِ وهو لم یَتُبْ مِنْ هفواتِهِ ؟ "
واتە :
" چۆن دڵێک ڕووناک دەبێتەوە، کە وێنەی دروستکراو ـ ەکان لە ئاوێنەکەی دا تۆمار کراوە؟ ـ واتە سەرگەرمی دنیایەو لەبەر خورما ناپەڕژێتە سەر خوا ـ
یان چۆن دڵێک کە بە کۆت و زنجیری ئارەزووەکانی داپێچراوە دەتوانێ بەرەو خوا بچێ ؟ یان چۆن دڵێک ڕێ ی دەکەوێ بچێتە خزمەت دیداری خودا کە جارێ خۆی لە لەش پیسی کەمتەرخەمی یەکانی پاک نەکردۆتەوە ؟ یان چۆن بەتەمایە لە نهێنی یە وردەکان حاڵی بێ، کە جارێ لە وردە هەڵەکانی نەگەڕاوەتەوە ؟! "
بڕوانە : (ایقاظ الهِمَمِ فی شَرحِ الحِكَمِ) ج٢ ص٤٦٢ ، ابن عجيبة .

دیسان هەر بۆیەش پێغەمبەری دانامان صلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم فەرموویەتی : (الطُّهورُ شَطرُ الأیمان) متفق علیه . واتە : پاکی نیوەی بڕوایە، هەڵبەتە لێرەدا وشەی (طهور) ئەگەر پاکیی ڕواڵەتیش بگرێتەوە، زیاتر پاکیی مەعنەوی مەبەستە، چونکە دەگونجێ مرۆڤ ڕواڵەتی لە هەموو کەس پاک و خاوێن تر بێ و هێندەی دەنکە خەرتەلەیەکیش بڕوای لەدڵ دا نەبێ چ جای نیوە !!(1)

ئێستاش لە چەند خاڵێک دا نێوەڕۆک و چۆنیەتی (تۆبە) دەخەینەڕوو :

١- تۆبە یانی چی ؟!

(تۆبە) گەڕانەوە ، بە پێچەوانەی لێ حاڵی بوونی

---

(١) زۆر وێ دەچێ کە مەبەست لەم فەرموودەیە (الطهور شطر الایمان) ئەوەبێ کە لە زاراوی (تصوف)و(تزکیة)دا پێی دەگوترێ (التخلیة) واتە خۆ خاڵی کردن لە سیفەت و خووە بەدەکان (الرذائل) چونکە وەک زانایانی دڵ بێدارو هۆشیار فەرموویانە کاکڵی مسوڵمانەتیو خواناسی دوو شتە ، ١- خۆپاک کردنەوەو لەخۆ داڕنینی سیفەت و خووە ئاژەڵیو دڕندەییو شەیتانییەکان کە پێی دەگوترێ (التخلیة) . وە ئیمامی غەززالی بەو خەسڵەتانە دەڵێ (المُهلِکات) فەوتێنەرەکان .

٢- خۆڕازاندنەوە بەو خەسڵەت و خووە پەسندە پاک و چاکانەی کە لە فریشتەکان دا هەن و ئیمامی غەززالی بە (المُنجیات) ڕزگارکەرەکان ناویان دەبات، ئەمەش لە زاراوی (تزکیة وتصُوف) دا پێی دەگوترێ (التحلیة) .

وە بە هەرکام لە (تخلیة وتحلیة) (تزکیة) پێک دێنن (تزکیه) ش وەک خودا فەرموویەتی (قَدْ افلحَ مَنْ زکاها) الشمس/١٠ . کەواتە :

(تزکیة) لە یەک کات دا مانای (تَخْلیة وتَحْلیة) هەردووکیان دەگەیەنێ ، چونکە هەم مانای پاکبوونەوەو هەم مانای گەشەکردنیش دەگەیەنێ .

بڕوانە (مفردات الفاظ القرآن) ص ٢١٣ ، راغب الأصفهانی .

زۆربەی خەڵکی‌یەوە بریتی نیە لە وشەیەک کە بــــە زار دەگوترێ ، چونکە وشەی (التوبة) لە ئەسڵی زماندا یانــی گەڕانەوە، وە شەرعیش هەر لەسەر ئەسڵی واتا زمانی‌یەکــەی بەکاری هێناوە، بەڵام تایبەتی کردوە بە گەڕانەوە بــەرەو لای خوا (جَلَّ جَلالُهُ) .

بەڵێ تۆبە یانی وازهێنان لە گوناحو تاوان و خــوو و خدەو ڕەفتاری خراپ و، بەدڵ پەشیمان بوونەوەو، بەزمــان دان بە تاوانباری خۆدا هێنان و، پاڕانـــــــــەوەو داوای لێبوردن کردن و، بڕیاردان لەسەر نەگەڕانەوە سەر تاوان و خراپەو، بەردەوام‌بوون لەسەر خواپەرستی‌و کردەوەی چاک ، وە بە ئەندامەکانیش جێبەجێ‌کردنی ئەو بڕیارەو سەلماندنی ڕاستی ئەو پەشیمان بوونەوەیە .

کەواتە :

ئەوانەی بە زمان دەڵێن :(أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) بەڵام بــــە کردەوەو حاڵ هەر بەردەوامن لەسەر حاڵ و وەزعــــــی پێشوویان ، بەس زمانیان گۆڕانی بەسەردا هاتوە، دەنــا ئەندامەکانیان هەر لەسەر بەزم‌و ڕەزمی پێشوویان بەردەوامن ئەوانە لە ڕاستی‌دا نەک هەر بە تۆبەکردوو لەقەڵـــــەم نادرێن ، بەڵکو بە گاڵتەکردوو بە تۆبە لەقەڵەم دەدرێن !

چونکە تۆ یەکێک بانگت بکات بۆ لای خۆی و بڵــــێ: بگەڕێوە لام‌و تۆش بە زار بڵێی : ئەوە گەڕامەوە ، ئــەوە دەگەڕێمەوە!! بەڵام بە کردار هەر بەردەوام بی، دیارە ئەو جۆرە ڕەفتارەت جگە لە گاڵتە پێکردن هیچ تەفسیرێکی دیکــەی نیە .

جا ئێستا کە مەعناو نێوەڕۆکی تۆبەمان بۆ دەرکەوت ،

با بزانین داخوا تۆبە چۆن دەکرێ ؟!

٢- چۆن تۆبەی دەکەی ؟!

پێغەمبەر صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی :
(ما مِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذَنْباً ثُمَّ يَقُومُ فَيَتَطَهَّرُ ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِذَلِكَ الذَّنْبِ إِلَّا غُفِرَ لَهُ) أخرجه أَهْلُ السُّنَنِ وقال التِّرمذي حديث حَسَنٌ وَصَحَّحه ابْنُ حِبّان.

واتە :

هەرکەسێک تاوانێک بکات، پاشان هەستێ خۆی پاک بکاتەوە ـ خۆی بشوات یان دەستنوێژێ بگرێ ـ ئنجا دوو ڕکات نوێژ بکات، دوایی داوای لێ خۆشبوون لە خوا بکات، بێگومان خوا دەیبەخشێ.

کەواتە :

خوێنەری شیرین !

مسوڵمانی بەڕێز ! ئەگەر دەتەوێ ڕێگای صالح بوون و بەرەو خوا چوون بگری!

هەنگاوی یەکەمت ئەوەیە کە بە نیازی تۆبەکردن و گەڕانەوە لای خوا، خۆت بشۆی، یان ئەگەر بۆت ڕێ نەکەوت دەستنوێژێکی پوخت بگری، ئنجا بچو دوو ڕکات نوێژی تۆبە بکە.

ئنجا هەتا دەتوانی سوپاس و ستایشی خوا بکەو صەڵات و سەلام بۆ پێغەمبەر صلّى اللّه علیه وسلّم بنێرە، ئنجا چاو بە ڕابردووی خۆتدا بگێڕەوەو هەموو ئەو تاوان و خراپانەی کە بە دڵ و زمان و چاو و گوێ و دەست و لاق و زارو گەدەو ... هتد کردووتن وەبیر خۆتیان بێنەوەو، بە گەردنی کەچو ڕووی زەردو چاوی فرمێسکاوی و دەنگێکی

کزو بە لالانەوەو کڕووزانەوە یەک بەیەک لە خزمەت خوادا بیانڵێو دانیان پێدا بێنەو، پاشان بە شەرمەزاری و کڕووزانەوەو فرمێسک باراندنەوە دەست بەرز بکەوە، یان کڕنووش بەرەو بڵێ :

خوایە من هەموو ئەو تاوان و خراپانەو زۆری دیکەش کە من یان لە یادم نەماون یان هەر نەمزانیون، کردوومن و لێیان پەشێمانمو دان بە هەڵەو ناتەواویی خۆمدا دێنم، بەڵام لێم ڕوونە کە تاوان و خراپەکانم هەرچەند زۆر بن، لێبوردنی تۆ زۆرترەو، هەرچەندە گەورە بن، بەزەیی تۆ مەزنترە، جا خوایە داوای لێبوردن و چاوپۆشیت لێ دەکەمو، تۆش نائومێدم مەکەو بە لوتف و بەزەیی خۆت بمبوورە، چونکە ئەگەر منیش شیاوی بەخشران نەبم، تۆ شایستەی لێبوردن و بەخشینی !!

ئنجا پاش ئەوە جارێکی دیکە چاوێکی ورد بە لیستەی گوناحەکانتدا بگێڕەوەو بزانە چەندیان پەیوەندی یان بەس بە خواوەیە، ئەوە ئومێد وایە ئەگەر تۆبەو گەڕانەوەکەت بەڕاستی بووبێ خودا لە هەقی خۆی دەبووری، بەڵام ئەو تاوان و خراپانەی کە پەیوەندی یان بە خەڵکەوە هەیەو مافی خەڵکیان خستوویەسەر، ئەوە ئەو جۆرە گوناحانە وێڕای ئەوەی کە گوتمان چەند شتێکی دیکەش هەن دەبێ ڕەچاویان بکەی ئەگەر بتەوێ ئەوانیشت بۆ بسڕێنەوەو یەکجاری ڕزگارت بێ .

جا ئێمە لە خاڵی سێیەمدا ئەو مەسەلەیە ڕوون دەکەینەوە :

٣- چۆنیەتی تۆبەکردن لەو گوناحانەی کە پەیوەندی یان بە خەڵکەوە هەیە :

أ ـ چاو بە ڕابردووی خۆتدا بگێڕەوەو، زۆر بەوردی سەرنج بدەو ڕامێنە داخوا هەر لەکاتی باڵغ بوونتەوە هەتا ئەو سەعاتەی ئێستات کە تۆبەی تێدا دەکەی، داخوا چ کەسێک مافێکی بەسەرتەوە هەیەو زیانێکت پێ گەیاندوە، جا چ غەیبەتت کردبێ، چ بوختانت پێوەکردبێ، چ حەسوودیت پێ بردبێ، چ خۆت بەسەردا هەڵکێشابێ، چ دڵت شکاندبێ، چ گاڵتەت پێ کردبێ، چ ماڵت خواردبێ، چ گومانی بەدت پێ بردبێ، چ درۆت لەگەڵ کردبێ، ... هتد.

ئنجا کە هەموو ئەو کەسانەت وەبیرخۆت هێنانەوە کە مافێک یان چەند مافێکیان لەو جۆرە مافانە لەسەرتە، بە دڵی غەمگین و چاوی بەگریان و ڕەنگی زەردو هەڵبزرکاوەوە، دەست بەرز بکەوەو بۆیان دەست بکە بە پاڕانەوەی گەرمو بەکوڵ و، هەوڵ بدە چاکترین دووعای دنیاو دواڕۆژیان بۆ بکەی، بەتایبەتی لەوبارەوە کە خۆت بە قەرزداری دەزانی، واتە:

ئەگەر بۆیە غەیبەتت کردبوو کە لە ئابڕوو (سمعە) ی کەم بکەیەوەو لە پلەوپایەی نێو جەماوەری داشکێنی، داوا لە خوای بەرزو مەزن بکە کە ناوو پلەوپایەی بەرز بکاتەوەو، حورمەتو ڕێزی زیاد بکات، وە ئەگەر بۆیە حەسوودیت پێی بردوە چونکە زانیاری و تێگەیشتنی لە تۆ زیاترەو ڕەوشتو خووی لە ئی تۆ بەرزترو جوانترە، لەخوا بپاڕێوە کە زانیاری و تێگەیشتنی پتر بکاتو، ڕەوشتو ئاکاری پەسندتر بکات، وە ئەگەر لەبەر دەوڵەمەندی و دارایی ڕقت لێی هەستاوەو هەوڵی زیان لێدانیت داوە، داوای بۆ لە خوا بکە، کە ڕزق و ماڵی حەڵاڵی بۆ زیاد

بکات و .. وە هەروەها .

بەڵام گرنگ ئەوەیە بەدڵێکی ساغ بۆو خاوەن مافانە بپاڕێیەوەو لە قووڵایی دڵتەوە حەزبکەی خوا چی خێرو چاکەیە بۆیان بکات، نەک لەدەمی پاڕانەوەش دا شەیتانی بەدو پیس فێڵت لێ بکات و، هەروا هاکەزاییو سەرسەرەکی دووعایان بۆ بکەی !!

ئنجا دوای ئەوە، بیربکەوە بزانە کێی وا هەیە کە بت بوغزێنێ، یان گومانی بەدت پێ بەرێ ، یان غەیبەتت بکات ، یان ئازارت بدات ، یان حەسوودیت پێ بەرێ .. یان .. یان .. هتد دوای ئەوەی یەک یەکی ئەوانەت لە ئاوێنەی خەیاڵت دا ئامادەکردن ، بەدڵ و بەکوڵ بۆیان لە خوای میهرەبان و بەخشندە بپاڕێوەو بڵێ :

خوای پەروەردگار ! تۆ لێبوردەی و لێبوردنت خۆش دەوێ ، لەبەرئەوە ، وا من لە هەموو ئەو کەسانە بوردم کە بەهەر جۆرێک و شێوەیەک بێ ئازارو زیانێکیان تووش کردووم ، جا داوات لێ دەکەم تۆش بە لوتف و بەزەیی خۆت بیانبەخشی و چاوپۆشییان لێ بکەی ، (١) دەجا خوایەگیان هەروەک چۆن من لە مافەکانی خۆم بوردمو گەردنی ئەوانەم ئازادکرد کە ئازارو زیانیان تووش کردووم ، تۆش بە میهرەبانی و بەخشندەیی خۆت من ببەخشەو، مافی خەڵکیم لەسەر لابەرەو لە چڵک و چەپەری ئەو جۆرە خراپەو گوناحانە قوتارم بکە .

ب ـ دوایی هەوڵ بدە هەرکەسێک(٢) کە بەهەر شێوەیەک زیانت لێ داوەو دڵت ئازارداوە ، داوای لێبوردن و گەردن ئازایی لێ بکەی و ، ئەگەر بگونجێو بزانی زیانی پتر نـ [illegible]

---

(١) هەڵبەتە ئەوە بەس بۆو کەسانەیە کە مسوڵمانن ، چونکە پاڕانەوە بۆ نامسولمان دروست نیە ، مەگەر دووعای هیدایەت بۆ داواکردن .

(٢) ئەگەر دەتەوێ بەتێروتەسەلی لەم مەسەلەی(حق الناس) ڕەتکردنەوەوچۆنیەتی خۆ ڕزگارکردن لەو مافانە حاڵی بی بەوردی سەرنجی کتێبی (الزواجر عن اقتراف الکبائر) ی ابن حجر الهیتمي بدە، باسی (الکبیرە "٤٦٣" ترک التوبة من الکبیرة) ج٢ ص ١٨١ .

دەقی ئەو ئازارو زیانەشی بۆ بگێڕیەوە ، ئەگەرنا پێویست ناکات .

ج ـ وە هەوڵ بدە ماڵی هەر خاوەن مافێکی زیندووت لەلایە بیدەیەوە ، ئەگەر مردبیش بیدەیەوە میراتگرەکانی، ئەگەر نەشگونجاو مسوڵمانانیش (بَیْتُ المال) ێکی ڕاستەقینەیان هەبوو ، بۆی بخە (بیت المال) ەوە ، ئەگەر نەش بوو بۆی بکە بە خێرو چاکەو بۆی ببەخشە .

جا مسوڵمانی بەڕێز !

ئەگەر بێت و ئەو شتانەی گوتران هەموان یەک بەیەک و موو بە موو جێبەجێ بکەی ، ئەوە مسۆگەرو دڵنیابە ئەگەر بێت و بە دڵێکی ڕاست و ساغ ئەو تۆبەیەت کردبێ‌و ، بێجگە لە ڕازی کردنی خواو خۆ پاککردنەوەو لە خوا نیزیک بوونەوە هیچی دیکەت لەدڵ نەگرتبێ ، ئومێد وایە کە تاوان و خراپەکانت هەرچۆنێکی‌و هەرچەندێکی بن ، خوای میهرەبان بە ئاوو تەرزەو بەفری لوتف و بەخششی خۆی لێت بشوات و، وەک قوماشێکی سپی چاک شۆراو پاک ببیەوە .

پێغەمبەری پێشەواشمان صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی (التائِبُ مِنَ الذَّنْبِ کَمَنْ لا ذَنْبَ لَهُ) رواه ابن ماجه والطبرانی والبیهقی مرفوعاً ورجالُهُ ثِقاتٌ .

واتە :

تۆبەکەر لە تاوان وەک ئەو کەسە وایە کە تاوانی نین.

٤ـ نیشانەی گەڕانەوەی ساغ (التَّوْبَةُ النَّصوح) چییە ؟!

ئنجا مسوڵمانی عەزیز ! دوای ئەوەی بەو شێوەیەی بە

کورتی خرایەڕوو تۆبەت کرد، ڕەنگە بتەوێ بزانی داخوا تۆبەو گەڕانەوەکەت لێ وەرگیراوە یان نا!

هەڵبەتە هەقیشتەو زۆر جێی خۆیەتی کە هەوڵی زانینی وەرگیران و وەرنەگیرانی تۆبەکەت بدەی، بۆ ئەوەی ئەگەر بزانی تۆبەکەت وەرنەگیراوە، لێی ڕانەوەستیو جارێکی دیکە سەرلەنوێ تۆبەکەت دووبارەو سێبارەو چەند بارە بکەیەوە، هەتا دەگەیە دڵنیایی تەواو، کە تۆبەکەت وەرگیراوە، چونکە وەک گوتمان مەبەستو ئامانج لە تۆبەکردن دا شۆران و پاک بوونەوەیە، جا هەروەک چۆن ئەوکەسەی شتێک دەشوات، ئەگەر بزانێ بە دەستێکی پاک نەبۆتەوە، دەیکاتە دوو دەستو هەروەها هەتا خاوێنی دەکاتەوە، ئێمەش پێویستە هەتا مسۆگەر نەبین وازنەیەنینو کۆڵ نەدەین.

ئێستاش بێینە سەر نیشانەی وەرگیرانی تۆبە:

پێشەکی دەڵێم:

خودا فەرموویەتی: (يا أَيُّها الَّذِينَ آمنوا تُوبُوا الى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحاً عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّآتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِها الأَنْهارُ ...) التحريم /٨.

واتە:

ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بگەڕێنەوە بۆلای خوا بە گەڕانەوەیەکی ساغ - بێ خڵتە - دڵنیابن کە پەروەردگارتان - بەهۆی تۆبەی ساغەوە - خراپەکانتان لێ بسڕێتەوە، وە بتانخاتە چەند باغێکەوە کە ڕووباریان بەژێردا دەڕۆن ...

لەم ئایەتەوە دەردەکەوێ کە تۆبەی ڕاستو ساغ

حەتمەن خوای دادگەر بە لوتفی خۆی وەری دەگــــــرێ و دەشی کاتە مایەی شۆران و پاک بوونەوەی ئینسان لــــە خراپەو تاوانەکانیو شادبوونی بە بەهەشتی بەرین .

مادام وابێ هەرکاتێک تۆبە بە شێوەیەکی ڕاست و ساغو بێ خڵتە کرا ، ئەوە مسۆگەر وەردەگیرێ ، کەواتە با بزانین تۆبەی ڕاست و ساغو بێ خەوش چییەو نیشانەکانی چین ؟!

دەتوانین لە چەند خاڵێکدا نیشانەکانی تۆبەی ڕاست و ساغو وەرگیراو بخەینەڕوو :

١- لە قووڵایی دڵیەوە بڕیارێکی قووڵ و پتەوو یەکجاری بدات :

یەکەم: لەبارەی ڕابردوویەوە ، هەر گوناحو تــاوان و خراپەیەکی کردوویەتی زۆری لەسەر پەشیمان بــــێ و نەگەڕێتەوە سەری ، وە مافی هەموو خاوەن مافێک بداتەوە ، یان گەردنی خۆیان پێ ئازاد بکات .

وە هەر چاکەو پێویستیو ئەرکێکی کە چواندوویەتــی زۆری پێ ناخۆش بێو بڕوای وابێ کە گەورەترین زیانــــی لێ کەوتوە .

دووەم: لەبارەی ئێستایەوە ، دەست لە هەموو خراپــەو تاوانێکی وردو درشت هەڵگرێ و ، قۆڵ لە جێبەجێکردنــی هەموو ئەرک و پێویستییەکانی سەرشانی هەڵکــــات ،وە هەرچی لە ڕابردوودا چواندوویەتی بیگێڕێتەوە .

سێیەم: لەبارەی داهاتوویەوە ، دڵی قایم بێ لەســەر نەگەڕانەوە سەر خراپەو تاوانەکان و بەردەوام بوون لەسەر چاکەو جێبەجێکردنی پێویستی یەکان (الفرائض) .

٢- هەوڵ بدات هەروەک چۆن کاتی خۆی بە هۆی شتــی حەرامەوە ، یان بە هۆی گوناحو تاوانانەوە ، یـــان لانی کەم بە هۆی تەمبەڵییەوە ، گۆشت و بەزی وەسەرێــک

ناوەو خۆی قەڵەو کردوە، لەمەودوا بەهۆی خواپەرستی و خۆ ماندووکردن و گریان و خەفەتخواردن و ئازاردانی نەفسەوە، ئەو گۆشت و بەزە بتوێنێتەوەو، بە مەعنای وشە خۆی قاڵ بکاتەوە !

٣- دەبێ پاش تۆبەکردن هەست بکات کە گوناح و تاوانەکان وەک ژەقنەمووتی تاڵ و ناخۆشن و، ئەوپەڕی تام و چێژیش لە خواپەرستیو کردەوە چاکەکان وەربگرێ .

٤- دەبێ لە خواردن و خواردنەوەو نووستن و قسەکردن و تێکەڵ بوونی خەڵکی بگرێتەوە .(پاشان پتر ئەم باسە دەتوێژینەوە) .

ئەمانە هەندێک بوون لە درووشم و نیشانە سەرەکییەکانی تۆبەو گەڕانەوەی ڕاست و ساغ .

جا مسوڵمانی عەزیز !

دوای ئەوەی بەم شێوەیەی گوتم تۆبەت کردو ئەو نیشانانەی خرانەڕووش لە تۆبەکەتدا دیتران ، ئەوە دڵنیابە ئەگەر خوا حەزبکات تۆبەکەت گیرا بووەو ، چاک چاک پاک بوویەوە .

مانای وایە ئێستا وەک بابایەکی بە دەستنوێژ بۆت هەیە نوێژی لەخوا نیزیک بوونەوە دابەستی و ، وەک بابایەکی لەشپاک بۆت هەیە بچیە خزمەت ماڵی خواو ، دەست بۆ کتێبی خوا بەری !

وە وەک جوتیارێک کە زەوی یەکەی دەکێڵێو بزاری دەکات و هەڵی دەوێژێرێ ، تۆش بە گاسنی تۆبەیەکی ڕاست زەوی دڵ و دەروونی خۆت کێڵاوەو، لە گزوگیاو پچک وپاڵی

چەمک و واتای وشەی (تَقْوىٰ) دەچێتەوە سەر ئەوە کە (تَقْوىٰ) یانی (وریایی‌و ئاگالەخۆبوون و خۆپاراستن) ، بۆ وێنە (راغب الأصفهاني) گوتوویەتی (وَصارَ التَّقْوىٰ فى إِصْطلاحِ الشَّرْعِ حِفظُ النَّفْسِ عَمّا يُؤْثِمُ) واتە : وە تەقوا لە زاراوی شەرعدا یانی (خۆپاراستن لە هەر شتێک کە تاوانباری ی تێدایە) .

بەڵێ (تەقوا) کە لە کوردی دا (پارێزکاری) بۆ دانراوە ، یانی چاودێری خۆ کردن و وریایی‌و بێداری و هۆشیاری و خۆپاراستن لە هەر نیازو مەبەست و قسەو وتارو کردەوەو ڕەفتارێک کە ناڕەزایی‌و ڕەنجانی خوای تێدایە .

ئەو نیازو وتەو کردەوانەش کە دەبنە هۆی ڕەنجاندن و ناڕەزایی خودا سێ جۆرن :

یەکەم: نەکردنی شتێکی پەسندو چاک .

دووەم: کردنی شتێکی ناپەسندو خراپ .

سێیەم: زیادەڕۆیی کردن لە شتی حەڵاڵ و موباحدا .

هەر بۆیەش یەکێک لە هاوەڵە بەڕێزەکانی پێغەمبەر صلّی اللّه علیه وسلّم خوا لێیان ڕازی بێ لە وەڵامی یەکێک دا کە لێی پرسی تەقوا چییە ؟! گوتی : (هَلْ سَلَكْتَ طَرِيْقاً ذا شَوكٍ ؟) ئایا هیچ جاران بە ڕێ یەکی دڕکاوی دا نەڕۆیوی ؟ گوتی با ، گوتی (فَماذا فَعَلْتَ ؟) لەوکاتی‌دا چت کردوە ؟ گوتی : (شَمَّرْتُ وَاجْتَهَدْتُ) خۆم گورج‌وگۆڵ کردوەو ئاگاداری خۆم بوو وم ، گوتی (فَذٰلِكَ التَّقْوىٰ) دە ئا ئەوە تەقوایە !

ئنجا پاش ئەوەی تا ڕاددەیەک زانیمان تەقوا چییە ، با نەختێکیش دەربارەی گرنگی‌و بەرهەم‌و دەستکەوتەکانی بدوێین :

وە زۆر چاک بزانە زۆربەی هەرەزۆری ئەوانەی بە نەزانی و بێ ئاگایی بە ڕێ ی بەرەوخوا چوون دا کەوتوونە ڕێ ، نەک هەر نەگەیونە جێ ، بگرە زۆربەیان سەریان لە زەندەقەو لاڕێ بوون و گومڕاییەوە دەرچووە !

هەر بۆیەش ئیمامی مالیک فەرموویەتی :
(مَنْ تَصَوَّفَ بِدونِ فِقْهٍ فَقَدْ تَزَنْدَق ، وَمَنْ تَفَقَّهَ بِدونِ تَصَوُّفٍ فَقَدْ تَفَسَّقَ ، وَمَنْ جَمَعَ بَيْنَهُما فَقَدْ تَحَقَّقَ) واتە :
هەرکەسێک بەبێ شارەزاییو زانیاری بیەوێ خۆی ساف بکاتەوە ئەوە بەرەو بێ دینی دەچێ ، وە هەرکەسێک بەبێ خۆساف کردنەوە بیەوێ زانیاری پەیدا بکات ئەوە بەرەو بێ بەندوباری و تاوانباری دەچێ ، بەڵام هەرکەسێک کۆیان بکاتەوە ، ئەو هەقی پێکاوە .

هەڵبەتە خوای زاناش بە ئاشکرا فەرموویەتی :
(وَلاتَقْفُ مالَيْسَ لكَ بِهِ عِلْمٌ) الاسراء / ٣٦ . واتە :
وە بەدوای شتێک مەکەوە کە زانیاریت دەربارەی نیە .

دیسان فەرموویەتی :
(قُلْ هٰذِهِ سَبِيْلِي أَدْعوا إلىٰ اللّٰهِ عَلىٰ بَصِيْرَةٍ..) یوسف /١٠٨ .
واتە : بڵێ ئەمە ڕێبازی منە ، لەبەر ڕۆشنایی دا بۆ لای خوا بانگەوازی - خەڵک - دەکەم ..

جا ئێستا ڕەنگە بڵێی باشە ئەوە قەناعەتم هێنا کە بەبێ زانیاری و تێگەیشتن و بەرچاوی خۆ دیتن ناگونجێ مرۆڤ بەرەو خوا بچێ ، بەڵام ئاخر ئەو زانیاریو شارەزاییە چیەو چۆنەو چەندەو لەکوێ دەستگیر دەبێ ؟!
لەوەڵامدا دەڵێین :
لەڕاستیدا مەبەستمان لەو زانیاری و شارەزایی یە

تێگەیشتن و حاڵی بوونە لە ئیسلام، کە بەهۆی لێکۆڵینەوە دەربارەی قورئان و سوننەت و ئەو کتێبانەی شەرح و لێکدانەوەی وانن دەستگیر دەبێ، جا بێگومان ئەمەش بۆ کەم کەس هەڵدەسووڕی، کەواتە دەبێ لای کەم (حَدّ أقل) ی ئەو زانیاری و شارەزاییە دیاری بکەین کە دەتوانین بڵێین: بریتیە لە:

١- شارەزایی دەربارەی بنچینەکانی تێڕوانین (تَصَوُّر) ی ئیسلامی سەبارەت بە بوونەوەرو ژیان و ئینسان.

٢- شارەزایی دەربارەی پایە بنەڕەتییەکانی بیروباوەڕ (عقیدة) ی ئیسلامی.

٣- شارەزایی دەربارەی کاکڵ و نێوەڕۆکی خواپەرستی (عبادة) بەگشتیو، بەتایبەتی دەربارەی پێنج درووشمەکان (نوێژ، ڕۆژوو، زەکات، حەج، زیکر).

٤- شارەزایی دەربارەی دەردو نەخۆشییەکانی نەفس و خوو و ڕەوشت و ئاکارە پەسندەکان.

جا ئێمە لە خوا بەزیاد بێ زنجیرەی (با چاکتر ئیسلام بناسین!) مان تەرخان کردوە بۆ ڕوونکردنەوەو توێژینەوەی هەرکام لەو چوار مەسەلانە.

چونکە لە بەرگی یەکەمدا لە شەش ئاڵقاندا سەبارەت بە (خوداو، پێغەمبەران و، ڕۆژی دواییو، قەزاوقەدەرو، بڕواو، ئایین) دواوین کە بنچینەکانی بیروباوەڕی ئیسلامی پێک دێنن.

وە لە بەرگی دووەمدا لە پێنج ئاڵقاندا لەبارەی (ئینسان و، ژیانی دنیاو، کۆمەڵی خواو، سیاسەت و، دادگەری) یەوە قسەمان کردوە، کە پێنج پایەو بنچینەی

سەرەکیو گرنگی تێڕوانینی ئیسلامین .

ئنجا لە بەرگی سێیەمیش دا کە ئاڵقەی دوازدەیەمی ئەو زنجیرەیەیە لە سێ بەشان دا هەرکام لەو چوار مەسەلانەمان توێژیونەوە ، لە بەشی یەکەمدا بەکورتی و ڕاپازنەراوی تێڕوانین و بیروباوەڕی ئیسلامی مان خستوونەڕوو، وە لە بەشی دووەمدا بە تێروتەسەلی دەربارەی خواپەرستی (العبادة) دواوین ، لە بەشی سێ یەمیش دا بە وردو قووڵی دەربارەی خوو و ڕەوشت (الأخلاق) و حاڵەتە جۆراوجورەکانی دەروون قسەمان کردوە .

جا بە بڕواو قەناعەتی ئێمە زنجیرەی ناوبراو بە هەر دوازدە ئاڵقەکانی‌یەوە دەگونجێ بکرێتە بەرنامەو پەیڕەوی تێگەیشتن و پێگەیشتن و پەروەردەبوون و بەرەوخوا چوونی مرۆڤی مسوڵمان .

جا مسوڵمانی بەڕێزو خۆشەویستم !

دوای ئەوەی ئەم قۆناغی دووەمی (زانیاری و چاو ڕوون بوونەوە) یەشت بڕی ، جا بەهۆی سەرچاوەی گۆڕینەوە بێ یان بەهۆی هەر سەرچاوەیەکی دیکەی لەو بابەتە ، ئەوجار خۆت گورج بکەو بەرەو قۆناغی سێیەم هەنگاو بنێ ، کە بریتیە لە :

(ئیخلاص و یەکلابوونەوە) .

قۆناغی سێیەم
ئیخلاص ویەکلابوونەوە

مسوڵمانی عەزیزو شیرین !

دوای ئەوەی قۆناغی دووەمت بڕی و لە ئایینی خواو ڕێی بەرەوخوا چوون دا زانا بووی و بەرچاوت ڕوون بۆوەو، زانیت ئەو ڕێیەی بەتەمای بڕینی چییەو چۆنەو دەبێ چ بکەی و چ نەکەی و چۆن بکەی هەتا بتوانی بیبڕی و بگەیە مەنزڵ و ببیە مسوڵمانێکی تەواوو کامڵ، مانای وایە ئێستا بەس یەکت لەسەر ئەوە کەوتوە کە ناوی خوای لێ بێنیو یەکەمین شەقاو هەڵێنیو بکەویە ڕێ، مادام وابێ سەبرێ بگرەو خۆ مەجووڵێنەو یەک شەقاویش هەڵمەیەنە هەتا ئەم قۆناغی سێیەمەش نەبڕی کە بریتیە لە (ئیخلاص و یەکلابوونەوە) .

چونکە بەدەردی شاعیرێکی فارس گوتوویەتی :

عبادت بە اخلاص نیت نیکوست
وە گرنە چ آید زبی مغز پوست ؟
اگر جز بە حق میرود جادەات
در آتش فشانند سجادەات

واتە :

خواپەرستی بە نیازو مەبەستێکی بێ خلتەوە چاکە ، دەنا توێلکی بێ کاکڵ چی لێ پەیدا دەبێ ؟

ئەگەر ڕێگەت بەلای غەیری خوادا بڕوات بەرماڵەکەت لێ دەبێ ئاگری دۆزەخ داوێن .

بەڵێ چاوەکەم !

ئەگەر کردەوەکان تۆو بن و تەمەن زەوی بێ، ئیخلاص و خوا پێ مەبەستبوون (ئاو) ە و بێگومان هیچ ڕووەکێکیش بەبێ ئاو ناڕوێ و گەشە ناکات ، کەواتە هیچ کردەوەیەکی چاکیش بەبێ خوا پێ مەبەستبوون نایەتەدیو وەرناگیرێ .

بەڵێ هەروەک چۆن (شیر) هەتا (هەوێن) ی تێنەکرێ نامەیێو نابێتە ماست ، هیچ جموجۆڵ و چالاکییەکیش بەبێ هەوێنی ئیخلاص نامەیێو بەکەڵک نایەت .

هەر بۆیەش پێغەمبەری رابەرمان صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی :(كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ فِيهِ بِبِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم فَهُوَ أَبْتَر) رواه أبوداوود . واتە :

هەر ئیشێکی گرنگ کە بە(بسم الله الرحمن الرحيم) دەستی پێ نەکرابێ ئەوە دوابڕاوو بێ خێرە !

چونکە لە دەمی (بسم الله) ی کردن دا پێویستە مرۆڤ سێ شتی بەدڵ دا بێن :

یەکەم: ئەم کارە بەس بۆ ئەوە دەکەم کە خوا لێم ڕازی بێ و بەناوی ویەوە دەیکەم .

دووەم: ئەم کارە بە هێزو دەسەڵات و شان و شەوکەتی خۆم نایکەم و بە یاریدەو توانای خوا ئەنجامی دەدەم .

سێیەم: ئەم کارە بەپێی ئەو شەرع و بەرنامەیە ئەنجام دەدەم، کە خوا ناردوویەتی . ئنجا گومانیشی تێدا نیە کە هەر کارێکی خێر یەکێک لەم مەرجانەی تێدا نەبن ، خاوەنەکەی

سەپانی پووشێیەو ماندووی بێ بەرهەمە .

دیسان هەر بۆیەش لە سەرەتای نوێژەوە پێش خوێندنی فاتیحە پێغەمبەرمان صلى الله عليه وسلم فێری کردووین کە بڵێین :

(وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمواتِ وَالأَرضَ ...) واتە : ڕووی خۆمم لەو زاتە کرد کە ئاسمانەکان و زەوی بنیاتناون ... !

بێگومان لێرەدا مەبەست لە ڕووی خۆم (وَجْهِي) نابێ ڕووی ماددی و ڕواڵەتی بێ، چونکە مرۆڤ لەکاتی نوێژدا ڕووی ڕواڵەتی بەرەو قیبلەیەو، دیارە خوداش جَلَّ جلالُهُ نە لەلای کەعبەو نە لە هیچ شوێنێکی دیکەش نیە، کەواتە مەبەست لە (ڕوو) لێرەدا ڕووی دڵ و دەروون و نیازو مەبەستە .

جا مسوڵمانی خۆشەویست !

تۆش ئێستا بەرلەوەی بجوولێیو هەنگاو بنێی ڕووی دڵ و نیازو مەبەستت بکە قیبلەی هەرە بەرزت کە خوای بەرزو مەزن و بەخشەرو داهێنەرو خاوەن لوتف و بەزەییەو، تەواو تەواو دڵت ساغ و یەکلا بکەوەو بێجگە لە (لەخوا نیزیک بوونەوەو بەرەو بەرزایی بەرزبوونەوەو بە ڕەزامەندی خوا شادبوون و کامڵ بوون و تێگەیشتن و پێگەیشتن) هیچ نیازو مەبەست و ئاوات و ئامانج و خولیایەکی دیکە لە دڵتدا مەهێڵەو، پاک پاک نیازەکانی دڵ و دەروونت بە بێژینگی قورئان و سوننەت دابێژەو، بێجگە لە دەغڵی کاکڵ دارو ساغی خوا مەبەست بوون و بەرەوخوا چوون ئەوی دیکە هەمووی فڕێ بدە .

بەڵام چاوەکەم بی ! زۆر زۆر وریای خۆت بی با زیوان و بنۆیل و گەنمی کوێروولێدراوی نیازو مەبەستەکانی دیکە هەرچییەکی بن فێڵت لێ نەکەن و خۆت لێ بە گەنم پێشان نەدەن ، چونکە نەفس و شەیتان فێڵ و فەرەجیان زۆرن !!

ئنجا با لە کۆتایی ئەم باسەدا چەند قوڵە ئامۆژگاری پێشکەشت بکەم :

یەکەم : ئەگەر هەموو کەس فێڵی لێ بکرێ فێڵ لە خوا ناکرێ چونکە خودا وەک پێشەوامان فەرموویەتی :(إِنَّ اللَّـهَ لاَيَنْظُرُ الىٰ أُجْسامِكم ولا إِلىٰ صُوَرِكُمْ ولٰكِنْ يَنْظُرُ الىٰ قُلُوبِكُمْ) رواهُ مسلم . واتە :

بێگومان خوا نە تەماشای لەش ولارتان دەکات وە نە تەماشای دیمەنتان ، بەڵکو تەماشای دڵەکانتان دەکات .

کەواتە عەزیزم پەلەپەل و تاڵووکە مەکەو هەتا تەواو دڵنیاو مسۆگەر نەبی کە ڕووی دڵت جگە لە خوا لە هیچ شتێکی دیکە نیە ، ئەم قۆناغە بەجێ مەهێڵەو مەکەوە ڕێ ، چونکە (شیر) هەرچەندە زۆر چاک بێ بەبێ هەوێن نامەیێو دەترشێو ، ئەگەر دنیایەش بە تۆوی داچێنی بەبێ (ئاو) سەوز نابێ ، کەواتە هەتا ڕووی دڵت لەگەڵ خوادا ڕاست ڕاست نەکەی و تەواو تەواو خۆت بۆ خوا خاوێن و یەکلا نەکەیەوە هیچ مەکە ، چونکە دیوارێک لەسەر زبڵی دابندرێ سەرەنجامی هەر ڕووخان و هەرەس هێنانە !

دووەم : هەموو جموجۆڵ و چالاکیو ڕەنجدانێکی بابای مسوڵمان بەمەبەستی ئەوەیە کە خوا لێی وەربگرێ و پاداشتی بداتەوەو بە بەهەشتی بەرین و ڕەزامەندی خۆی شادی بکات ، دەجا خودا بە ڕاشکاوی ڕای گەیاندوە کە کارو کردەوەی هیچ

کەسێک ئیعتیباری پێ ناکرێ و وەرناگیرێ جگە لە خواناسانی ڕاستەقینەو پارێزکار، وەک دەفەرموێ :
(.. إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ) المائدە / ٢٧ .
واتە : .. بێگومان خوا بەس لە پارێزکاران وەردەگرێ !

کەوابێ با بەرلەوەی هەنگاوێک بنێین تەواو لە خۆمان وردبینەوەو بزانین داخوا وایـن کە خوا لێمان وەربگرێ یان نا !!

سێیەم : خوای میهرەبان لە فەرموودەیەکی قودسی دا فەرموویەتی :(أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي) متفق علیه .واتە : من بەگوێرەی گومان و بیرکردنەوەی بەندەکەمم سەبارەت بە من .

کەواتە مسوڵمانی بەڕێز !

زۆر چاک بزانە بەبێ بۆ خوا ساغ بوونەوە هیچ شتێکت لێ هەڵناوەرێ ، چەندە مەبەستت خوا بێ و چەندە ڕەزامەندی خوات لەدڵ دا بێ خوداش هێندە تۆی مەبەستەو هێندە تۆی دەوێ !

بەکورتی (خوا لەلای تۆ چۆن بی تۆش لەلای وی ئاوای !) .

ئێستاش !

دوای ئەوەی تەواو تەواو دڵت بۆ خوا ساغ و یەکلا بۆوەو بێجگە لە وەدەست هێنانی ڕەزامەندی وی و لێ نیزیک بوونەوەی هیچ ئاوات و مەبەستێکی دیکەی ماددی و مەعنەویت لەدڵ دا نەماو جگە لە خوا هیچ شتێکی دیکە لە ئاوێنەی دڵت دا بەدی ناکەی ، ئەمجار ناوی خودا بێنەو خۆت گورج بکەو بەرەو گرنگترین و کاریگەرترین

قۆناغی ئەم سەفەری بەرەو خوا چوونە برۆ کە بریتیە لە قۆناغی چوارەم (پارێزکاری و وردبوونەوە) .

قۆناغی چوارەم

پارێزکاری و وردبوونەوە

مسوڵمانی بەرێزو خۆشەویست !

ئێستا کە قۆناغی سێیەمت هەڵبواردوەو بە تەواوی ڕووت لە خودا کردوەو، جگە لە ئامانجی بە دیداری خودا شادبوون و کامڵ بوون هیچ ئیازو مەبەستێکی دیکەی مەعنەوی وەک مەدح و پێهەڵگوتران و پلەوپایە وەدەست هێنان و ڕووی خەڵکی بەلای خۆدا هێنان، یان ماددی وەک دەسەڵات و پارەو سامان و ئافرەتی جوان لە ئاوێنەی دڵتدا نابینێ !

ئەمجار خۆت گشت و وشت بکەو بچۆ قۆناغی(پارێزکاری و وردبوونەوە) وە .

ئنجا با بەرلەوەی بچینە سەر ڕوونکردنەوەی چۆنیەتی پارێزکاری و وردبوونەوە پێناسەیەکی کورتی پارێزکاری (تقوى) بکەین و برێک دەربارەی گرنگی و بەرهەمەکانی بدوێین :

سەرجەمی قسەو توێژینەوەی زانایان سەبارەت بە

چەمک و واتای وشەی (تَقْویٰ) دەچێتەوە سەر ئەوە کە (تَقْویٰ) یانی (وریایی و ئاگالەخۆبوون و خۆپاراستن) ، بۆ وێنە (راغب الأصفهاني) گوتوویەتی (وَصَارَ التَّقْوىٰ فی إِصْطلاحِ الشَّرْعِ حِفْظُ النَّفْسِ عَمّا يُؤثِمُ) واتە :
وە تەقوا لە زاراوی شەرعدا یانی (خۆپاراستن لە هەر شتێک کە تاوانباری ی تێدایە) .

بەڵێ (تەقوا) کە لە کوردی دا (پارێزکاری) بۆ دانراوە ، یانی چاودێری خۆ کردن و وریایی و بێداری و هۆشیاری و خۆپاراستن لە هەر نیازو مەبەست و قسەو وتارو کردەوەو ڕەفتارێک کە ناڕەزایی و ڕەنجانی خوای تێدایە .

ئەو نیازو وتەو کردەوانەش کە دەبنە هۆی ڕەنجاندن و ناڕەزایی خودا سێ جۆرن :

یەکەم: نەکردنی شتێکی پەسندو چاک .

دووەم: کردنی شتێکی ناپەسندو خراپ .

سێیەم: زیادەڕۆیی کردن لە شتی حەڵاڵ و موباحدا .

هەر بۆیەش یەکێک لە هاوەڵە بەڕێزەکانی پێغەمبەر صلّى اللّه عليه وسلّم خوا لێیان ڕازی بێ لە وەڵامی یەکێکدا کە لێی پرسی تەقوا چییە ؟! گوتی :
(هَلْ سَلَكْتَ طَرِيْقاً ذَا شَوْكٍ ؟) ئایا هیچ جاران بە ڕێ یەکی دڕکاوی دا نەڕۆیوی ؟ گوتی با ، گوتی (فَمَاذَا فَعَلْتَ ؟) لەوکاتیدا چت کردوە ؟ گوتی : (شَمَّرْتُ وَاجْتَهَدْتُ) خۆم گورج وگۆڵ کردوەو ئاگاداری خۆم بووم ، گوتی (فَذٰلِكَ التَّقْوىٰ) دە ئا ئەوە تەقوایە !

ئنجا پاش ئەوەی تا ڕاددەیەک زانیمان تەقوا چییە ، با نەختێکیش دەربارەی گرنگیی و بەرهەم و دەستکەوتەکانی بدوێین :

١ـ تەقوا دەبێتە هۆی زانایی و چاو ڕوون بوونەوە : (يـا أيُّها الَّذينَ آمنوا إنْ تَتَّقوا اللّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقاناً ...) الأنفال / ٢٩ .

٢ـ تەقوا وا لە مرۆڤ دەکات کە خوای لەگەڵ بێت : (.. واعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ المُتَّقِيْنَ) التوبة / ٣٦ .

٣ـ تەقوا دەبێتە هۆی لە قورئان حاڵی بوون : (ذلِكَ الكِتابُ لارَيْبَ فيْهِ هُدىً لِلمتَّقين) البقرة / ٢ .

٤ـ تەقوا وا لە ئینسان دەکات کە خوا خۆشی بوێت : (..فَإنَّ اللَّهَ يُحِبُّ المُتَّقيْنَ) آل عمران / ٧٦ .

٥ـ تەقوا هۆی چوونە بەهەشتە : (إنَّ المُتَّقِيْنَ في جَنّاتٍ وَنَهَرٍ) القمر / ٥٤ .

٦ـ تەقوا مایەی لێکرانەوەی دەرووی خێرە : (.. وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً ..) الطلاق / ٢ .

٧ـ تەقوا مایەی کاروبار بۆ ئاسان بوونە : (وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أمْرِهِ يُسْراً) الطلاق / ٤ .

٨ـ تەقوا دەبێتە هۆی پاداشتی مەزن و سڕانەوەی خراپەکان (وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيّاتِهِ ويُعْظِمْ لَهُ أجْـراً) الطلاق / ٥ .

٩ـ تەقوا قەڵغانە لە بەرانبەر فێڵ و پیلانی دوژمنان دا : (.. وَإنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقوا لايَضرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً ....) آل عمران / ١٢٠ .

١٠ـ هەر ئیش و کارێک لەسەر بنچینەی تەقوا دابمەزرێ هەرەس نایەنێ : (أفَمَنْ أسَّسَ بُنْيانَهُ عَلىٰ تَقْوىٰ مِنَ اللّهِ ورِضْوانٍ خَيْرٌ أمْ مَنْ أسَّسَ بُنْيانَهُ عَلىٰ شَفا جُرُفٍ هـارٍ فَانْهارَ ..) التوبە / ١٠٩ .

١١- سەرەنجامی خێر لە گرەوی تەقواداران دایە ؛ (...... إِنَّ العاقِبَةَ لِلْمُتَّقِيْنَ) هود / ٤٩ .

ئنجا با بزانین پارێزکاری و وردبوونەوە چی‌یەو چۆنەو چۆن دەستگیر دەبێ ؟!

باشترین ڕێگای وەدەست‌هێنانی پارێزکاری و وردبوونەوە ئەوەیە کە ئینسان هەموو ڕۆژێک بەبێ بواردن بەگوێرەی ئەو پەیمانە پێنج بەندی یە ڕەفتار بکات کە زانایانی دڵ بێدارو هۆشیارو پارێزکار بۆ بەرەوخوا چوون و کامڵ بوون دایان ناوەو لەسەری ڕێک کەوتوون .

ئەو پەیمانە پێنج بەندی یەش بەکورتی ئاوایە :

١- مەرج لەگەڵ دا گرتن (المُشارَطة) .

٢- چاودێری کردن (المُراقَبَة) .

٣- سەرکۆنەکردن (المُعاتَبَة) .

٤- لێپرسینەوە (المُحاسَبَة) .

٥- سزادان (المُعاقَبَة) .

چۆنیەتی ڕەفتارکردنیش بە پەیمانی ناوبراو بەم شێوەیە :

هەنگاوی یەکەم : (مەرج لەگەڵ دا گرتن)

هەموو ڕۆژی بەیانی زوو کە لە خەوێ هەستای بە عەزمێکی پتەوو پۆڵایینەوە خۆت بدوێنەو مەرج لەگەڵ نەفسی خۆت‌دا بگرە کە ئاگاداری خۆی بێ‌و وریاو بێدارو ورد بێ‌و نەیەڵێ گیرۆدەی هیچ خراپەو بێ شەرعی‌یەک بان ڕەفتارێکی پووچ (لَغو) و ناپەسند (مَكرُوه) بێ ،

ئەو ئاگا لەخۆبوون و هۆشیاری و وردبوونەوەیەش بە پاراستنی حەوت شتان دێتەدی :(١)

یەک : وشەکان (الكَلِماتْ) هیچ وشەیەک نەڵێ و نەبیستێ کە تاوان بێ یان لانی کەم پووچ و بێ سوود بێ .

دوو: سەرنجەکان (النَظَراتْ) سەرنج نەداتە هیچ شتێک کە حەرام بێ یان لانی کەم خێری نەگاتێ (مەگەر بەناچاری) .

سێ: نیازەکان (الخَطَراتْ) هیچ بیرو نیازێک بە دڵی خۆی دا نەیەنێ کە خراپ یان لانی کەم ناپەسند بێ .

چوار: تاوەکان (اللَّحَظاتْ) هیچ دەقیقەیەکی تەمەنی لە بێ شەرعی یان پووچی (لَغو) دا بەڕێ نەکات .

پێنج: هەنگاوەکان (الخُطُواتْ) بەرەو هیچ کارێکی خراپ یان ناپەسند لاق هەڵنەیەنێ .

شەش: پاروەکان (اللُّقَماتْ) هیچ پاروێک یان قمێکی وا لە گەرووی ئاوا نەکات کە نەک هەر حەڕام بەڵکو جێی شوبهەش بێ .

حەوت: جموجۆڵەکان (الحَرَكاتْ) هیچ جموجۆڵێک بە هیچ کام لە ئەندامەکانی نەکات کە حەڕام یان ناپەسند (مَكرُوه) بێ ، وەک تەسبیح ڕاوەشاندن و پەنجە تەقاندن ..

---

(١) ئاشکراو بەڵگەنەویستە کە خەسڵەتی پارێزکاری (تَقوَى) بەس بەوەندە نایەتەدی کە ئینسان ئاگاداری خۆی بێت دووچاری هەڵەو تاوانان نەبێت ، چونکە (بەرد) یش بە بەردایەتی خۆی هیچ گوناحان ناکات ، بەڵام هەر بەردەو بەس بەمە نابێ بە هیچ ، کەواتە تەقوای ڕاستەقینە ئەوەیە کە وێڕای خۆ لە خراپە پاراستن خۆشت لە چاکەدا سەرگەرم بکەی و هەوڵ بدەی دەقیقەیەکت لەقیس نەچێت .

هەنگاوی دووەم: (چاودێری کردن)

دوای ئەوەی بەو شێوەیەی کە لە هەنگاوی یەکەمدا باسمان کرد مەرجت لەگەڵ خۆتدا گرت و بەڵێنێکی پتەوت لەگەڵدا مۆرکرد ، ئنجا دەستبەجێ دوابەدوای ئەوە چاودێری و پشکنینێکی وردو بەردەوام بخە سەر خۆت و زۆر چاک ئاگاداری وشەو ڕستەکانی زمانت و، ڕوانین و سەرنجەکانی چاوت و، نیازو مەبەست و خولیاو خەیاڵەکانی دڵ و مێشکت و، چرکەو دەقەکانی تەمەنت و، پێ هەڵێنان و ئەقاوەکانی لاقانت و، قمە خواردنەوەو پارووە خواردنەکانی زارو، جموجۆڵی ئەنداماکانت بەو، نەیەڵی ئەگەر لانی کەم خوداشیان پێ لە خۆت ڕازی نەکەی ببنە مایەی شەرمەزاری و ڕەنج بە خەساری و قەرزدار بوونەوەت !!

هەڵبەتە ئەم چاودێری و ئاگالەخۆ بوون و خۆپشکنینەش تایبەت نیە بە کات و شوێنێکی تایبەتیو دیاری کراوەوەو، پێویستە هەر لە دەمی بێداربوونەوەوە هەتا کاتی پێش نووستن بەردەوام بێت و یەک تاو لەخۆی بێ ئاگا نەبێ ، چونکە شەیتان و نەفس هەمیشە بۆ مرۆڤ لە کەمین دان و هەر چاوەڕێی هەل و دەرفەتێکن !

هەنگاوی سێیەم: (سەرکۆنەکردن)

ئنجا دوای ئەوەی هەر لە دەمی بێداربوونەوەتەوە هەتا کاتی سەر جێگەی خەوتن بە وردی و بێ پسانەوە چاودێری خۆتت کردو چاوو گوێ و زمان و زارو دڵ و مێشک و گەدەو دەست و لاق و باقی ئەنداماکانت کردنە جێی سەرنج و تێوەڕامان و وردبوونەوەی خۆت ، شەوێ کە چوویە سەر

جێگەی نووستنێ مەنوو هەتا چاوێکی وردو قووڵ بە هەڵس و کەوتەکانی ئەو ڕۆژەتدا نەگێڕیەوە ، جا ئەگەر خێرو چاکەیەکت دی ، سوپاسی خوای لەسەر بکەو سوور بزانە کە بە یاریدەو پشتگیری خودا کردووتەو، ئەگەر خوانەکردە خراپەیەکیشت بەرچاو کەوت ئەوە دەستبەجێ لێی ژیوان ببەوەو بگەڕێوە لای خواو داوای لێبوردنی لێ بکەو سوور سوور بزانە کە نەفست بە فەرمانی شەیتانی بەد تووشی ئەو چۆرتمەی کردووی و بەو دەردەی بردووی ، مادام وابێ زۆر جێی خۆیەتی کە دەست بکەی بە تانە لیدان و لومەو سەرکونەی نەفست .

هەنگاوی چوارەم: (لێپرسینەوە)

پاش ئەوەی هەموو پێشەوتنانێک لۆمەو سەرکۆنەی نەفسی خۆت کرد لەسەر هەڵەو تاوانەکانی ، ئەگەر زانیت نەفست بەو سەرشکاندنەوەو خۆ لێ تووڕەکردن و سەرکۆنە کردنە چاک بووەو ئەدەب و شەرمی پەیدا کردوە ئەوە چاکە ، دەنا لەگەڵی بگوازەوە بۆ هەنگاوی چوارەم، بەین بەین هەر حەوتووی جارێک دەست بکە بە لێپرسینەوەیەکی زۆر توندو وردی نەفستو، سەرە دەرزی یانیشی لەسەر حیساب بکەو یەک تۆز بەزەییت پێیدا نەیەتەوە، چونکە ئەو بەزەیی بەتۆدا نەهاتۆتەوەو ویستوویەتی لەرێ ی ئەو تاوان و خراپانەوە دووچاری تووڕەیی خوداو ئازارو ئەشکەنجەی دنیاو دوارۆژت بکات !!

ئنجا ئەگەر لە ئەنجامی ئەو لێپرسینەوەیەدا هەستت کرد کە نەفسی خراپەکارت شایستەی سزاو جەزرەبەیە ،

ئەوە یەکسەر لەگەڵی بکوازەوە بۆ هەنگاوی پێنجەم .

هەنگاوی پێنجەم : (سزادان)

وەک گوتمان دوای لێپرسینەوەیەکی وردو قووڵ ئەگەر بۆت دەرکەوت نەفست شایستەی سزاو جەزرەبەیەو حەوجێی تەمبێ کردنێ یە ، بەبێ سڵەمینەوەو دوودڵی بەرۆکی نەفست بگرەو زەبرێکی پڕ بەپێستی تێ بسرەوێنەو لە خەوی سستی و تەوەزەلیو قالبگرانی وەخەبەری بێنەو ، ئەو کۆت و زنجیرەی کە شەیتانی بەد خستوویەتە دەست و پێو گەردنییەوە بە شمشیری شەرع هەلاهەلای بکەو بی پسێنە .

هەڵبەتە جۆرو چۆنیەتی و ئەندازەی ئەو سزادانەش توێژینەوەی دوورودرێژ هەلدەگرێ کە لێرەدا مەودامان نیە ، بەڵام میانەڕەوی (وَسَطِيَّة) ڕەچاوکردن لە هەموو شتێکدا نیشانە بە ئینسان دەپێکێ .

کەواتە هەرکاتێک لەسەر تاوان و خراپەو کارێکی ناپەسند ویستت سزای نەفست بدەی لەلایەکەوە زەبرێکی وای تێ بسرەوێنە کە ئێشی پێ بگەیەنێو ، پێی بگوترێ (سزا) ، وە لەلایەکی دیکەشەوە با ئازاردان و سزادانەکە بەجۆرێکی هێندە سەخت و بێڕەزا نەبێ کە بنەتۆوی خۆی نەکاتەوەو زیانی لە قازانجێ پتر بێ .(١)

جا مسوڵمانی خۆشەویست !

ئەگەر بێت و ئەوەی لەو پەیمانە پێنج بەندی یەدا خرایەڕوو ، لەگوێ و دڵ بگری و ڕەفتاری پێ بکەی ، ئەوە مسۆگەربە بە پشتیوانی خوا خەسڵەتی بەرزو پەسندو مەزنی (پارێزکاری) یت تێدا پەیدا دەبێو قۆناغی چوارەمیش

---

(١) شایانیباسە کە مەرج نیە سزادان هەر لێدان و پێدادان بێت ، بەڵکو هەرشتێک کە ببێتە مایەی تەمبێ کردن و سەرشکاندنەوەی نەفس سزایە ، وەک برسی و تینووکردن ، حەپسکردن بەهۆی ئیعتیکافەوە ...

هەڵدەبوێری ، ئنجا پتر خۆت گشت و وشت بکەو سەرت هەڵبڕەو بەرزەو لووتکەی هەرەبەرزو پیرۆزی خواپەرستی و مسوڵمانەتی کە پلەی ئیحسانە بڕوانەو بیکە بە جێی خولیا و ئاواتی بەرزت .

قۆناغی پێنجەم
ئیحسان و بەرزبوونەوە

مسوڵمانی سەنگین !

هەرکاتێک قۆناغی ڕابردووت بەتەواوی بڕی و خەسڵەتی پارێزکاری و وردبوونەوەت تێدا بوو بە شتێکی دامەزراوو بنەڕەتی، مانای وایە کەوتوویە سەر خەتی ڕاست و بەرەو ئامانج وەڕێ کەوتووی و وەنیزیکیش کەوتووی ، بەڵام بەس بەوەندە قەناعەت مەکەو خودا لوتف و بەزەیی‌و بەخششی زۆرو زەوەندەیەو بە کەمی وازمەیەنە ، دیارە ئاواتی گەورەشە کە پیاوی گەورە دروست دەکات ، بەڵام ئاوات و مەبەستی بەرزیش ڕەنج و خەباتێکی لەقەدەر خۆی دەوێ ، چونکە (إِذا كانَتِ الآمالُ كِباراً تَعِبَتْ فِي مُرادِها الأَجْسامُ) !!

بەڵێ برای شیرینم !

دوای ئەوەی لە ئەنجامی هەڵبواردنی چوار قۆناغی پێشوودا گەیشتیە پلەوپایەی پارێزکاران (المتقين) ،

ئەگەر لەخۆت ڕا دەبینی بەوەندەوە مەوەستەو، بەردەوام بە لەسەر ڕێ بڕین بەشکم ئەوە خوایە بتوانی بە لوتفی خوا خۆت بگەیەنیە پایەی ئیحسان و بچیە ڕیزی چاکەکاران (محسنین) ەوە !

ئنجا هەر هەمان ڕێگاو چۆنیەتی کە (پارێزکاری) یت پێ وەدەست هێنا، پلەوپایەی ئیحسانیشی پێ دەستگیر دەکرێ، ئەگەر خوا مەیلی لێ بێ، بۆیە بەپێویستی نازانم چۆنیەتی گەیشتن بە پایەی ئیحسان (مَقامُ الأُحسان) بتوێژمەوە .

بەڵام وای بەچاک دەزانم بڕێک چەمک و واتای (احسان) ڕوون بکەمەوە .

(ئیحسان) لە ئەسڵی زمان دا یانی چاکەکاری، بەڵام لە زاراوی شەرعدا بە بڵیندترین پایەی خواناسیو بەرزترین لووتکەی ڕێ ی بەرەوخوا چوون دەگوترێ .

بەڵێ ئیحسان ئەو حاڵەتە بەرزو پیرۆزەیە کە هەرکاتێک مرۆڤ پێی گەیشت هەموو ئەرکێکی ئیسلامەتی بە چاکترین و ڕاستترین شێوە ئەنجام دەدات، نوێژەکەی لەوپەڕی چاکیو تەواوی ی دا دەبێ هەم لەلایەن ڕواڵەتی یەوە وەک قوڕئان خوێندن و ڕکووعو کڕنووش بردن و تەحییاتەکەی، وە هەم لەلایەن دەروونی‌یەوە وەک گەردن کەچیو خۆبەکەم زانین و خوا بەگەورەو پاک گرتن و بەدڵ لەخواوە ڕامان و دڵ پڕبوون لە شەرمو ڕێزی ی ..

وە جیهادکردنەکەی بە تەواوترین شێوە دەبێ و سەرو ماڵی لەسەر لەپی دەستی دادەنێ لەپێناوی بەرزکردنەوەی ناوی خواو بووژاندنەوەی بەرنامەکەی دا بێ ئەوەی چاوەڕێ ی سوپاسکردن و چاکەدانەوەی هیچ کەسێک بێ بێجگە لە خوا ..

وە هەروەها خوو و ڕەوشت و ڕۆژوو و زەکات و حەج و زیکرو هەموو شتێکی دیکەی بەهەمان شێوە .

کەواتە ئیحسانیش وەک تەقوا هەموو ئەرک و فەرمانەکانی ئیسلام و گشت نیازو وتەو کردەوەکانی ئینسان و سەرلەبەری لایەنەکانی ژیانی دەگرێتەوە ، ئەوەندە هەیە چەند جیاوازی یەکی ورد لەنێوان تەقواو ئیحسان دا بەدی دەکرێن :

١- تەقوا خەسڵەتێکە مرۆڤ لە خراپەو تاوانەکان دەپارێزێو بەرەو چاکەکردن هانی دەدا ، بەڵام ئیحسان خەسڵەتێکە مرۆڤ لەو شێوە خواپەرستی‌یە دەپارێزێ کە شێوەیەکی چاکتر لەوی هەیە !

٢- تەقوا بۆ ئەوەیە کە مرۆڤ لە دۆزەخێ قوتار بکاو بەرەو بەهەشتێ تەیار بکات ، بەڵام ئیحسان دەبێتە هۆی ئەوەی کە مرۆڤ لە زیاتر پێهەڵچوونی پلە بەرزەکانی بەهەشتێ دا سەرکەرمی پێشبڕکە (مُسابقة) بێ !

٣- بەکورتی تەقوا پەرستنی خوایە ، بەڵام ئیحسان چاک پەرستنی خوایە ، باباى پارێزکار (مُتَّقِي) هەوڵ دەدات هەموو دەمێ لەنێوان چاکەو خراپەدا چاکە هەڵبژێرێ ، بەڵام باباى چاکەکار (مُحْسِنْ) هەوڵ دەدات لەنێوان چاکەو چاکتردا ، چاکتر هەڵبژێرێ !

جا مسوڵمانی عەزیز !

وەک گوتمان ئیحسان لە هەموو شتێک دا هەیەو وردو درشت دەگرێتەوە ، بەڵام ئێمە لێرەدا بە هێنانەوەی دوو دەقی قورئان و سوننەت کە یەکیان پەیوەندی بە لایەنی بیروباوەڕەوە هەیەو ، ئەوی دیکەشیان پەیوەندی بە جۆری

پەیوەندی مرۆڤەوە هەیە لەگەڵ خەڵکی دا ، واز لــــــە توێژینەوەی ئەم قۆناغەش دێنین :

یەکەم :

پێغەمبەری سەروەرمان صلی الله علیه وسلم سـەبارەت بە چۆنیەتی ئیحسان ـ ئەوپەڕی چاکی ـ لە بڕوا بە خوابوون و خواناسی دا فەرموویەتی :

(الأحْسانُ : أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كأَنَّكَ تراهُ ، فَأَنْ لَمْ تَكُنْ تَراهُ فَأَنَّهُ يَراكَ) رواه مسلم . واتە :

ئیحسان ئەوەیە کە بەشێوەیەک خوا بپەرستی کـــــە دەیبینی ، خۆ ئەگەر تۆش ئەو نەبینی ئەو دەتبینێ !

بێگومان ئەو حاڵەتەش هەروا بە سێنایی بۆ ئینســـان نایەتەدی و زۆری پێ دەوێ تاکو دەیگاتێ ، بەڵام مەحاڵیش نیەو هەرکەسێک بەڕاستی هەوڵی بۆ بدات بە لوتفی خــوا پێی دەبەخشرێ .

دووەم :

خوای بەخشەرمان فەرموویەتی :(الَّذِيْنَ يُنْفِقُونَ فــي السَّرّاءِ والضَّرّاءِ والكاظِمِيْنَ الغَيْظَ والعافِيْنَ عَنِ النّـاسِ واللَّهُ يُحِبُّ المُحْسِنِيْنَ) آل عمران / ١٣٤ . واتە :

ئەوانەی لە فەرحانیو تەنگانەدا ـماڵیان ـ دەبەخشن ، وە ڕقی خۆ قوت دەرەوان و لە خەڵکی بوردووان ، وە خــوا چاکەکارانی خۆش دەوێن .

بەڵی ماڵ بەخشین لەکاتی دەوڵەمەندی و خۆشیو هەرزانیو فەرحانیدا زۆر کەس لەدەستیان دێ ، بەڵام هەموو کــــەس ناتوانێ لەکاتی تەنگدەستیو نەبوونیو شپرزەیی دا پــارەو لە زاری خۆی و خێزانی بگرێتەوەو لە ڕێی خـــــوادا بیبەخشێ !

وە کەسانێک هەن کە بتوانن لە دەمی تووڕەیی و ڕق هەستان دا بەسەر خۆیان دا زاڵ بن و ئاگری تووڕەیی خۆیان کپ بکەن ، بەڵام بەدەگمەن هەڵدەکەوێ و زۆر کەمن ئەوانەی کە بەرەڕای ڕقی خۆ قوتدانەوەو خۆ سەرزەم کردن و تۆڵە نەستاندنەوە ، هەستن دەست لە ملی کابرای تاوانباریش بکەن و لێشی ببوورن و داوای لێبووردنیشی بۆ لە خوا بکەن !! (١)

ئنجا لە کۆتاییدا تێبینییەکی گرنگ ماوە. دەبێ هەر بگوترێ :

کەسێک ڕۆژێک لە ڕۆژان بە هەڵکەوت پارووێک لە زاری خۆی و خێزانی بگرێتەوەو ببەخشێ ، یان خۆو بەخت جارێک لە جاران بەخۆی بوێرێ و تاقەتی بە نەفسی

---

(١) دەگێڕنەوە جارێکی کابرایەک جنێوو قسەی ناشیرین بە یەکێک لە خواناسانی پایە بڵێند دەدات ، ئەویش ڕادەوەستێ هەتا جنێوەکانی تەواو دەکات پاشان پێی دەڵێ :

کاکە گیان ! ئەگەر ڕاست بکەی خوا لە من ببوورێ، وە ئەگەر درۆش بکەی خوا لە تۆ ببوورێ !!

هەروەها جارێکی دیکە کابرایەک قسەی خراپی بە خواناسێک گوتن ، ئەویش پێی گوت : برای خۆم ! ئەگەر من دۆزەخی بم شیاوی لەوەش خراپترم کە تۆ گوتت ، وە ئەگەر بەهەشتی بم قسەکانی تۆ زیانێکم لێ نادەن ، برۆ خوات لەگەڵ !

تێبینی :

هەڵبەتە ئەم ڕەوشتە بەرزە بەبێ لەگەڵ مسوڵمانان دا ڕەفتاری پێ دەکرێ ، بەڵام لەگەڵ دوژمن و ناحەزان دا بەتایبەتی لەکاتی جەنگ دا ئەوە یاسای (فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ) و (وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً) دێنە پێش .

بشکێو ڕق و قینی خۆی قوتداتەوەو لە کابرای خراپەکاریش ببوورێ ، ناگونجێ کە گومانی ئەوەی پێ ببرێ کە گەیوەتە پایەی ئیحسان ، چونکە گەیشتنە پایەی ناوبراو بەوە دەبێ کە ئەو جۆرە خەسڵەت و هەڵوێستانەی تێدا دابمەزرێن و بۆی ببنە (مَلَكَة) و عادەت ، دەنا هەوری درۆزنی هاوینانیش جاروبار گرمو هۆڕێکی دەکەن و ئاوڕشێنانیش وەدی دێنن ، بەڵام مەگەر مشتاخو تووتنی هەڵخراوی هەزارێک تەڕ بکات ، دەنا چ زەوی یان تێراو ناکات !

جا هاوبڕوای خۆشەویستم !

وەک پێشتر گوتمان پلەوپایەی ئیحسان چڵەپۆپەو لووتکەی هەرە بڵیندی مسوڵمانەتی‌یەو ، لەدوای وی .... پلەیەکی دیکە نیە ، کە خۆی بۆ بکوتی ، ئەوەندە هەیە هەرکام لە پارێزکاری (تقوى) و چاکەکاری (احسان) لە زاتی خۆیان دا لە چەندان پلە پێک دێن و ، ئینسان هەتا لە پایەی ئیحسان دا پتر ڕۆبچێ زیاتر بەرەو پلە بڵیندەکان بەرزدەبێتەوەو بەرزدەبێتەوە ...

قۆناغی شەشەم
دەوام و ساردنەبوونەوە

مسوڵمانی شیرین !

وەک پێش تاوێک گوتمان پایەی ئیحسان مەنزڵگای کۆتایی سەفەری بەرەوخوا چوونەو لەدوای وی قۆناغێکی دیکە نیە ، کە خواناسان لە دنیادا هەوڵی بۆ بدەن ، بەڵام ئێمە بۆیە (دەوام و ساردنەبوونەوە) مان کردە قۆناغی شەشەمی سەفەری بەرەوخوا چوون (السَّيرُ إِلى الله) چونکە هیچ شتێک بەبێ پشوودرێژی و بەردەوامی و ساردنەبوونەوە نایەتەدی .

بەڵێ ئینسان بە کۆڵ نەدان و پاشەکشەنەکردن و ساردنەبوونەوەو پشوودرێژی و خۆڕاگری و بەردەوامی لە هەر شتێکدا کە هەوڵی بۆ دەدات بەمراد دەگات و بێ ئەوە هیچی بۆ ناکرێ و داری هەوڵی بەر ناگرێ !

هەربۆیەش خوای زانا لە زۆر جێی قورئانێدا مەدحی ئەوانەی کردوە کە خۆڕاگر (صابر) و خاوەنی بەردەوامی (استقامة) ن ، بۆ وێنە : فەرموویەتی :

(إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيهِمُ المَلائِكَةُ أَلَّا تَخافُوا وَلا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِياؤُكُمْ فِي الحَياةِ الدُّنْيا وفِي الآخرةِ ..) فصلت / ٣٠ ، ٣١ . واتە :

بێگومان ئەوانەی دەڵێن : پەروەردگارمان خوایە ، وە

خۆڕاگرو بەردەوامیش دەبن ، فریشتەکان دێنەسەریان ـ پێیان دەڵێن ـ کە مەترسن و دڵتەنگ مەبن ، وە موژدەتان لێ بێ بەو بەهەشتەی کە بەڵێنتان پێ درابوو، ئێمە لە ژیانی دنیاو لە دواڕۆژدا دۆستتانین ..

وە لە چەند شوێنێکدا فەرمانی بە پێغەمبەرمان کردوە کە پایەدارو بەردەوام بێ ، بۆ وێنە :
(فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ...) هود / ١١٢ . واتە :
جا وەک فەرمانت پێ کراوە بەردەوام بە ...

پێغەمبەری زاناو خۆڕاگریشمان صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی :(أَحَبُّ الأَعْمَالِ إِلَىٰ اللّٰهِ تَعالَىٰ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ) متفق علیە . واتە :
خۆشەویستترین کردەوە لەلای خوای بەرز بەردەوامترینیەتی ئەگەر کەمیش بێ .

جا مسوڵمانی شیرین و سەنگین !

هەتا دەتوانی خۆڕاگرو پشوودرێژو بەردەوامبەو پەند لەو دڵۆپە بەردەوامە نەسرەوتووە وەربگرە کە شەوو ڕۆژ چکەچکیەتیو لەئاکامدا بەردی ڕەق قووڵ دەکات ، وە پەند لەو دڵۆپە وردیلانەی بارانێ وەربگرە کە سەدان ڕووبارو دەریای زل زل دروست دەکەن !!

وە پەند لەو مێروولانە وەربگرە کە بەهۆی ئیش کردنی بەردەوامەوە هەزاران دەنکە دانەوێڵە وەسەرێک دەنێن و بۆ کاتی پێویستی پەزمەندەی دەکەن !!

وە پەند لەو مێشەنگوینە چالاکانە وەربگرە کە بەو زارو چەنگۆڵە گچکانەی خۆیان چەندان شانە هەنگوینی شیرین لە شیلەی گوڵان دروست دەکەن !!

بۆچی بەرەو خوا بچین؟ بەچییە بچین؟

مسوڵمانی بەڕێز !

دوای ئەوەی زانیت چۆن بەرەوخوا دەچیو بە چەند قۆناغان دا تێپەڕدەبیو کەنگێ بە ئامانجت دەگەی و کامڵ دەبی ، پێویستە بزانی ئەو وەسیلەو بژیوو توێشووە چی یە کە ڕێ ی ناوبراوی پێ دەبڕی ، جا لەبەرئەوەی ئێمە لە ئاڵقەی دوازدەیەمی زنجیرەی (با چاکتر ئیسلام بناسین)دا کە تەرخانمان کردوە بۆ توێژینەوەی حاڵ و وەزعو چۆنیەتی (مسوڵمانی کامڵ) ، بە تێروتەسەلی دەربارەی ئەو بژیوو توێشووە دواوین ، لێرەدا بە پێویستی نازانم زۆری لەسەر بڕۆمو هەروا بەکورتیو ڕاپازنەراوی لە چەند خاڵێک دا مەبەست ڕادەگەیەنم :

١- نوێژ

نوێژ گەورەترین وەسیلەو هۆی بەرەوخوا چوون و لەخوا نیزیک بوونەوەیەو ، چاکترین توێشووی ئەو سەفەرە مەزنەیە ، کەواتە هەتا پێت دەکرێ ئاگاداری بەو ، با مەرجە ڕواڵەتیو پەنهانەکانی تێدا بێنەدی ، وە هەوڵ بدە هەموو جۆرە نوێژە سوننەتەکان بکەی بەتایبەتی ڕەواتیب و وەترو شەونوێژو نوێژی چێشتەنگاو ، وە بەکۆمەڵ نەبێ نوێژە فەرزەکان مەکە .

٢- زیکر

زیکرکردن بەدڵ و زمان ، دوای نوێژ چاکترین و کاریگەرترین هۆی لەخوا نیزیک بوونەوەو گەورەترین توێشووی ڕێ ی بەرەوخوا چوونە ، جا بێگومان زیکریش جۆری زۆرن و هەر جۆرە بۆ قۆناغ و حاڵەتێکی تایبەتی گونجاوترە ، بۆ وێنە زیکری (أَسْتَغْفِرُاللّٰهَ) بۆ حاڵەتی تۆبەکردن و ، زیکری (الحَمْدُ لِلّٰهِ) بۆ حاڵەتی هەست بە نازو نیعمەتکردن و .. هتد .

بەڵام ئەوەندە بزانە زیکر ئەگەر لەدڵەوە سەرچاوە نەگرێ جووڵانی ڕووتی زمان هیچ نیە .

٣- قورئان خوێندن .

کە گەورەترین جۆری زیکرەو لە هەموو جۆرە زیکرەکان تەنانەت لە (لا إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ) کردنیش کە گەورەترین وشەیە ، چاکترەو خێری پترەو ، کاریگەرتریشە ، بەڵام ئەمە زیاتر بۆ کەسێکە کە لێی حاڵی بێ .

ئەوەندەش بزانە کە بە ئەندازەی لەخوا نیزیک بوونەوەت لە کتێبەکەی حاڵی دەبی ، چونکە هەتا زیاتر کەسێک بناسی پتر لە قسەکانی تێ دەگەی !

٤- ڕۆژووگرتن

ڕۆژووگرتنیش یەکی دیکەیە لە هۆو وەسیلە هەرە کاریگەرو گرنگەکانی لەخوا نیزیک بوونەوە ، چونکە بەهۆی ڕۆژووەوە بەسەر نەفستدا زاڵ دەبی و دڵت ڕوون دەبێتەوەو سەرکێشی و دڕندایەتی و ئارەزووپەرستی نەفست کەمدەبێتەوە .

کەواتە سەرەڕای ڕۆژووی فەرز هەوڵ بدە ڕۆژووی سوننەتیش بگری ، وەک لەهەر مانگی سێ ڕۆژ کە لای کەمی

ڕۆژووگرتنی سوننەتە، یان پێنج شەممەو دووشەممانی هەر هەفتەیەک، یان ئەگەر بتوانێ هەر ڕۆژنا ڕۆژێک، کە پێغەمبەر صلّى اللّهُ عليهِ وسلّم بە چاکترین جۆری ڕۆژووگرتنی لەقەڵەم داوەو فەرموویەتی عادەتی حەزرەتی (داود) بووە، علیه السّلام، وەک بوخاری گێڕاویەتەوە.

٥- یارمەتی دانی خەڵکی

یاریدەدانی خەڵکیش بە دەست و زمان یان بە ماڵ و سامان یان بەهەر شێوەیەکی دیکە، دەورێکی یەکجار گرنگ و بەرهەمدار دەبینێ لە برینی ڕێی بەرەوخوا چوون دا، چونکە یارمەتی دانی غەیرو چاکە لەگەڵ دا کرانی بەرزترین سیفەتی خوای میهرەبانەو، دیارە ئینسانیش هەتا زیاتر بتوانێ سیفەتە بەرزو پەسندەکانی خوا لەخۆی دا بێنێتەدی زیاتر لەخوا نیزیک دەبێتەوە، خوداش فەرموویەتی: (... وَأَحسِنوا إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ المُحسِنينَ) البقرة / ١٩٥.

٦- بیرکردنەوە

بیرکردنەوەش لە بوونەوەرو دیاردە سەرسامکەرەکانی و لە نەفس و حاڵەتە سەیرەکانی و لە مێژوو و کارەسات و ڕووداوە پەندبەخشەکانی و لە ناوو سیفەتە بەرزەکانی خواو ئایەت و فەرموودەکانی، یەکی دیکەیە لە توێشووە هەرە بەنرخەکانی سەفەری بەرەوخوا چوون.(١)

٧- پاڕانەوە

پاڕانەوە (الدُّعاءُ) کە پیرۆزترین جۆری زیکرە بەمەرجێک ئەو ئەدەب و مەرجانەی تێدا ڕەچاوبکرێن کە قورئان و سوننەت خستوویانەتەڕوو، بە یەکێک لە هۆو

---

(١) هەروەها بیرکردنەوە لە مردن و کارەساتەکانی دوای مردنیش دەورێکی گرنگی هەیە لە صالح بوون و بەرەوخوا چوونی ئینسان دا.

وەسیلە هەرە گرنگ و کاریگەرەکانی لەخوا نیزیک بـــوونەوە دادەنرێ .

ئەوەندەش بزانە کە گرنگ ئەوەیە خوا جـــــــۆری پاڕانەوەکەت فێر بکا دەنا وەڵامدرانەوە ئاسانە ، چونکـە خودا بەخشەرو میهرەبانەو هەرکاتێک جۆرە پاڕانەوەیەکـی فێرکردی سوور بزانە بە خۆڕایی نەیخستۆتە دڵتـــــەوەو ، دەیەوێ وەڵامیشت بداتەوە .

وە بشزانە کە جۆرو چۆنیەتی پاڕانەوەکەت لەگـــــەڵ ئاست و قۆناغی بەرەوخوا چوونت دا گونجاوو پێکەڵپێکە .

٨- حەج

حەجکردنیش کە جۆرە خواپەرستی‌یەکی ڕووحی‌و فیکـــری و سیاسی‌و ئابووری و کۆمەڵایەتی‌یە ، دەورێکی یەکجار گرنـــگ و مەزن دەبینێ لە بەرەوخوا بردنی مرۆڤ و بەرزکردنەوەی دا بەرەو پایە بڵیندەکانی ئیمان و ئیسلام‌و تەقواو ئیحسان .

٩- ئیعتیکاف

(اعتکاف) یش کە بریتیە لە (مانەوە لە مزگـەوت دا بە مەبەستی عیبادەت بە چەند مەرجێکی تایبەتی‌یەوە) وەسیلەیەکـــی یەکجار گرنگ و کاریگەرە بۆ پاک بوونەوەو گەشەکردنـــی دڵ و دەروون و بەرەوخوا چوون .(١)

---

(١) بۆ ئاگاداربوونی تەواو لە چۆنیەتی و یاساکانـــــی (اعتکاف) دەتوانی سەرنجی تەفسیری (قرطبی) بــــدەی ج٢ ص ٣٣٢ تا ص ٣٣٧ .

١٠- جیهاد

جیهادکردن لەپێناوی بەرزکردنەوەی ناوی خـوادا ، نەک ناوی خۆت ! وە لەپێناوی بووژاندنەوەی ئیسلام دا ، بەدڵ و زمان و قەڵەمو ماڵ و گیان ، کاریگەرتریـن دەور دەبینێ لە پێهەڵابردنی ئینسان دا ، بەرەو پلە بەرزەکانـی ئیسلام ، چونکە ئینسان لە گەرمەی جیهادی ڕاست و ساغدا دووچاری سەدان کۆسپ و تەگەرەو دەردەسەری و گرفتـاری دەبێو هەزارەها تاڵ و سوێری دەچێژێ و ، نەمامی دەیـان گرفت و ناسۆری بەسفت و سۆ لە زەوی دڵی‌دا دەنێـژێ ، دیارە لە بەرانبەر ئەوەش‌دا خوای بەرزو مەزن خراپـەو تاوانەکانی دەسڕێتەوەو بە چاکترین شێوە پاداشتـی دەداتەوە .

دیسان ئینسان لە جەنگەی خەبات و تێکۆشـان و بەشەرهاتن لەگەڵ نەفس و شەیتان و ناحەزان دا پەی بـە خەسڵەت و خووە بەدو خراپەکانی‌و هەڵەو ناتەواوی یەکانـی دەبات . (١)

١١- خوو و ڕەوشتی پەسند

یەکی دیکە لەو هۆو وەسیلانەی کە بە چاکتریـن و گرنگترین توێشووی سەفەری بەرەوخوا چوون دادەنرێـن بریتیە لە خوو و ڕەوشتی بەرزو پەسند .

بەڵێ خوڕازاندنەوە بە خەسڵەتە بەرزو جوانەکان کـە لە کتێبی (مسوڵمانی کامڵ) دا (٦٣) شەست و سێ دانەمان

---

(١) لە کتێبی (مسوڵمانی کامڵ) دا هەرکام لە (نوێـژو ڕۆژوو و زیکرو قورئان خوێندن و حەجو جیهادو ماڵ بەخشین) بە تێروتەسەلی توێژراونەوە .

لێ نووسیون ، وە رەفتارکردن بەشێوەیەکی ڕاست و دروست و شەرعیيانە لەگەڵ دایک و باب و هاوسەرو خێزان و دراوسێ و خزمان و دۆست و برادەرو ڕێبوارو پەککەوتەو لێقەوماو و میوانان دا ، کاریگەرترین دەوری هەیە لە پاککردنەوەو ئامادەبوون و شایستەبوونی نەفس دا بۆ نیزیک بوونەوەو بەرزبوونەوەو کامڵ بوون و بەدیداری خوا شادبوون .

١٢- کەمخۆری و کەمخەوی و کەمدوێ یی و کەمتێکەڵی .

هەر لەکۆنەوە زانایانی خواناسی دڵ بێدار فەرموویانە بابای ڕێبواری ڕێ ی خوا هەتا بەسەر چوارشتان دا زاڵ نەبێ و نەیان خاتە ژێر ڕکێفی ئیرادەی خۆیەوە ، هیچی لێ چاوەڕوان ناکرێ ،

١- خواردن و خواردنەوە (الأكْلُ والشُّرْبُ)

٢- نووستن (النَّوْمُ)

٣- قسەکردن (الكَلام)

٤- تێکەڵ بوونی خەڵکی (الأُخْتِلاطُ بِالنّاس)

چونکە ئەم چوارانە هەروەک چۆن چەند داخوازی یەکی بنەڕەتی ژیانن ، بنک و سەرچاوەی هەموو خراپەو تاوانەکانیشن .

بەڵێ مسوڵمانی خۆشەویست !

برسیەتی و شەونخوونی و بێ دەنگی و کەنارەگیری ، چوار هۆو وەسیلەی هەرەگرنگ و پێویستن بۆ هەرکەسێک کە بە مسوڵمانەتی و خواپەرستی یەکی سادەو عەوامانە قایل نەبێ و خولیاو ئاواتی پێهەڵاچوون و بەدیداری جوانی و هەیبەتی (جمال وجلال) ی خودا شادبوونی لەسەردا بێ .

ئنجا لە تێکڕای دەقەکانی قورئان و سوننەتیش

دەفامرێتەوە کە هەرکام لە کەمخۆری و کەمخەوی و کەمدوێیی و کەمتێکەڵی شتی چاک و پەسندن . (١)

ئەوەندە هەیە ڕەچاوکردنی چەند خاڵێک مەرج و پێویستە :

١- نابێ کەمخۆری و کەمخەوی یەکەی بگاتە ڕاددەیەکی وا کە بێ هێز و لاواز و نەخۆشی بکات ، مەگەر لە چەند حاڵەتێکی زۆر پێویستدا ، بۆ تەمبێ کردن و سەرشکاندنەوەی نەفس ، هەڵبەتە ئەودەمیش هەر دەبێ بە ئەندازەیەکی ماقووڵ بێ و کارێک نەکات زیانی لە قازانجی پتر بێ .

٢- نابێ کەمقسەییەکەی وای لێ بکات لەئاقار ناهەق دا

---

(١) بۆ وێنە خودا دەربارەی کەمخۆری فەرموویەتی : (وكُلُوا واشْرَبُوا ولا تُسْرِفوا إنَّهُ لايُحِبُّ المُسْرِفين) الأعراف ئایەتی / ٣١ .

وە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی : (ما مَلأَ آدَميٌ وِعاءً شَرًّا مِنْ بَطْنِهِ ...) رواه الترمذي .

وە خودا لە مەدحی کەسانێکدا کە لە شەوی دا بێدارن و سەرگەرمی ڕاز و نیازن و کەم دەخەون ، فەرموویەتی :(كانُوا قَليلاً مِنَ اللَّيلِ ما يَهْجَعُونَ) الذاريات / ١٧ .

وە پێغەمبەرمان صلى الله عليه وسلم دەربارەی کەمدوێیی فەرموویەتی :(وَمَنْ كانَ يُؤمِنُ بِاللهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ) رواه البخاري .

وە لە زۆر ئایەت و فەرمووداندا دەفامرێتەوە کە زۆر تێکەڵ بوونی خەڵکی پەسند نیە ، بۆ وێنە خودا فەرموویەتی : (قَدْ افلحَ المؤمِنونَ الَّذينَ هُمْ في صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ. والَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغوِ مُعْرِضونَ) المؤمنون / ٣،٢،١ .

دەجا گومانی تێدا نیە ئەگەر بێت و بەس ئەم ئایەتەی (والذيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغوِ مُعْرِضون) جێبەجی بکەین ، خۆمان لە تێکەڵ بوونی زۆربەی خەڵکی و بەشداربوونی زۆربەی کۆڕ و مەجلیسەکانیان دەپارێزین و کەنار دەگرین ، چونکە مەگەر بەدەگمەن دەنا خەڵکی هەر سەرگەرمی قسەو باسی پووچ و بێ کەڵکن !!

بێ دەنگ بێ یان مۆن ومرچو بێ تام بێتە بەرچاوی خەڵكی، بەڵكو كەمدوێ یی‌یەكەی دەبێ لە بواری گێڕانەوەی زمان دا بێ لە قسەی خراپ و ناپەسند .

٣- نابێ كەمتێكەڵی‌یەكەی بەشێوەیەك بێ كە سەدان جۆرە ئیش و كاری خێرو چاكەی لەقیس بدات كە بەبێ تێكەڵ بوونی خەڵكی ناكرێن ، وەك : لابردنی زوڵم و خراپەو بێ شەرعی ، چەسپاندنی بەرنامەی خوا ، یاریدەدانی لێقەوماوان ، سەردانی نەخۆش ، مردوو ناشتن ، بەشداری كردنی شین و شادی دۆستان .. هتد .

تێ بینی :

لەڕاستی‌دا ئەم خاڵی دوازدەیەمە یەكجار گرنگ و كاریگەرە لە بەرەوخوا چوون و پێهەڵاچوونی ڕێبواری ڕێی خوادا ، كەواتە لەبەر كەمبایەخی نەخراوەتە ئێرە ، بەڵكو لەبەر ئەوە بوو كە باباى ڕێبوار كاتێك دەتوانێ كەمخۆری و كەمخەوی و كەمدوێ یی‌و كەمتێكەڵی بەسەر تێرخواردن و زۆر خەوتن و زۆر دوان و زۆر تێكەڵ بوون دا هەڵبژێرێ ، كە بەهۆی نوێژكردن و ڕۆژووگرتن و زیكرو قورئان خوێندن و پاڕانەوەو بیركردنەوەو .. هتدەوە تا ڕادەیەك دڵی ڕووناك بووبێتەوەو، ڕووحی بەهێز بووبێ‌و ، حاڵەتێكی وای بۆ ڕەخسابێ كە تام‌و چێژ وەرگرتنی مەعنەوی ی بەسەر تام‌و چێژ وەرگرتنی ماددی دا زاڵ بووبێ ، بە واتایەكی دی هەرچەندە ئەم مەسەلەی كەمخۆری و كەمخەوی و كەمدوێ یی و كەمتێكەڵی‌یە بە بەردی بناغەو بنچینەی دەروون پاككردنەوە (تزكیة النفس) و بەرزبوونەوە دادەنرێ ، بەڵام لەسۆنگەی

ئەوەوە کە حاڵەتی ناوبراو ئەنجام و بەرهەمی ئەو شتانەی پێشەوەیە ، خستمانە دوای وانەوە .

١٣- دۆستایەتی و هاوەڵایەتی کردنی ئینسانی صاڵح

یەکی دیکە لەو هۆیانەی کە گەورەترین دەوریان هەیە لە یاریدەدانی ڕێبواری ڕێی بەرەوخوا چوون داو ، بە تویشوویەکی یەکجار گرنگی ڕێی ناوبراو دادەنرێ ، بریتیە لە نیزیکی کردن و برادەرایەتی گرتن لەگەڵ ئینسانی خواناس و پارێزکاردا ، هەربۆیەش پێغەمبەری پێشەوامان علیه الصلاه والسلام فەرموویەتی :(المرء على دين خليله فلينظر احدكم من يخالل) رواه أبوداود والترمذي وحسّنه ورواه البيهقي .

دوایین دووعاو پاڕانەوەی (یوسف) یش علیه السلام ئاوایە (.. أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيا والآخِرَةِ تَوَفَّني مُسْلِمَاً وأَلْحِقْنِي بالصَّالِحِيْنَ) یوسف/ ١٠١ .

زانایانی پێشینمان خوا لێیان خۆش بێ سەبارەت بە گرنگی برادەرایەتی کردنی ئینسانی چاک زۆریان فەرمووە ، بۆ وێنە فەرموویانە : سەرنج بدە ! چۆن مانگ کە خۆی لەخۆی دا خڕۆکەیەکی تاریک و بێ شۆقە ، لە بەرەکەتی برادەرایەتی کردنی ڕۆژدا چۆن لە فەیزو بەخششی بەهرەمەند بووەو بۆتە چراخان !!

هەروەها فەرموویانە : ئەوەندە بەسە بۆ سەلماندنی گرنگی هاوەڵایەتی چاکان کە سەگی برادەرانی ئەشکەوت (أَصْحَابُ الكَهْفُ) کە لە ماهیەتدا هیچ جیاوازی لەگەڵ سەگانی دنیادا نیە ، بەهۆی نیزیکی لەو گەنجە خواناس و مەردانەوە ، خوا لە گەورەترین کتێبی خۆی دا ناوی هێناوەو باسی دەوری ئێشکەگرتنی کردوە !

بەڵێ هاوەڵایەتی چاکان و دۆستایەتی کردنیان هۆیەکی یەکجار کاریگەرو یارێدەدەرە بۆ بەرچاو ڕوونیو ورەبەرزیو تیژبوونەوەو پشوودرێژی ڕێبوارانی ڕێ ی خواناسی ، هەر بۆیەش هەر لە دێرزەمانەوە خاوەن دڵانی بێدارو هۆشیار ئایەتی (یا أَيُّها الَّذِيْنَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وكُونُوا مَعَ الصَّادِقِيْنَ) یان کردۆتە شیعاری خۆیان !

بەڵام ئەوەی کە گرنگ و پێویستە ئەوەیە کە لە تێگەیشتنی مەعناو مەبەستی (پارێزکاری) و (لەگەڵ ڕاستان بوون) دا بەهەڵەدا نەچین .

۱۴- موتالاکردن و ئاشنابوون بە ژیان و بەسەرهاتی صالحان و خواناسان

هۆیەکی دیکە لەوانەی کە کاریگەرترین دەوریان هەیە لە (لەخوا نیزیک خستنەوە) ی ئینسان دا ، بریتیە لە موتالاو سەرنجدانی ژیان و گوزەرانی بوقیمەتی مەردان و شێرەژنانی ڕێ ی خواناسی .

بەڵێ بەسەرهاتی (بۆخوا ژیاوان) بە ئاسمانی بەرزی مێژووی خواناسییەوە بۆ بابای مسوڵمان ، وەک ئەو ئەستێرە پرشنگدارانە وان کە لە شەوی تاریک و تەڵم دا بۆ بابای ڕێبوار دەبنە نیشانەو دەلیل و جێگەو ڕێگەی خۆیانیان پێ دەدۆزێتەوەو ڕێ ی لێ تێک ناچێت ، بەڵام گرنگ ئەوەیە وردو وریا بێو گوڵەئەستێرەو (١) ئاورووچکە خۆی لێ نەکەنە مانگ و ڕۆژوو ئەستێرەو بەدوای کلاوی

---

(١) گوڵەئەستێرە : جۆرە کرمێکی باڵداری ڕووناکیبەخشی لاوازو کەم تەمەنە .

خوار نەکەوێ و، لە تەڵەو داوی ئینسانی زڕو نالەبار نەکەوێ !

ئنجا بۆ سەلماندنی گرنگی شوێن پێ هەڵگرتنی چاکان چەند دەقێکی قورئان بە نموونە دێنینەوە :

یەکەم: لە سوورەتی (الأنعام) دا خوای بەرزو مەزن پاش گێڕانەوەی بەشێک لە بەسەرهاتی (ابراهیم) صلی اللە علیە وسلم ، ناوی (١٧) کەسی لە پێغەمبەرانی پایەبەرز هێناوە کە ئەمانەن :

(إِسْحاقْ ، يَعْقُوبْ ، نُوحْ ، داوُدْ ، سُلَيْمانْ ، أَيُّوبْ ، يُوسُفْ ، مُوسىٰ ، هارُونْ ، زَكَرِيّا ، يَحْيىٰ ، عِيسىٰ ، إِلْياسْ ، إِسماعِيلْ ، أَلْيَسَعْ ، يُونُسْ ، لُوطْ) علیهم الصلاە والسلام ، ئنجا پاش چەند ڕستەیەک فەرموویەتی :

(.. أُولٰئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ فَبِهُداهُمُ اقْتَدِهْ ..) / ٩٠ .

واتە : .. ئەوانە کەسانێکن کە خوا ڕێڕوونی کردوون، دەجا تۆش وەدوای ڕێبازی ڕوونی وان بکەوە ..

وەک دەبینین خوای میهرەبان ئامۆژگاری پێغەمبەری هەڵبژاردە دەکات علیە الصلاە والسلام، کە ڕێ و شوێن و ڕەوشتی بەرزی ئەو زاتانە ڕەچاوبکات و بیانکاتە سەرمەشقی خۆی !

دووەم: لە سوورەتی (هود) یش‌دا پاش گێڕانەوەی بەسەرهاتی هەرکام لە (نُوحْ، هُودْ، صالِحْ، إِبراهِيمْ، لُوطْ ، شُعَيْبْ ، مُوسىٰ) دوای چەند ئایەتێک فەرموویەتی :(وَكُلّاً نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْباءِ الرُّسُلِ ما نُثَبِّتُ بِهِ فُؤادَكَ ..) ١٢٠ .

واتە: وە لە هەواڵی هەرکام لە پێغەمبەران شتی وات بۆ دەگێڕینەوە کە دڵتی پێ دەچەسپێنین ..

کەواتە :

ئاگاداربوون و شارەزابوون بە بەسەرهاتی خواناسان مایەی بڕوا زیادبوون و باوەڕ پتەوبوون و سەرەنجام دڵ چەسپان و دامەزرانە !

سێیەم : هەروەها لە کۆتایی سووڕەتی (یُوسُف) داو دوای گێڕانەوەی سەرگوزشتەی ئەو زاتە بەرزە فەرموویەتی :

(لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الأَلْبَابِ ..) / ١١١ .

واتە : بێگومان لە بەسەرهاتیان دا پەند هەیە بۆ خاوەن عەقڵان ..

کەواتە :

مسوڵمانی خۆشەویست و بەڕێز !

کاتێکی چاک لە تەمەنت تەرخان بکە بۆ خوێندنەوەو موتالآی ژیانی خواناسان بەم شێوەیە :

١- پێغەمبەرانی خوا بەگشتی علیهم الصلاه والسلام .

٢- پێنج پێغەمبەرە خاوەن عەزمەکان (نوح، ابراهیم، موسى، ئیسی ، محمد) بەتایبەتی‌و، پێغەمبەرمان (مُحَمَّدٌ) صلى الله علیه وسلم بەتایبەتی تر .

٣- هاوەڵ و شوێن کەوتووانی پێغەمبەران بەگشتی، کە لە قورئان و سوننەتی (صَحِيح) دا بەسەرهاتەکانیان گێڕراونەوە ، وەک بەسەرهاتی (مَرْيَمْ) و (أَصْحَابُ الكَهْف) و (طَالُوتْ) و (مُؤمِنُ آلِ فِرْعَوْن) و (أَصْحَابُ القَرْيَة) و .. هتد .

٤- هاوەڵانی پێغەمبەرمان رضي الله عنهم بەتایبەتی‌و، چوار خەلیفە ڕاشیدەکان بەتایبەتی تر .

٥ - زاناو خواناس‌و ناودارانی مێژووی ئیسلام هەر لە چاخی

(تابعين) ەوە تا ئێستا ، وەک : حَسَنُ البَصري ، ابـــن سيرين ، عمر ابن عبدالعزيز، ابنُ المسيّب ، سفيان الثّوري، زَينُ العابِدين ، ابراهيم ابنُ أدهَم، جعفرُ الصّادق ، ابـــو حنيفه ، مالک ، شافعي، احمد ابن حنبَلْ ، حارث المُحاسِبــي ، شيخ معروف الكرخي، شيخ جُنَيْد البغدادي ، الغزّالـــــي ، الجيلاني ، العِزّ بن عبدالسلام، بهاء الدين نقشبند ، جلال الدين الرومي، ابن تَيْمِيَّة، ابن قيم الجَوزِيّة ، الامـــام الرّبّاني، عبدالوهاب الشّعراني، صلاح الدين الايوبــي ، وَليُّ الله الدّهلَوي ، مولانا خالد، حسن البنّا ، النّورسـي ، المَودودي ، سيد قطب ، محمد إقبال ، دكتور علي شريعتــي ، روح الله الخُمَيني ...(١) خوا لە هەموولایەکیان خۆش بێ .

١٥- پابەندیی موو بەموو بە ڕێ و شوێنی پێغەمبەرەوە صلى الله عليه وسلم

لەڕاستیدا ئەم مەسەلەیەمان لەبەر کەمئەمیەتـــی وەدوا نەخست ، بەڵکو ویستمان قورئان فەرموودەنی (خِتامُهُ مِسْک) بێ و پارووی بەلەزەت بۆ دوایە بێ !

چونکە لەڕاستیدا مەسەلەی پابەندبوونی ئینسان بە سوننەتەکانی پێغەمبەرەوە لەهەموو حاڵێکدا گەورەتریـن و گرنگترین و کاریگەرترین و لەهەمان کاتیشدا قورســترین شتە لە ژیانیدا ، وە ئەم مەسەلەیە هەموو ئەو مەسەلانـــەی کە لە (١٤) خاڵی رابردوودا خرانەڕوو دەنێوخۆ وەردەگری . جا مسوڵمانی سەنگین !

وەک رابەری بەرێزمان صلى الله عليه وســــــلم فەرموویەتی زۆر بە بایەخ و گرنگی پێدانەوە پابوەندی ڕێ و شوێنی پێغەمبەر بەو، ددانانی لەسەر ڕۆگرە (عَضُّوا عَلَيْهــا

---

(١) شتێکی ئاشکرایە کە (آيةُ اللّه خُمَيْني) ئیسلامی لە جوغـزی مەزەبی (شیعە) دا قبووڵ بووە ، بەڵام بێ ویژدانیشە کــە وەک زاناو خواناس و شۆڕشگێڕێکی ناوداری جیهانی ئیسلامی لێرەدا ناوی تۆمار نەکرێ !

بِالنَّواجِذِ) ، چونكە هەموو ڕێ بەرەولای خودا بەستراون و هیچ ڕێ یەک ناتگەیەنێتە دیداری خودا بێجگە لە شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەری نەخوێندەوار ، ڕووحم بە فیدای خۆڵی بەری پێی بێ ، ئەمەی کە گوتیشم قسەی گیرفانی خۆم نیەو دەقی قورئانە (قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ...) آل عمران/ ٣١ .

واتە : ـ ئەی موحەممەد ! ـ بڵێ ئەگەر ئێوە خواتان خۆش دەوێ ـ و حەز لە دیداری دەکەن ـ وەدوام بکەون جا خوداش خۆشی دەوێن و لە تاوانەکانیشتان دەبووورێ ...

بەڵێ کێ دەیەوێ لەخوا وەنیزیک بکەوێ و بە دیداری شاد بێ ، با خەتو شوێن پێ ی پێغەمبەر بگرێ و بەری نەدات ، چونکە ئەو زاتە ڕووحم فیدای بێ دەلیلێکی کارامەو شارەزایەو چۆتەلای خواو گەڕاویشەتەوە (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ ...) الاسراء / ١ .

کەواتە زۆر چاک دەزانێ بەکوێمان دا بەرێ و زۆر باش دەتوانێ ڕێگامان بۆ وەسف بکاتو سەر ڕاستو شارەزامان بکاتو مسۆگەر هەرکەسێک بەڕاستی دامێنی بگرێ و خۆی تەسلیم بکات، ڕێ ی لێ ون نابێو بە مەنزڵی دەگەیەنێ، خوداش فەرموویەتی: (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ...) الاحزاب / ٢١ .

کەوابێ مسوڵمانی شیرین !

هەوڵ بدە پێغەمبەری پێشەواو ڕەندو ئاکار پەسندت ، خواردن و خواردنەوەی ، نووستنی ، قسەکردنی ، هەستانی ، دانیشتنی ، ڕۆیشتنی ، چاک وچۆنی ، بەرگ و پۆشاکی ،

نوێژکردنی، ڕۆژووگرتنی، جیهادکردنی، تووڕەبوونی، لێبوردنی .. هتد چۆن بووە ، تۆش وابە ، چونکە بارتەقای ئەوەی کە وەک وی دەچی بۆ لای وی دەچی !!(١) بەڵێ مسوڵمانی بەڕێزو سەنگین !

شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم چاکترین و کاریگەرترین هۆی بەرەوخوا چوون و لەخوا نیزیک بوونەوەیە ، هەربۆیەش خوای میهرەبان لە فەرموودەیەکی قودسیدا فەرموویەتی :

(... وَما تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدي بِشَيءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمّا اَفْتَرَضْتُ عَلَيْهِ ، وَما يَزالُ عَبْدي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوافِلِ حَتّى أُحِبَّهُ فَإِذا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذي يُبْصِرُ بِه وَيَدَهُ الَّتي يَبْطِشُ بِها وَرِجْلَهُ الَّتي يَمْشي بِها وَإِنْ سَأَلَني أَعْطَيْتُهُ وَلَئِنْ اَسْتَعاذَني لَأُعيذَنَّهُ) رواه البخاری . واتە :

... وە بەندەی من بە هیچ شتێک لەمن وەنیزیک ناکەوێ کە خۆشەویستتر بێ لەلام لەوەی لەسەرم پێویست کردوە ، وە بەندەی من بەردەوام بەهۆی سوننەتانەوە لێم نیزیک دەبێتەوە هەتا خۆشم دەوێ ، جا ئەگەر خۆشم ویست دەبمە ئەو گوێ یەی کە پێی دەبیستێو، ئەو چاوەی کە پێی دەبینێو، ئەو دەستەی کە پێی دەگرێ و، ئەو لاقەی کە پێی دەڕوات ، وە ئەگەر داوای شتێکم لی بکات دەیدەمێ ، وە ئەگەر پەنام پێ بێنێ پەنای دەدەم !!

---

(١) چاکترین سەرچاوە کە من لێی بەهرەمەند بووبم بۆ شارەزا وون بە خوو و رەوشت و حاڵ وباڵ و وردو درشتی پێغەمبەری مەزن علیه الصلاه والسلام ، کتێبی (الشفا) یە کە (قاضي عیاض) نووسیویەتیو لە چوار بەرگان دایەو (مُلا علي قاري) و (خفاجي) شەرحیان کردوە .

لەم فەرموودە بەرزو پیرۆزە چەند شتێک وەردەگیرێن :
١- مرۆڤ بەهۆی بەجێهێنانی فەرزەکانەوە لە هەموو شتێک زیاتر لەخوا نیزیک دەبێتەوە . کەواتە پێویستە ئەوپەڕی گرنگیو بایەخ بە بەجێهێنان و پاراستنی فەرزەکان بدات و هەتا شتێکی فەرز لەوێ بێ خۆی بە سوننەتانەوە خەریک نەکات ، چونکە ئەگەر لە سووری تێی دۆڕاند لە لابای بۆی تێ هەڵنایەتەوە .
٢- هەرکەسێک فەرزەکان بەتەواوی جێبەجێبکات دەمبۆدەمێ پتر بەهۆی سوننەتەکانەوە لەخوا نیزیک دەبێتەوەو دەیناسێو پێی ئاشنا دەبێ، کەواتە شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەرمان علیه الصلاه والسلام چاکترین هۆی خواناسینو بڕوا پتەوبوون و بەرەوخوا چوونە !
٣- لەسۆنگەی ئەوەوە کە (مُحَمَّدْ) علیه الصلاه والسلام چاکترین و خۆشەویستترین بەندەی خوایە ، مرۆڤ بەهۆی پابەندی مووبەموو بە سوننەتەکانییەوە دەبێتە خۆشەویستی خوداو ، هەتا ڕاددەی پابەندی یەکەی پتر بێ ئەندازەی خۆشەویستییەکەشی زیاتر دەبێ .
٤- کاتێک بەندە هێندە بە سوننەتەکانی پێغەمبەرەوە علیه الصلاه والسلام پابەندبوو کە ببێتە خۆشەویستی خودا ، وای لێ دێ دەبێتە دۆست (وَلِیٌّ) ی خوداو ، ئەوکاتەش چاوو گوێ و دەستو پێو باقی ئەندامە پەنهانو ڕواڵەتەکانی بەس بە فەرمانی خوداو بەپێی ڕەزامەندی وی دەجوولێن و ، هەموو دەمێ لەخزمەت خوادا دەبێو هەر شتێکیش لەخوا داوا بکات دەیداتێو ، هەرکاتێکیش پەنای بێنێتەبەرێ پەنای دەداتو دەیپارێزێ .

مسوڵمانی عەزیز !

ئێستاش کە زۆر بەکورتیو ڕاپازنەراوی لە پازدە (١٥) خاڵان دا وەڵامی پرسیاری (بەچی بەرەوخوا بچین و پێهەڵبچین ؟) مان دایەوە ، چەند ئاگاداری یەکی گرنگ دەخەینەڕوو و کۆتایی بە باسی (ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون) دێنین :

چەند ئاگاداری یەکی گرنگ

یەکەم :

دڵی ساغ (قَلْبُ سَلِیْم) تاقە دەستمایەیە کە لە ڕۆژی دوایی‌دا دەفریا ئینسان دێت و دەبێتە هۆی لە دۆزەخ قوتاربوونیو بە بەهەشت شادبوونی ، وەک خوای کاربەجێ فەرموویەتی :

(يَوْمَ لاينفعُ مالٌ ولا بَنُون . إلا مَنْ أتىٰ اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ) الشعراء / ٨٨،٨٩ .

جا بێگومان دڵی ساغ نیشانەی زۆرن ، کەواتە بۆئەوەی هەرکامێکمان تا ڕاددەیەک ئاگاداری ساغیو نەساغی دڵمان بین ، با چەند درووشمو نیشانەیەکی دڵی ساغ بخەینەڕوو ، ئەگەر بە کورتیش بێ :

١ـ تامچێژ وەرگرتن لە نوێژو ڕۆژوو و زیکرو قورئان خوێندنو

پاڕانەوەو .. هتد .

٢- هەستکردن بە تاڵیو ناخۆشی هەر گوناحو خراپەیەک هەرچەندە گچکەش بێ .

٣- نیشانەیەکی دیکەی دڵی ساغ ئەوەیە کە ئینسان بەگشتی تەنیاپی پێ خۆشتر بێت لە تێکەڵ بوونی خەڵکی، مەگەر لەکاتی ئەنجامدانی ئەو ئەرک و کارە خێرانەدا کە پەکیان لەسەر تێکەڵ بوونی خەڵکی کەوتوە ..

٤- پاکیی دڵ لە بوغزو غەرەزو ئێرەیی (حَسَدٌ) و بەسووک سەیرکردنی خەڵکی ...

٥ - بەزەییو پەرۆش و دڵ پێ سووتان سەبارەت بەو کەسانەی کە ئازاری دەدەن و خراپەی لەگەڵدا دەکەن ، وە دووعا بۆ کردنیان و ، داوای شیفاو چاکبوونەوە بۆ لەخوا کردنیان .

ئەمانە پێنج نیشانەو بەڵگەی بنچینەییو بەرچاوی دڵی ساغو سەلیمن ، خوا بەقسمەتمان بکاتو، لە فەیزو بەخششی خۆی بۆمان زیاد بکات .

دووەم :

ئینسان ئەگەر بیەوێ بەرەو خواناسین و، بەدیدار شادبوونی (لِقاءُ اللّه) ڕێ بگرێتەبەر نابێ جگە لە ناسینی خواو پەی بردن بە سیفەتە بەرزو پەسندەکانیی و لێ نیزیک بوونەوەی و ئەو شتانەی کە پاشکۆی ئەوانەن وەک چوونە بەهەشتو چەپاڵەدران لە دۆزەخ ، هیچ نیازو مەبەستێکی دیکەی هەبێت ، تەنانەت نابێ مەبەستی لەو بەرەوخوا چوونە (بووژاندنەوەی ئیسلام) یش بێت !

چونکە نەفسو شەیتان لە پەنای ئەو جۆرە مەبەستو

ئامانجە بەرزو پاکانەدا، گەراو توخمی دەیان جـــــۆرە نەخۆشی پیس و کوشندە دادەنێن .

سێیەم :

بۆ قبووڵ بوون و وەرگیرانی هەر کارێکی خێرو چاکـــــە سێ مەرج پێویستن :

١ـ ریا تێدا نەبوون (عَدَمُ وُجُود الرِّياء) .
٢ـ هەست نەکردن بە خۆپەسندی (عَدَمُ الأَحْسَاسِ بالعُجْب) .
٣ـ دووربوون لە داهێنان (الأَبْتِعادُ عَنِ البِدْعَة) لەبواری عیبادەتدا .

بەڵێ خوا پێ مەبەست بوون (الإِخْلاص) و بە شان و شەوکەتی خۆ نەنازین و، هەموو شتێک لە تۆفیق و یارمەتی خوا زانین، وە شوێن پێ هەڵگرتن (اتباع) ی شەرع ، سێ مەرجــــــی بنەڕەتین بۆ وەرگیرانی هەر کارێکی چاک و ، بە نەبوونـی هەرکامێکیان ئینسان ڕەنج بەخەسار دەبێ‌و، دەبێتــــــە سەپانی پووشێ ، بەواتایەکی دیکە ؛ (ریاء) و (عُجْب)و (إِبْتداع) سێ کرم‌و میکرۆبی پیسن ، هەرکامێکیـــــــان ـ چ جای هەرسێکیان ـ بکەوێتە هەر کارێکی خێـــرەوە ، وەک شیری هەڵگەراوو گەنمی سن و کوێرووو لێدراوی لێ دێت .

چوارەم :

هەرکاتێک ویستت بزانی داخوا لەلای خوای پەروەردگار چۆنی ؟ ڕامێنە بزانە ئەو لەلای تۆ چۆنە ؟! چونکە ئەو لەلای تۆ چۆن بێ ، تۆش لەلای وی ئاوای !

کەوابێ :

١ـ تۆ چەندەت خوا لەلا بەقەدرە، ئەویش هێندە قەدرت دەگرێ!
٢ـ تۆ چەندەت ئەو خۆش دەوێ ، ئەویش هێندە !

٣ـ تۆ چەندە بەتەنگ ڕەزامەندی ویەوەبی، ئەویش هێندە !

٤ـ تۆ چەندە خێرایی دەکەی لە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی‌دا، ئەویش هێندە لوتف دەنوێنێ لە وەڵامدانـــــەوەی داوایەکانت‌دا !

٥ ـ تۆ چەندە ئەوت لەیادە ئەویش هێندە (فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ).

٦ـ تۆ چەندە لەسەر وی تووڕە دەبی ئەویش هێنـــدە ، (إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ ...) .

٧ـ تۆ چەندە عادەتی خۆت بۆ وی تێک‌دەدەی ئەویش هێندە (خَرْقُ الْعَادَة) ت بۆ دەکات ، سەرنج بدە چۆن عادەتـــی سووتاندن (احراق) ی لە ئاگردا نەهێشت بۆ (ابراهیم الخلیل) !!

٨ـ تۆ چەندە پشتی پێ ببەستی‌و تێبڕا ببینی ، ئەویش هێنـدە پشتت دەگرێ و بەدەنگتەوە دێ !

٩ـ تۆ چەندە چاکەی لێ چاوەڕوان بکەی ئەویش هێنـــدەت چاکە لەگەڵ دەکات !

ئەمانەش هەموویان لە ڕستەی (أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي) دەفامرێنەوە ، کە بوخاری گێڕاویەتەوە .

بەڵام دوو شتت لەبیر نەچن :

یەک :

چەندە خوا بناسی ئەوەندەش لێی دەترسی‌و خۆشت‌دەوێ و، گومانت بەرانبەری چاک دەبێت ، چەندەش خۆشت بـــوێ و لێی بترسی‌و گومانی چاکی پێ بەری ، ئەوەندەش بەندایەتـی بۆ دەکەی ، وەک ڕابەرمان فەرموویەتی :(.. لَوْ أَحْسَنُوا الظَّنَّ لَأَحْسَنُوا الْعَمَلَ) رواه مسلم .

دوو :

(چەندە) ی تۆو (ئەوەندە) ی وی یەکسان نین و ، پێکەوە ناخرێنە تەرازوویەکەوە، بەڵکو (چەندە) ی تۆ لەقەدەر خۆتەو (ئەوەندە) ی ویش لەقەدەر وی !

هەربۆیەش خوا لە فەرموودەی قوودسیدا فەرموویەتی :

(... وَإذا أَقبَلَ إليَّ يَمْشِي أَقْبَلْتُ إلَيْهِ أُهَرْوِلُ) متفق عليه .

پێنجەم :

ڕێ ی بەرەوخوا چوون کۆتایی نیە، چونکە خودا بێ سنوورە ، دیارە دەریای ناسینیشی بێ سنوورە ، وە (کامڵ بوون) ی مرۆڤ شتێکی گوێرەیی (نسبی) یە ، دەنا ئینسان قەت بەتەواوی لەدنیادا (کامڵ) نابێ ، چونکە ئەگەر وابێ جموجۆڵ و بەرەوخوا چوونی کۆتایی پێ دێ و ، ڕادەوەستێ !!

شەشەم :

هەرکەسێک دەیەوێ زیاتر بە دەریای بێ بنی تەصەووف و عیرفان دا بچێتەخوار، با سەرنجی ئەم سەرچاوانە بدات ، بەڵام ئاگاداری خڵتەو خاڵیش بێ، بەتایبەتی سەبارەت بە یەکەمیان کە گرنگترینیشیانە :

١- إحياءُ عُلومِ الدِّين / غزالي .

٢- إيْقاظُ الهِمَمِ في شَرْحِ الحِكَمِ / ابن عجيبة

٣- الفُتوحات الألهيَّة شَرْحُ المَباحِثِ الأُصليَّه / ابن عجيبة

٤- مَدارِجُ السّالِكين / ابن القيم.

٥ ـ تَرْبِيَتُنا الرُّوحيَّة / سعيد حوى .
٦ـ كيمياى سعادت / غزالى .
٧ـ مكتوبات الأمام الربانى .
٨ـ الفَتحُ الربّاني / الشيخ عبدالقادر الجيلانى .

لەكۆتایی‌دا

ڕەنگە یەکێک بپرسێ باشە ئەو ڕێ یە شەش قۆناغی یەی کە تۆ ناوت لێ ناوە (ڕێگای صالح بوون و بەرەوخوا چوون) ، سەر بە کام لە ڕێباز (طریقة) ەکانی (تَصَوُّف) ەو ئەگەر لە ڕێبازە ناسراوەکانی سۆفیایەتیش جوێ یە ،ناوی چی یە ؟!
لەوەڵامدا دەڵێم :

ئێمە ڕێزو حورمەتی زۆرمان بۆ هەموو ئەو ڕێبازە ڕاست و(١) ساغانەی (تَصَوُّف) هەیە کە خەڵکێکی زۆریان بەرەوخوا گێڕاوەتەوەو ژمارەیەکیشیان لێ بە خودا

---

(١) بەڵێ ئێمە ڕێزمان بۆ ڕێبازە ڕاست و ساغەکانی (تصوف) هەیە ، بەڵام بەداخەوە لەمێژە (تصّوف) ی ڕاستەقینە مەگەر بەدەگمەن دەنا بێ سەرو سۆراغەو ، زۆر ڕێچکەی خوارو خێچو پڕ بیدعەت و ئەفسانەش بەناوی (تصوف) ەوە هاتوونە گۆڕێ .

گەیاندوون و ئیسلامێکی ڕاست و ساغیان تێ گەیاندوون ، بەڵام ئەوەی ئێمە لێرەدا بە ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخوا چوونمان داناوە ، ناوێکی تایبەتی نیەو، ڕاستەوخو لە قورئان و سوننەت و تەجرەبەی ڕاست و ساغی خواناسان وەرگیراوە ، ئەگەر بگونجێ هیچ ناویشی لێ بنرێن دەڵێین : (ڕێبازی قورئان و سوننەت) ، خۆ ئەگەر بشتەوێ پال بدرێتە لای کەسێک ئەوە (ڕێبازی موحەممەدی) یە .

پاشكو

خوێنەری بەڕێزو خۆشەویستم !

بەپێویستی دەزانم کە لەم پاشکۆیەدا چەند مەسەلەیەکی گرنگ بەکورتی بتوێژمەوە ، کە پێم وایە زیاتر تیشک داوێنە سەر بابەتەکانی دیکەی ئەم ئاڵقەیە :

یەکەم
ئامانجی نووسرانی ئەم ئاڵقەیە چی یە ؟!

لەوەڵامدا دەڵێین :

لەڕوانگەی ئیسلامەوە گۆڕین و چاککردن (تغییر واصلاح)ی تاک و کۆمەڵ بەرهەمو ئەنجامی گۆڕین و چاککردنی فیکری و مەعنەوی و ئەخلاقی‌یە ، ئەگەر بەوردیش سەرنجی ژیان و بەسەرهاتی پێغەمبەران بەگشتی‌و پێغەمبەری کۆتایی علیه الصلاه والسلام بەتایبەتی بدەین ، دەبینین هەموویان سەرەتا لە گۆڕین و چاککردنی ئەم سێ بنچینەیەوە دەست بەکار بوو ون و سەرەنجام گەیشتوونە قۆناغی کۆتایی کارکردنیان و سەرگەرمی گۆڕین و چاککردنی کۆمەڵگا بوو ون لە بوارەکانی دیکەدا وەک سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌و ئابووری ..

جا منیش لەبەر تیشکی ئەم ڕاستی‌یەدا ماوەیەکە دەستم بە نووسینی زنجیرەیەک کردوە بەناوی (با چاکتر ئیسلام بناسین !) کە لە (١٢) ئاڵقان پێک دێت و هەر دوازدە ئاڵقەکەش تەرخان کراون بۆ گۆڕین و چاککردنی ئەو سێ بنچینەیەی کە باسم کردن (لایەنی فیکری و لایەنی ڕووحی و لایەنی ئەخلاقی) ، بەڵام لەسۆنگەی ئەوەوە کە جارێ کاری

ئەو زنجیرەیە تەواو نەبووەو ئەم قۆناغەش واپێویست دەکات کە ئەو مەسەلەیە خێراپیو پەلەی تێدا بکرێ ، وەک گوتراوە :(ما لایُدرَک کُلُه لایُترَک جِلُهُ) ، بەپێویستم زانی جارێ وەک ڕێ خۆشکردن و بەرکوڵ و نموونەیەک زنجیرەیەکی ئاڵقە ورد بنووسم کە بە کورتیو گوشراوی هەموو مەبەستەکانی زنجیرەی ناوبراوی تێدابن ، ئیدی خوا تۆفیقی دامو نائومێدی نەکردمو بەو جۆرە زنجیرەی (بووژاندنەوەی ئیسلام) م دەست پێکرد ، کە جارێ سێ ئاڵقەی لێ نووسراون و ، هەرکامێکیان تەرخان کراوە بۆ چارەسەرو گۆڕین و چاککردنی یەکێک لەو سێ بنچینە گرنگانەی کە لەسەرێ باسم کردن :

ئاڵقەی یەکەم (ڕێبازی پێغەمبەر صلی اللە علیە وسلم کامەیە ؟! بۆ گۆڕین و چاککردنی لایەنی فیکری تاک و کۆمەڵی مسوڵمان .

ئاڵقەی دووەم (ڕێگای صالح بوون و بەرەوخوا چوون) بۆ گۆڕین و چاککردنی لایەنی مەعنەوی .

ئاڵقەی سێیەم (برایەتی مسوڵمانان چۆنە ؟!) بۆ گۆڕینو چاککردنی لایەنی ئەخلاقی بەگشتیو هەڵس وکەوت پێکەوە کردنی مسوڵمانان ـ کە گرنگترین بەشی ئەخلاقە ـ بەتایبەتی . کەواتە :

ئێستا زانرا کە مەبەست لە نووسینی ئەم ئاڵقەیە خستنەڕووی بەرنامەو نەخشەیەکی مەعنەوی و ڕووحی یە بۆ ئەوەی ئینسانی مسوڵمان بەپێی ئەو بەرنامەو نەخشەیەو لەبەر تیشکی یاساو دەستوورەکانیدا بەخۆی دا بێتەوەو ، لە خۆگۆڕین و خۆچاککردن و بەرەوخوا چوون وەخۆبکەوێ .

پێویسته ئەوەش بگوترێ ، كە لەنێوان ئاڵقەی یەكەم‌و دووەم‌و سێیەمی ئەم زنجیرەیەی (بووژاندنەوەی ئیسلام) دا پەیوەندی یەكی توندو پتەو هەیە ، چونكە تەنیا كاتێك ئینسان دەتوانێ بەشێوەیەكی ڕاست‌و دروست‌و شەرعی ڕێگای صالح بوون و بەرەوخوا چوون بگرێتەبەر، كە پێشتر بە شێوەیەكی ڕاست‌و دروست لە ئیسلام‌و ڕێبازی پێغەمبەر علیه الصلاه والسلام حاڵی بووبێ، وە تەنیا كاتێكیش دەتوانێ بەشێوەیەكی ڕێك‌وپێك و شەرعی‌یانە لەگەڵ خەڵكی دا بەگشتی‌و خوشك و برایانی مسوڵمانی‌دا بەتایبەتی ڕەفتار بكات ، كە پێشتر بەهۆی خۆكۆڕین و بەخۆدا هاتنەوەو بەرەوخوا چوونەوە (صالح) بووبێ‌و ، خشپ‌وخاڵ و گرێ و گۆڵەكانی سەر دڵ و دەروونی لابردبێ !

ئایا قۆناغەكانی ڕێگای صالح بوون و بەرەوخوا چوون هەر ئەم شەشەن ؟! (دووەم)

لەوەڵامدا دەڵێین :

نەخێر ، بەڵام لەسۆنگەی ئەوەوە كە زاناو شارەزایانی لایەنی پەروەردەو عیرفان و تەصەووف ، لەنێو خۆیان دا دەربارەی پلەو قۆناغەكانی ڕێگای ناوبراو لەسەر ژمارەیەكی دیاری كراو ڕێك نەكەوتوون و ، (١) لە چۆنیەتی

(١) ابن قیّم الجَوْزیه ڕەحمەتی خوای لێ بێ كە چاكترین و وەفادارترین قوتابی ماموستای زاناو خوانەس و شۆڕشگێر (ابن تَیْمیّه) یە، لە كتێبی (مدارج السالكین شرح منازل السائرین) دا كە بە بڕوای من پوخت‌ترین كتێبی (تصوف)ی ڕاستەقینەی پابەند بە قورئان و سوننەته ، لەوبارەوە

ڕیزکردن و ژمارەی قۆناغ و مەنزڵەکانی چاکبوون و بەرەوخوا چوون دا بیروڕای جیاجیایان هەن، کە لە نێـوەڕۆکـا یەک دەگرنەوە، منیش پاش وردبوونەوەو تێوەڕامانی زۆرو بە تەجرەبەی کردەیی خۆشم بۆم دەرکەوت کە هەموو پلـەو قۆناغەکانی ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون لەم شـەش قۆناغەدا کورت دەبنەوە، جا بەمەبەستی ئاسان کردنـی لێ حاڵی بوونی مەبەست و زیاتر ڕوون کردنەوەی بابەتەکە، ڕێگای ناوبراوم دابەش کرد بۆ شەش قۆناغی گۆریـن، واتە (تۆبەکردن و پاک بوونەوە، زانیاری و چاو ڕوون بوونەوە، ئیخلاص و یەکلابوونەوە، پارێزکاری و وردبوونەوە، ئیحسان و بەرزبوونەوە، دەوام و ساردنەبوونەوە) کـە لەڕاستیدا هەموو پلەو قۆناغەکانی دیکەی ئەو ڕێگا بەرزو پیرۆزە دەنێو خۆیان دەگرن.

....

فەرموویەتی: (وَقَدْ أَكْثَرَ النَّاسُ فِي صِفَةِ الْمَنَازِلِ وَعَدَدِهَا، فمنهم مَنْ جعلها ألفاً ومنهم مَنْ جعلها مائةً، ومنهم مَنْ زادَ ونقصَ، فكلٌ وصفها بحسب سَيْرِهِ وسلوكِهِ ...).
بڕوانە (مدارج السالكين ...) ج١ ص ١٢٢.

سێیەم
حیکمەتی ڕیزکرانی ئەو شەش قۆناغە بەم شێوەیەچییە؟!

حیکمەت و هۆی ڕیزکرانی ئەو قۆناغانە، کە شەش قۆناغی سەرەکیو بنەڕەتی ڕێگای چاک بوون و بەرەوخوا چوونن، بەو شێوەیەی کە لەم ئاڵقەیەدا دەبینرێ، ئەوەیە کە ئینسانی مسوڵمان و ڕێبواری ڕێی بەخۆدا هاتنەوەو بەرەوخوا گەڕانەوە، دوای ئەوەی بە لوتف و بەزەیی خوا لەخەوی شوومی لاڕێ بوون و لەخوا دووربوون بێدار دەبێتەوە، دەروون و ویژدانی پاڵی پێوەدەنێ‌و هانی دەدات کە بەرەوخوا بگەڕێتەوەو بەخۆی دا بێتەوە، بەڵام کە تەماشا دەکات بە پێڵاوی پیسی تاوان و خراپەو بێ ئاگاییەوە ڕێگای نادرێ بچێتە نێو میحرابی خواپەرستیو بەرەوخوا چوونەوە، بڕیار دەدات کە بە ئاوی پەشیمانیو گەڕانەوە - یەکی ڕاست و ساغ پاک پاک خۆی بشوات، بەم شێوەیە یەکەمین پلەو قۆناغی ڕێگای خۆچاککردن و بەرەوخوا سەفەر کردن هەڵدەبوێرێ.

ئنجا دوایی کە خۆی پاک دەکاتەوەو بۆ وەڕێ کەوتن خۆی سازدەکات، تەماشا دەکات ڕێگای ناوبراو ڕێ یەکی سەخت و دژوارو پڕ کەندو لەندو هەورازو نشێوەو، دەیان جۆرە جەردەو ڕێگری لەسەر دانیشتوون و خۆیان تێدا لەبۆسە ناوە، بۆیە سەرەنجام دەگاتە ئەو قەناعەتەی کە پێویستە بەرلەوەی وەڕێ بکەوێ قۆناغی (زانیاری و

چاو ڕوون بوونەوە) ش ببڕێ ، نەک کوێرانە ملی ڕێ یە بگرێ و بە پێخواسی وەنێو بکەوێ .

ئنجا دوای ئەوەی تا ڕاددەیەک دەربارەی ڕێگای گۆڕین شارەزا دەبێ ، جارێکی دیکە هەڵوەستەیەک دەکات و، چاوێک بە دەروونی خۆی دا دەگێڕێتەوەو، ڕووی دڵی لەگەڵ قیبلەی (بەس خوا پێ مەبەست بوون) دا ڕاست دەکات و بە قۆناغی (ئیخلاص و یەکلابوونەوە) ش دا تێدەپەڕێ.

ئنجا پاش تەواوکردنی پلەو قۆناغەکانی :(پەشیمان بوونەوەو چاو ڕوون بوونەوەو یەکلابوونەوە) ، کە هەرسێکیا وەک بنچینەو بناغەی کۆشکی بەرزی بەرەوخوا چوون وان ، بێجگە لە دیوار دانان چیدی نامێنێ ، ئیدی ئەوجار بابای ڕێبوار لە گەرمەی بڕینی قۆناغی درێژو گرنگی (پارێزکاری و وردبوونەوە) دا دەست بەکار دەبێ .

پاش پێ ڕۆچوون (رسوخ القدم) یش بە قۆناغی نابرا ودا ڕێبوار (سالک) ی ڕێ ی صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون جگە لە بەرزبوونەوەو پێبەڵاچوون بە پەیژەی قۆناغی (ئیحسان و بەرزبوونەوە) دا هیچ کارێکی دیکەی نامێنێ .

ئنجا دوای ئەوەی ئینسان کەوتە نێو قۆناغ و پلەی (ئیحسان) ەوە ، کە بەرزترین پلەی خواناسین و دوایین قۆناغ و مەنزڵی صاڵح بوون و بەرەوخوا چوونە ، هەر ئەوەندەی دەمێنێ کە دەست بگەیەنێتە پلەو قۆناغی (دەوام و ساردنەبوونەوە) و لەسەر بڕین و تەواوکردنی ئەو ڕێگا بەرزو پیرۆزە پشوودرێژو بەردەوام بێ و بەرەودوا نەگەڕێتەوە .

چواره‌م
مه‌به‌ست له‌ بڕینی قۆناغه‌كان
به‌جێ هێشتنیان نیه‌

به‌ڵێ مه‌به‌ست له‌ بڕین و هه‌ڵبواردنی ئه‌و شه‌ش قۆناغه‌و هه‌موو قۆناغه‌كانی دیكه‌ی ڕێگای به‌ره‌وخوا چوون (طَرِيقُ السَّيرِ الى الله) به‌جێ هێشتنی ئه‌و قۆناغانه‌ نیه‌، بۆ وێنه‌ كه‌ ده‌ڵێین : بابای ڕێبوار قۆناغی تۆبه‌كردن و پاك بوونه‌وه‌ی ته‌واوكرد، مه‌به‌ست ئه‌وه‌ نیه‌ كه‌ قۆناغی ناوبراوی بڕیوه‌و به‌جێی هێشتوه‌و لێی تێپه‌ڕیوه‌، به‌ڵكو مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه‌ كه‌ له‌و قۆناغه‌دا زه‌قترین و به‌رچاوترین حاڵه‌تی بابای ڕێبوار تۆبه‌كردن و داوای لێبوردن كردن و په‌شیمان بوونه‌وه‌و خۆپاككردنه‌وه‌یه‌، ده‌نا قۆناغی ناوبراو وه‌ك حاڵه‌تێكی ده‌روونیو خه‌سڵه‌تێكی بنچینه‌یی له‌ هه‌موو قۆناغه‌كانی دیكه‌ش دا هه‌ر به‌رده‌وامه‌، هه‌روه‌ها قۆناغه‌كانی دیكه‌ش به‌هه‌مان شێوه‌، چونكه‌ ئه‌گه‌ر وانه‌بێ ده‌بێ بڵێین : ئه‌و ئینسانه‌ی كه‌ ده‌چێته‌ قۆناغی (زانیاری و چاو ڕوون بوونه‌وه‌) وه‌، ده‌بێ حاڵه‌تی گه‌ڕاوه‌یی (تائب) ی نه‌مابێ و، ئه‌و كه‌سه‌ی كه‌ له‌ قۆناغی (ئیخلاص و یه‌كلابوونه‌وه‌) دایه‌ ، ده‌بێ خه‌سڵه‌تی زانایی و چاو ڕوونی نه‌مابێ و ئه‌وه‌ی كه‌ له‌ قۆناغی (پارێزكاری) دایه‌، ده‌بێ حاڵه‌تی ئیخلاصی نه‌وتابێ !!

دیاره‌ ئه‌مه‌ش شتێكی مه‌حاڵه‌و پێچه‌وانه‌ی واقیعیشه‌ ، كه‌واته‌ وه‌ك گوتمان مه‌به‌ست له‌ بڕینی ئه‌و پله‌و قۆناغانه‌

بەجێ هێشتن و واز لێ هێنانیان نیەو، مەبەست ئەوەیە کە پێشتر ڕوونمان کردەوە .

پێنجەم
دە(١٠) یاسا دەربارەی پەرێزی چاکەو خراپە لە ژیانی مرۆڤ دا

عەبدوڵڵای کوری عەبباس خوا لەخۆی و بابی ڕازی بێ سەبارەت بە تەئسیری چاکەو خراپە لە ژیانی ئینسان دا فەرموویەتی :

(إِنَّ لِلحَسَنَةِ ضياءً فِي الوَجهِ ، ونُوراً فِي القَلبِ ، وقُوَّةً فِى البَدَنِ ، وَسَعَةً فِي الرِّزقِ ، ومَحَبَّةً فى قلوب الخَلقِ ، وإِنَّ لِلسَّيِّئَةِ سَواداً فِي الوَجهِ ، وظُلمَةً فِي القَلبِ ، وَوَهناً فى البَدَنِ ، ونَقصاً فى الرِّزقِ ، وبُغضَةً فى قُلوبِ الخَلقِ) . (٢)

ئەم قسە بەپێزەی (ابن عباس) کە بە ئاشکرا ڕووناکی بنەماڵەی پێغەمبەرایەتی پێوە دیارە ، دە(١٠) یاسای گرنگی دەربارەی تەئسیرو شوێنەواری چاکەکردن و خراپە کردنی لە ژیانی ئینسان دا تێدان ، پێنجیان پەیوەندیان بە بەرهەمی چاکی چاکەکردنەوە هەیە کە ئەمانەن :

١ـ گەشی و درەوشانەوەی ڕوو، خوداش فەرموویەتی :(سِيمَاهُمْ فى وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ...) الفتح / ٢٩ .

---

(١) لە کتێبی (یادی خودا) لە بەرگی یەکەمی، ئەو مەسەلەیە بە درێژی توێژراوەتەوە .

(٢) ئەم قسەیە (ابن قیم الجوزیه) لە (الوابلُ الصَّيِّبُ مِنَ الكَلِمِ الطَّيِّبْ) دا گێڕاویەتەوەو، لە گەلێک شوێنی دیکەش دا باسکراوە .

٢- ڕووناكی دڵ ، خوداش فەرموویەتی : (أَفَمَنْ شَرَحَ اللهُ صَدْرَهُ لِلإسلامِ فَهُوَ عَلى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ ..) الزمر / ٢٢ .

٣- بەهێزی ی جەستە ، خواش لەسەر زمانی (هود) علیه السلام فەرموویەتی : (ویا قَوْمِ اسْتَغْفِروا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّماءَ عَلَيْكُمْ مِدْراراً وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلى قُوَّتِكُمْ ..)هود / ٥٢ .

٤- فراوانی بژیوو ڕۆزی ، خواش فەرموویەتی : (وَمَنْ يَتَّقِ اللّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً ، وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لايَحْتَسِبُهُ .) الطلاق / ٢ ، ٣ .

٥- خۆشەویستی لەدڵی خەڵكی - مسوڵمان - دا ، خـــــوداش فەرموویەتی : (إِنَّ الَّذِيْنَ آمَنُوا وَعَمِلوا الصّالِحاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدّاً) مریم / ٩٦ .

وە پێنجیشیان باسی پەرێزی شوومی خراپەكردن دەكەن ؛ كە ئەمانەن :

٦- ڕەشیو تڵخیی دەموچاو ، خواش فەرموویەتی : (... وَأَمّا الَّذِيْنَ اسْوَدَّتْ وُجوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيْمانِكُـــــمْ؟...) آل عمران / ١٠٦ .

٧- تاریكیی دڵ و دەروون ، خوداش فەرموویەتی : (اللّـــهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فی طُغْيانِهِمْ يَعْمَهُونَ) البقره / ١٥ .

٨- بێ هێزیی لەش .

٩- كەمو كورتی بژیو ، خوداش فەرموویەتی : (وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيْشَةً ضَنْكاً ...) طه / ١٢٤ .

١٠- بوغزێنراوی لە دڵی خەڵكی - مسوڵمان - دا ، خـــــوداش فەرموویەتی : (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ والَّذِيْنَ مَعَهُ اشِدّاءُ عَلى الكُفّارِ ...) الفتح / ٢٩ .

شه‌شه‌م
ده (١٠) وه‌سیله‌ له‌ پێداویستی یه‌كان (مستلزمات)ی پیاوچاكی و به‌ره‌و خوا چوون

خوێنه‌ری خۆشه‌ویست !

شتێكی ئاشكراو بێ پێچ و په‌نایه‌ كه‌ خوای په‌روه‌ردگار ئه‌م ژیانه‌ی ئێمه‌و تێكرای بوونه‌وه‌ریشی به‌پێی یاسای هۆكاری (قانُونُ السَّبَبَيَّة) دامه‌زراندوه‌و به‌ڕێوه‌ی ده‌بات .

كه‌واته‌ بۆ هه‌ر كارێك سازكردن و دابین كردنی ئه‌و هۆیانه‌ پێویسته‌ كه‌ په‌كی له‌سه‌ریان كه‌وتوه‌و، به‌بێ وان نایه‌ته‌دی .

ئنجا مه‌سه‌له‌ی صاڵح بوون و به‌ره‌وخوا چوونیش كه‌ گرنگترین و به‌رزترین كاره‌، وه‌ك هه‌موو ئیش و كارێكی دیكه‌ حه‌وجێی چه‌ند وه‌سیله‌و هۆیه‌كی تایبه‌تی‌یه‌، كه‌ به‌بێ وان ئه‌نجامدران و به‌ڕێوه‌برانی مه‌حاڵه‌، جا پێغه‌مبه‌ری پێشه‌واو چاوساغمان صلى الله عليه وسلم له‌ یه‌كێك له‌ فه‌رمووده‌ به‌پێزه‌كانی‌دا، ده‌ (١٠) وه‌سیله‌ی گرنگ و بنچینه‌یی بۆ ده‌ست‌نیشان كردووین و فێری كردووین كه‌ له‌كاتی پاڕانه‌وه‌ماندا له‌خوای میهره‌بانیان داوا بكه‌ین، فه‌رمووده‌كه‌ش ئه‌مه‌یه‌ :

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الأَمْرِ ، والعَزِيْمَةَ عَلَى الرُّشْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ ، وحُسْنَ عِبَادَتِكَ ، وأَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيْمًا ، ولِسانًا صادِقًا ، وخُلقًا مُسْتَقِيْمًا ، وأَسْأَلُكَ مِنْ

خَيْرِ مَا تَعْلَمُ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعْلَمُ) رواه الترمذي والنسائي وابن حبان ، واخرجه الحاكم و (خُلُقاً مُسْتَقِيماً) من روايته ، وقال : صحيح على شرط مسلم . (١)

واته :

ئەی خوایە ! من داوای چەپاری لە کاردا و ، دڵ دامەزراوی لەسەر هەقت لێ دەکەم ، وە داوات لێ دەکەم سوپاسی چاکەت بکەم و چاکت بپەرستم، وە دڵێکی ساغ و زمانێکی ڕاست و ڕەوشتێکی چاکت لێ داوا دەکەم، وە داوای هەر چاکەیەکت لێ دەکەم کە بۆخۆت دەیزانی ، وە پەنات دێنمەبەر لە هەر خراپەیەک کە پێی زانای ، وە داوای .. لێبوردنت لێ دەکەم بۆ هەر هەڵەیەک کە پێی ئاگاداری .

خوێنەری بەڕێز !

ئەم فەرموودەیە چوار برگە (مقطع) ی سەرەکی‌یە کە هەر کامێکیان بە (أَسْأَلُكَ) دەست پێ دەکات و لە هەر کامێکیان دا چەند وەسیلەیەک لە (١٠) هۆو وەسیلە گرنگ و بنچینەیی‌یەکانی ڕێ ی صالح بوون و بەرەوخوا چوون باسکراون :

لە برگەی یەکەمدا وەسیلەی (٢،١) کە بریتین لە لاق چەقاندن و خۆڕاگری لەکاتی بەڕێوەبردنی ئیش و کاردا ، وە دڵ بەهێزی و دامەزراوی لەسەر گرتن و هەڵبژاردنی چاکەو هەق ، خراونەڕوو ، گومانیشی تێدا نیە ، کە لاقی چەسپاو و دڵی دامەزراو بناغەو بنچینەی هەر ئیش و کارێکن

---

(١) بڕوانە (تُحْفَةُ الذَّاكِرِينَ) الشوكاني / ص ٢٨٥ .

بەتایبەتی کاری (بەخۆدا هاتنەوەو بەرەوخوا گەڕانەوە) !

لە بڕگەی دووەمیش دا وەسیلەی (٣،٤) باسکراون ، کە بریتین لە سوپاسکردنی چاکەو نیعمەتی خوا و ، چاک پەرستنی، هەڵبەتە ئەمانیش تویشوو و سەرچاوەی وزەی بابای ڕێبواری ڕێ ی صالح بوون و بەرەوخوا چوونن .

لە بڕگەی سێیەمیش دا هوی (٥،٦،٧) خراونەڕوو ، کە دڵی ساغ و زمانی ڕاست و پاک و ڕەوشتی بەرزو چاکن . دیارە ئەمانیش لە گرنگترین هۆیەکانی بڕین و تەواوکردنی ڕێگای ناوبراون و، بۆ بابای ڕێبواری ڕێ ی گۆڕین وەک وڵاخی سواری و هەڵگری تویشوو و کەلوپەل و پێداویستییەکانی ئەو ڕێگایەیەتی .

پێویستە ئەوەش بگوترێ کە هەتا دڵ ساغ و ڕووناک نەبێت ، زمان ڕاست و پاک نابێت و، بەبێ دڵی ساغ و ڕووناک و زمانی ڕاست و پاکیش، ڕەوشتی بەرزو چاک دەستگیر نابێ .

ئنجا لەکۆتاییدا لە بڕگەی چوارەمدا وەسیلەی(٨،٩،١٠) باسکراون ، کە بریتین لە سێ مەبەستی گرنگ و، وەک چەترو قەڵغان و کەل وپەلی خۆپاراستن لە سەرما و گەرما و دڕندەو جەردەو ڕێگری ڕێگا وان ، کە ئەمانەن :

أ ــ داواکردنی هەرچی خێرو چاکەیە لە خوا .

ب ــ پەنابردن لەبەر هەرچی شەڕو خراپە بۆ لای خوا .

جـ ــ داوای لێبوردن کردن بۆ هەرچی تاوان و هەڵەیە لە خوا .

ئیدی هیوادارم خوای بەرزو مەزن و بەخشەرو میهرەبان بە لوتفی خۆی هەرکام لەم (١٠) وەسیلەو پێداویستی یە گرنگ و بنچینەییانەمان پێ ببەخشێ .

هەشتەم
دە (١٠) پایەو بنچینەی گرنگی ڕێی بەرەو خوا چوون

لە خاڵی پێشوودا لەبەر تیشکی فەرموودەیەکی پێغەمبەردا علیه الصلاه والسلام (١٠) هۆو وەسیلەی گرنگی ڕێی صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون خرابوونەڕوو، لێرەش دا لەبەر تیشکی فەرموودەیەکی دیکەی ئەو زاتە بەرزەدا علیه الصلاه والسلام (١٠) پایەو بنچینەی گرنگی ئەو ڕێ یە پڕپیت و فەڕە دەخەینەڕوو :

پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم لە فەرموودەیەکی دا کە بە گەورەترین شێوەی داوای لێبوردن کردن (سَيِّدُ الْاسْتِغْفَار) ی داناوە فەرموویەتی :

(اللّٰهُمَّ أَنْتَ رَبِّي ، لا إِلٰهَ إِلاّ أَنْتَ ، خَلَقْتَنِي ، وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صَنَعْتُ ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي ، فَاغْفِرْ لِي ، إِنَّهُ لايَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاّ أَنْتَ) رواه البخاری وابو داوود باختلاف یسیر .

واتە : ئەی خوایە ! تۆ پەروەردگارمی ، جگە لە تۆ هیچ خوا نین ، دروستت کردووم ، وە من بەندەی تۆم ، وە من بەپێی توانام هەر لەسەر پەیمان و بەڵێنی تۆم ، پەنات دێنمەبەر لەچەنگ خراپەی ئەوەی کە کردوومە ، دانت بۆ پێدادێنم کە چاکەت بەسەر منەوە هەیە ، وە پێ لە هەڵەی خۆم دەنێم جا لێم ببوورە ، چونکە جگە لە تۆ کەس لە گوناحان خۆش نابێت .

بەرلەوەی دەست بکەم بە نووسین و دەرهێنانی ئەو (١٠) بنچینە گرنگەی کە پێشتر باسم کردن لە دەریای پرگەوهەری ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلـــــم، بەپێویستی دەزانم ڕاستییەکی مەزن بخەمە بەرچاوی خوێنەری بەڕێز :

هەروەک چۆن دەریا زلەکان هەمیشە پڕن لە نێچیـــری بەنرخو گەوهەرو مرواری بەقیمەت، بەڵام لەگەل ئەوەشدا کە زۆر کەس بەسەریاندا دێ و دەچێ، بەس ڕاوچی یانـــی کارامەو مەلەوانانی زەبردەست و لێزان، ئەو نێچیــــرو گەوهەرو مرواری یانە دەستگیر دەکەن.

ئایەتەکانی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەریشمـــان صلى الله عليه وسلم بەهەمان شێوە پڕپڕن لە حیکمـــەت و پەندو زانیاری و نهێنی قووڵ و بەسوود، بەڵام مەرج نیـــە هەرچی لەبەری کردن و مەعنای دەقی وشەکانی زانین، بتوانێ پەی بە هەموو ئەو حیکمەت و زانیاری و نهێنییە گرنـــگ و بایەخدارانە بەرێ، هەڵبەتە بێجگە لە شارەزایی لە زمانو ئەدەبی عارەبیدا گەورەترین مەرجی بەهرەمەندبوون لـــە حیکمەت و نهێنییە پەنهانەکانی قورئان و سوننەت بریتییە لە پارێزکاری (تَقْوىٰ)، هەر بۆیەش خوای زانـــا فەرموویەتی :(إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانـــاً ...) الأنفال / ٢٩.

ئێستاش با بێینە سەر ئەسڵی مەبەست و، ئەو (١٠) یاساو بنچینە گرنگ و سەرەکییەی کە گفتمان دابوو بیانخەینەڕوو:

١، ٢- دان هێنان بە پەروەردگارایەتی و یەکتایی خوادا (اللهم انت ربی، لا اله الا انت). بێگومان خوا بە مشوورخـۆرو

گەورەو سەرووەرو پەروەردگاری خۆ زانین و ، خوا بەیەک زانینیش گەورەترین ڕاستی (کُبْرَیٰ الحقایق)ن و ، گرنگترین پایەی ڕێ ی بەرەوخوا چوونیشن .

٣،٤- دان هێنان بە بەدیهێنەرایەتی خواو بەندایەتی خودا ، (خلقتنی ، وانا عبدک) .

ئەمانیش دیسان دوو ڕاستی هەرە بنچینەیی و ، دوو بنچینەو مەرجی گرنگی سەرکەوتن و بەمرادگەیشتنن بۆ ڕێبواری ڕێ ی ناوبراو .

٥- ڕاگەیاندنی چەسپاوی لەسەر پەیمان و بەڵێنی خوا بەپێی توانا (وانا علی عهدک ووعدک ما استطعت) ، بەڵێ نوێ کردنەوەی بەڵێن و پەیمان لەگەڵ خوادا مەرج و بنچینەیەکی هەرە گرنگ و پێویستی باباى ڕێبوار (سالک) ە .

٦- پەنابردنە بەر خوا لەچەنگ خراپەو تاوان (اعوذ بک من شر ما صنعت) ، ئەمیش هەروەک چۆن وەسیلەو هۆی بەرەوخوا چوونە ، پایەو بنچینەی ئەو سەفەرەشە .

٧،٨- دان هێنان بە چاکەو نیعمەتی خواو خراپەو هەڵەی خۆدا (ابوء لک بنعمتک علی ، وابوء بذنبی) .

ئەمانیش لە دوو ڕووی لێک جیاوە هەم دوو هۆو وەسیلەی گرنگن و ، هەم دوو بنچینەی مەزنن .

٩،١٠- داوای لێبوردن لەخوا کردن و ، تەمابڕاوبوون لە غەیری وی (فاغفر لی ، انه لایغفر الذنوب الا انت) .

ئەمانیش وەک ئەوانەی پێشەوە بە دوو ئیعتیبار ی جودا هەم پایەو بنچینەی ڕێگای ناوبراون و ، هەم وەسیلەو هۆشن .

هەشتەم
ناوە چاکەکانی خوا چاکترین وەسیلەی صالح بوون و بەرەو خوا چوونن

بەڵێ خوێنەری بەڕێز باسکردن و تێوەڕامانی ناو و سیفەتە بەرزو پەسندەکانی خوا چ لەکاتی زیکرو پاڕانەوەدا و چ لە حاڵەتی ئاساییدا، گەورەترین دەوری هەیە لە ساف بوونەوەی دڵ و دەروونی ئینسان داو جوان بوونی خوو ڕەوشتیدا و لەخوا نیزیک کەوتنەوەی دا .

خوای بەرزو مەزن لەوبارەوە فەرموویەتی : (وَلِلَّهِ الأَسْمَاءُ الحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا ...) الاعراف / ١٨٠ .

پێغەمبەریشمان علیه الصلاة والسلام فەرموویەتی :
(إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِسْماً مِائَةً إِلَّا وَاحِداً ، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الجَنَّةَ ، إِنَّهُ وِتْرٌ يُحِبُّ الوِتْرَ) رواه الشيخان .

واتە : بێگومان خوای بەرز نەوەدو نۆ ناوی هەن سەد جگە لە یەکێک ، هەرکەسێک بیان ژمێرێ دەچێتە بەهەشتێ ، بێگومان ئەو تاقەو تاقی خۆش دەوێ .

ئنجا پێغەمبەرمان صلی الله علیه وسلم لە فەرموودەیەکی دیکەی دا کە (ترمذی وابن حبان و وابن خزیمه حاکم وبیهقی وابن ماجه) گێڕاویانەتەوە ئەو (٩٩) ناوەی باس کردوە کە ئێمە لێرەدا دەیان نووسین و بە کوردیش مەعنایان لێک دەدەینەوە :

(هو الله الذی لا اله الا هو :

١ـ الرَّحمن	بەبەزەیی
٢ـ الرَّحیم	بەخشندە
٣ـ المَلِكُ	سەرۆک ، پادشا
٤ـ القُدّوس	پاک
٥ـ السّلام	بێ عەیب ، بێ پەڵە
٦ـ المُؤمِن	دڵنیاکەر ، بەڕاستدانەر
٧ـ المُهَیمِنُ	بەسەر ڕاگەیشتوو
٨ـ العَزیز	زاڵ ، دەستەڵاتدار
٩ـ الجَبّار	بالادەست ، ناچارکەر
١٠ـ المُتکَبِّر	خۆبەگەورەزان
١١ـ الخالِق	دروستکەر ، بنیاتنەر
١٢ـ البارِئ	بەدیهێنەر
١٣ـ المُصوِّر	وێنەکێش
١٤ـ الغَفّار	لێبوردە
١٥ـ القَهّار	گەردن کەچکەر
١٦ـ الوَهّاب	بەخشەر
١٧ـ الرَّزّاق	ڕۆزی دەر
١٨ـ الفَتّاح	دەرووکەرەوە
١٩ـ العَلیم	زانا
٢٠ـ القابِضُ	لێگرەوە ، وێکهێنەر
٢١ـ الباسِطُ	لەدوودەر ، فراوانکەر
٢٢ـ الخافِضُ	دانەوێن ، نەوی کەر
٢٣ـ الرّافِع	بلندکەر ، بەرزکەرەوە
٢٤ـ المُعِزّ	زاڵکەر
٢٥ـ المُذِلّ	زەبوونکەر

٢٦- السَّميع	بیسەر
٢٧- البَصير	بینەر
٢٨- الحَكَم	فەرمانرەوا ، حوکمڕان
٢٩- العَدْل	دادگەر
٣٠- اللَّطيف	چاکەکاری پەنهان ، وردبین
٣١- الخَبير	شارەزا ، هەواڵدەر ، هەمووزان
٣٢- الحَليم	هێدی ، ئارام
٣٣- العَظيم	مەزن
٣٤- الغَفور	لێبوردە ، گوناح پۆش
٣٥- الشَّكور	ستایشکەر ، سوپاسگوزار
٣٦- العَليّ	بەرز
٣٧- الكبير	گەورە
٣٨- الحَفيظ	پارێزەر
٣٩- المُقيت	بژیوگەێن ، دەستەڵاتدار
٤٠- الحَسيب	لێپرسەرەوە
٤١- الجَليل	سیفەت بەرز
٤٢- الكَريم	بەڕێز ، ڕێزگر
٤٣- الرَّقيب	چاودێر
٤٤- المُجيب	وەڵامگۆ
٤٥- الواسِع	فراوان
٤٦- الحَكيم	کاربەجێ ، لێزان
٤٧- الوَدود	بەندەدۆست ، خۆشەویستراو
٤٨- المَجيد	پایەبەرز ، خاوەن شکۆ
٤٩- الباعِث	زیندووکەرەوە ، نێرەر
٥٠- الشَّهيد	ئاگادار ، ئامادە

٥١- الحَقّ	پایەدار ، ڕاست ، هەق
٥٢- الوَكيل	کارپێ سپێرراو ، پشت وپەنا
٥٣- القَويّ	بەتوانا
٥٤- المَتين	بەهێز ، قایم
٥٥- الوَلِي	دۆست ، یاریدەدەر
٥٦- الحَميد	سوپاسکراو ، شایستەی سوپاس
٥٧- المُحْصي	ژمێرەر
٥٨- المُبْدِئ	پەیداکەر
٥٩- المُعيد	گێرەرەوە ، زیندووکەرەوە
٦٠- المُحي	ژیێنەر
٦١- المُميت	مرێنەر
٦٢- الحَيّ	زیندوو
٦٣- القَيّوم	مشوورگێڕ ، ڕاوەستاو
٦٤- الواجِد	هەبوو
٦٥- الماجِد	خاوەن پایەی بەرز
٦٦- الواحِد	یەک
٦٧- الأحَد	تاک ، تەنیا
٦٨- الصَّمَد	حەوجێ پێ بوو ، جێی مەبەست
٦٩- القادِر	توانادار
٧٠- المُقْتَدِر	خاوەن سەرچاوەی توانا
٧١- المُقدِّم	پێشخەر
٧٢- المُؤخِّر	دواخەر
٧٣- الأوّل	یەکەمین
٧٤- الآخِر	دوامین
٧٥- الظّاهِر	دیار ، ئاشکرا

٧٦- الباطِن   ون ، پەنهان
٧٧- الوالي   سەرپەرشتی کەر
٧٨- المُتعال   زۆر بەرز ، خۆ بەبەرزگر
٧٩- البَرّ   چاکەکار
٨٠- التّواب   تۆبە وەرگر
٨١- المُنتَقِم   تۆڵەستێن
٨٢- العَفوّ   چاوپۆشی کەر
٨٣- الرّؤُف   میهرەبان
٨٤- مالِكَ المُلك   خاوەن مڵک
٨٥- ذو الجلالِ والإكرام   خاوەن پایەی بەرزو ڕێز
٨٦- المُقْسِط   دادپەروەر
٨٧- الجامِع   کۆکەرەوە
٨٨- الغَنيّ   دەوڵەمەند
٨٩- المُغني   دەوڵەمەندکەر ، بێ نیازکەر
٩٠- المانِع   بەرگر ، پێشگیری کەر
٩١- الضّار   زیان گەێن
٩٢- النّافِع   سوودگەێن
٩٣- النور   ڕووناکی
٩٤- الهادي   ڕێ پێشاندەر
٩٥- البَديع   داهێنەر ، بێ وێنە
٩٦- الباقي   هەرماو
٩٧- الوارِث   میراتگر
٩٨- الرّشيد   کارزان ، شارەزاکەر
٩٩- الصّبور   ئارامگر   )

چەند ئاگاداری یەك دەربارەی ناوەكانی خـــوا

١ـ وەكو لەو فەرموودانەوە كە رابردن دەردەكەوێ نـــاوی (اَللّه) ـ جَلَّ جَلالُهُ ـ لە ریزی (٩٩) ناوەكان نەژمێرراوە، دەنا دەیكردە (١٠٠)، بێگومان هەر واشە چونكە فەرموودەكە دەڵێ (اِنَّ لِلّهِ ..) كەواتە ئەو (٩٩) ناوە هەموویـــان سیفەتی (الله) ن و وەسفی ئەویان پێ كراوە .

٢ـ مەبەست لە رستەی (مَنْ أحصاها دَخَلَ الجَنَّة) لەســەر رای زۆربەی زانایان لەبەركردن و تێگەیشتن و بیر لێ كردنەوەی ئەو ناوە بەرزو پەسندانەیە .

٣ـ كاریگەری ی ئەو ناوە بەرزو چاكانە بۆ چاككردنـــی ئینسان و، لەخوا نیزیک خستنەوەی دا ، لەو رووەوەیە كـــە خوای بەرزو مەزن پێی خۆشە بە ناوو سیفەتە بەرزەكانـــی مەدحی بكەین ، وە هەتا زیاتریش ئەو ناوو سیفەتە بـــەرزو چاكانەی خوا لە دڵ و مێشكی ئینسان دا جێگیر ببن و، پتـر بیریان لێ بكاتەوە ، زیاتر كاردەكەنە سەر دەرو دەروونیو لە سیفەتی بەرزو رەوشتی پەسند نیزیكتر دەبێتەوەو لـــە ناسینی خوادا شارەزاتر دەبێو قاڵتر دەبێتەوە . (١)

---

(١) لە هەركام لە (الأذكار) ی (نَوَوی) و (تحفَةُ الذاكرین) ی (شوكانی)دا ناوە بەرزەكانی خوا نەقل كراون . بروانـــە (الاذكار) ص٩۴، وە (تحفه الذاكرین) ص ٥٣ ، ئەوەندە هەیە لە كتێبی(الاذكار)دا ناوی(الأحد) كە ژمارەكەی(٦٧) ە پەرێنراوەو، جگە لە ناوی(الله) ژمارەی ناوەكان (٩٨) ە ، بەڵام(تحفه الذاكرین) بەو شێوەیەی هێناون كە من نووسیومن .

کەواتە :

کێ دەیەوێ دەست لە چاکترین و کاریگەرترین وەسیلەی بەرەوخوا چوون و صاڵح بوون گیربکات، با ئەم ناوە بەرزو چاکانە بە ڕەوانیو بە مەعنای ڕوونەوە لەبەربکات و، سەرنجی وردو قووڵیان لێ بدات، وە لەکاتی پاڕانەوەو ڕازو نیازدا پێیان لەخوا بپاڕێتەوە، بەڵام گرنگ بیر لێ کردنەوەو بەدڵ دا هێنانی مەعناو مەبەستیانە.

نۆیەم
دەرووڵێکرانەوە بەرهەمی بەردەوام بوونە لەسەر داوای لێبوردن کردن

بەڵێ پێغەمبەری پێشەوامان علیه الصلاه والسلام فەرموویەتی : (مَنْ لَزِمَ الأُسْتِغفارَ جَعَلَ اللّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجاً، وَمِنْ كُلِّ ضِيْقٍ مَخْرَجاً، وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لاَيَحْتَسِبُ) رواه احمد وابوداوود وابن ماجه. واتە :

هەرکەسێک هۆگری داوای لێبوردن کردن بێت، خوا لە هەموو دڵتەنگییەک ڕزگاری یەکو، لە هەموو سەغڵەتییەک دەروویکی بۆ دەڕەخسێنێ، وە بێ ئەوەی پێ بزانێ ڕۆزی دەداتێ.

بەڵێ خوێنەری بەڕێز !

هەرچی گیروگرفت و دەردەسەری و ناڕەحەتی ماددی و

مەعنەوی یە ، بەزۆری هۆیەکەیان لەڕێ لادان و خراپەو تاوانی خۆمانە، وەک خوای کاربەجێ فەرموویەتی :
(وما أصابكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ ..)الشورى/٣٠.
واتە: وە هەر بەلایەکتان تووش دێ ، بەهۆی کردەی دەستی خۆتانەوەیە ..
دیسان فەرموویەتی :(ظَهَرَ الفَسادُ في البَرِّ والبَحْرِ بِما كَسَبَتْ أيْدي النّاسِ..) الروم / ٤١ . واتە :
خراپەو ئاشووب لە ئیشکانی و دەریادا ئاشکرابوو بەهۆی کردەی دەستی خەڵکییەوە .(دیارە مەبەست لە خراپەو تاوانەکانیانە) .

دەجا هەروەک چۆن لاڕێ بوون و لەخوا دوورکەوتنەوە ماک و سەرچاوەی هەموو بەلاو گیروگرفتێکە ، چاکەکردن و داوای لێبوودن کردن و گەڕانەوەش مەڵحەمی سارێژکەری هەموو برین و زامێکی ماددی و مەعنەوی ژیانی مرۆڤە .

هەربۆیەش دەبینین پێغەمبەرانی پایەرزی خوا صلى الله عليهم وسلم فەرمانیان بە گەلەکانیان کردوە کە بۆئەوەی دەرووی خێری ماددی و مەعنەوی یان لێ بکرێتەوە، با بگەڕێنەوە لای خواو داوای لێبوردنی لێ بکەن، بۆ وێنە :

١- خوا لەسەر زمانی (نوح) عليه السلام فەرموویەتی :
(فَقُلْتُ اسْتَغْفِروا رَبَّكُمْ إنَّهُ كانَ غَفّاراً . يُرْسِلِ السَّماءَ عَلَيْكُمْ مِدْراراً . ويُمْدِدْكُمْ بِأمْوالٍ وَبَنينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أنْهاراً ..) نوح / ١٠، ١١ .

٢- وە لەسەر زمانی (هود) عليه السلام فەرموویەتی :
(ويا قَوْمِ اسْتَغْفِروا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبوا إلَيْهِ يُرْسِلِ السَّماءَ عَلَيْكُمْ مِدْراراً وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إلى قُوَّتِكُمْ ..) هود / ٥٢ .

٣- (یونس) یش علیه السلام ، دوای ئەوەی تەهەنگ قووتیدا بێجگە لە دان بە هەڵەی خۆدا هێنان و خۆ بەستەمکار دانان و داوای لێبوردن کردن ، هیچ شتێکی دیکەی لەفریا نەهات ، بۆ قووتاربوون و دەرووڵێکرانەوە ، وەک خوای لێبوردە فەرموویەتی :

(وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ . فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ) الأنبياء / ٨٧ ، ٨٨ .

دەیەم
بەربەست و کۆسپەکانی سەر ڕێی بەرەوخوا چوون

خۆینەری خۆشەویست!

بێگومان ڕێگای صالح بوون و بەرەوخوا چوون ڕێگایەکی سەخت و دژوارو پڕ مەترسی‌یەو کۆسپ و لەمپەری زۆری لەسەرن و، گەلێک جەردەو ڕێگری جۆراوجۆر خۆیان لەملاولای ئەو ڕێ یەدا مەڵاس داوەو، هەر لە دەرفەتێک دەگەڕێن بۆ زەفەر پێ بردنی بابای ڕێبوار، جا ئەوە لێرەدا لە هەشت خاڵان دا زۆر بەکورتی سەرژمێریکی ئەو چەپەرو کۆسپانە دەکەین، بۆئەوەی لەلامان نامۆو نەناسراو نەبن و لەنەکاو بەسەریان دا نەکەوین و نەزانانە لە بۆسەی بەدیان نەکەوین:

یەک
خراپ حاڵی بوون لە ئیسلام

لەڕاستی دا خراپ‌حاڵی بوون لە ئیسلام کە زۆر شت دەگرێتەوەو گەلێک شتان دەگەیەنێ ترسناک‌ترین و بەزەرترین کۆسپ و لەمپەری سەر ڕێ ی ناوبراوە، چونکە بابای ناتێگەیشتووی خۆ بەتێگەیشتووزان دووچاری دەردی نەزانی ی ئاوێتە (الجَهْلُ المُرَكَّبْ) بووەو ڕێ یەکی خواری سەر بە هەڵدێرگەیەنەری گرتۆتەپێش و گومانیشی وایە بە

ڕێ یەکی ڕاست و ڕەوان دا بەرەو ئامانج دەڕوات !

جا ئەوە لێرەدا زۆر بەکورتیو گوشراوی یەکێک لەو مەسەلانە دەتوێژینەوە کە خەڵکێکی زۆر تێیدا بەهەڵەداچووەو دووچاری لارێ بوون و هەتلەبوون بووە، ئەویش بریتیە لە:

((مەسەلەی سەلەفی بوون و مەزهەبی بوون))

گەلێک کەس لەم مەسەلەیەدا بەهەڵەدا چوو ون و دووچاری زیادەڕۆییو بەزایەدان (افراط وتفریط) بوو ون، بۆ وێنە: ئی وا هەیە لافی سەلەفی بوون و شوێن کەوتنی زانایانی پێشین (سلف) لێ دەدات و دەڵێت: من تەقلید بەرەوا نازانمو یەکسەر لە قورئان و سوننەتەوە هەڵدێنجم و بە پێویستی نازانمو هەر بەدروستیشی نازانم وەدوای شافیعیو مالیک و ئەبوو حەنیفەو ئەحمەد ـ رحمهم الله ـ بکەوم، بەڵکو وەک چۆن ئەوان ئیجتیهادیان کردوە منیش ئیجتیهاد دەکەم، چونکە (هُمْ رِجالٌ ونَحْنُ رِجالٌ) !!

ئنجا جێی خەفەت ئەوەیە کە ئەو جۆرە مسوڵمانانە نەک هەر قورئان و سوننەتو بەرهەمو کەلەپووری زاناو پێشەوایانی پێشینیان موتالا نەکردوەو تێیان نەگەیشتوون، بەڵکو ئەوەندی من دەیان ناسمو پێیان ئاشنام زۆربەی هەرەزۆریان تەنانەت ڕاستە مەعنای زۆربەی ئایەتەکانی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەریش صلی الله علیه وسلم نازانن و، بەدەگمەن نەبێ لە زانیاری یەکانی زمان ـ نحو، صرف، بلاغه ـ و (أُصول الفقه) هێندە کۆڵەوارو دەستەپاچەن کە ناتوانن نەک لایەڕەیەک بگرە دێڕێکی

(تحفَةَ المُحْتاج) و (جَمْعَ الجَوامِع) بەراستی بخوێننەوەو، کە بۆیان باسی (مُطْلَق و مُقَیَّدْ ، عام و خاص، مُجْمَل و مُفَصَّل ، مَفْهوم و مَنْطوق ، عِبارَة النَّصّ و اشارە النَّصّ ، تَعارُض و تَرْجیح، ناسِخ و مَنْسوخ ، .. هتد) دەکەی ، وەک گوێزانیان بۆ بژمێری پێیان وایەو ، هیچ لەهیچ حاڵی نابن !!

بەڵام دەردی لە هەموو دەردان گرانتر ئەوەیە کە لە بەرانبەر ئەو جۆرە (سەلەفی) یانەداو، لە کاردانەوە (رد فعل) ی ڕەفتاری ناقۆڵایان لەگەڵ زاناو پێشەوایانی پێشینمان و بەرهەمو کەلەپووری قووڵ و فیراوان و ڕەسەنیان دا ، کۆمەڵێکی دیکەی بەناو مەزهەبی ڕاستبوونەوەو، بەناو سەلەفییەکان چەندەیان ئەدەب دەنواند لە بەرانبەر زاناو چاوساغو پێشەوایان دا ، ئەمانیش بە ئەندازەی وان ڕێزو ئەدەب پێشان دەدەن دەربارەی قورئان و سوننەت !!

بە واتایەکی دیکە هەروەک چۆن خوبەسەلەفی زانەکان بە بیانووی ڕێز لە قورئان و سوننەت گرتنەوە، لەسۆنگەی نەزانیو ئیشکییانەوە خۆیان دووچاری بێ ڕێزی نواندن بەرانبەر بە زاناو پێشەوایان کردبوو، خۆ بە مەزهەبی زانەکانیش لەسۆنگەی سەرکێڵیو بیرتەسکییانەوە بە بیانووی ڕێز لە زاناو پێشەوایان گرتنەوە خۆیان گیرۆدەی بێ حورمەتی نواندن بەرانبەر بە قورئان و سوننەت کردوە !!

بەڵام بێگومان هەرکام لەو دوو کۆمەڵە دژ بەیەکە بەهەڵەدا چوو ون ، چونکە هەرکەسێک ڕێز لەو زاناو پێشەوا ڕەسەن و پێشینانە نەگرێ کە خواو پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ڕێزیان لێ گرتوون و قورئان و سوننەتیان بۆ شەرح و تەفسیر کردووین ، مانای وایە ڕێزیشی لە

قورئان و سوننەت نەگرت ! وە هەرکەسێکیش ڕێزو حورمەتی تەواو بۆ قورئان و سوننەت دانەنێ بەهۆی سەرنج دان و سوود لێ وەرگرتنیانەوە ، مانای وایە ڕێزیشی لەو زاناو چاوساغە بەڕێزانە نەگرتوە کە خۆی بە شوێن کەوتوویان دادەنێ ، چونکە ئەو بەڕێزانەش هەر بەهۆی ڕێزگرتنی تەواویان لە قورئان و سوننەتەوە قەدرو حورمەتیان پەیداکردوەو، دیسان ئەو بەڕێزو پایە بەرزانە شوێن کەوتووانی خۆیانیان ڕاسپاردوە بە شوێن کەوتنی قورئان و سوننەت و ڕێز لێ گرتنیان !

کەواتە :

سەلەفیەتی زانایانەو مەزهەبیەتی عاقڵانە نەک هەر دژی یەک نین و تێک ناگیرێن ، بەڵکو دوو ڕووی یەک حەقیقەتن و لە نێوەڕۆک دا یەکن ، چونکە :

أ- (سەلەفیی) ڕاستەقینە دەزانێ کە مەسەلە بەس ئەوە نیە وەدوا قورئان و سوننەت بکەوێ ، بەڵکو مەسەلە ئەوەیە کە بەشێوەیەکی زانایانەو ڕاست وەدوایان بکەوێ ، نەک کوێرانەو بە پێخواسی وەشێو بکەوێ ، بێ ئەوەی پێداویستی -یەکان (مستلزمات) ی لە قورئان و سوننەت حاڵی بوونی ئامادە کردبن و ، سەرنجی بەرهەم و کەلەپووری زاناو پێشەوایانی پێشینی دابێ داخوا چۆنیان لێ حاڵی بوو ون ، چونکە قورئان پێی فەرمووە (ولاتَقْفُ ما لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ...) الأسراء / ٣٦ .

وە پێی فەرمووە :(.. فاسألوا أهلَ الذِّكْرِ إنْ كُنْتُمْ لاتَعْلَمُونَ) النحل / ٤٣ .

ب- وە (مەزهەبیی) ڕەسەن دەزانێ کە مەسەلە هەر بەوەندە

نابڕێتەوە بڵێ : من پەیڕەوی لە فەرموودەکانی شافیعیو زانایانی دیکەی مەزهەبی شافیعی یان هەر مەزهەبێکی دیکە دەکەم، بەڵکو دەبێ بەو شێوەیە بەدوای شافیعی و هەر زاناو پێشەوایەکی دیکەش بکەوێ کە قورئان و سونەت و ئەو زانا بەڕێزانەش بۆیان دیاری کردوە !

کەواتە مسوڵمانی ژیرو تێگەیشتوو لەو ڕووەوە کە بەپێی ڕێڕوونییەکانی زانایانی پێشین ڕێز لە قورئان و سونەتان دەگرێ و لەپێش هەموو شتێکەوە دایان دەنێ، سەلەفی یە ، وە لەو ڕووەوە کە بەپێی ڕێڕوونییەکانی قورئان و سونەت ڕێز لە زاناو چاوساغان دەگرێ ولەگەڵیان بەئەدەب دەبێ مەزهەبییە، بەواتایەکی دیکە ، مسوڵمانی ژیرو تێگەیشتوو نە بە بیانووی سەلەفی بوونەوە سەرگەردان دەبێ و ئەدەب فرێ دەدات، وە نە بە بیانووی مەزهەبی بوونەوە عەقڵی خۆی واز لێدێنێو خۆی کۆت و زنجیر دەکات.

هەڵبەتە ئەم مەسەلەیە توێژینەوەی زیاتری گەرەکە ، بەڵام لێرەدا دەرفەتنیەو ، خوا پشتیوان بێ لە داهاتوودا لە نامیلکەیەکی سەربەخۆدا بە تیروتەسەلی دەیتوێژینەوە .

ئنجا با لەبەر تیشکی ئەم مەسەلەیەدا سەرنج بدەین داخوا خراپ لە ئیسلام حاڵی بوون ، چۆن و بۆچی یەکێکە لە کۆسپە هەرە بێڕەزایەکانی ڕێ ی ساڵح بوون و بەرەوخوا چوون؟!!

جارێ ئەوکەسەی کە بە حیسابی خۆی خۆی بە سەلەفی دەزانێو پێشی وایە (سەلەفی) بوون بەس بەوەندە پێک دێ قسەو ئەعوای زل زل بکاتو هەر بە قسە خۆی بەرێتە ڕیزی ابوحنیفەو سفیان الثوری و مالکو شافعی و

احمدو ابوثورو ابوداوود الظاهری و ابن حزمو ابن تیمیەو غزالی و .. هتدەوە ئنجا بە خەیاڵی خۆی وابزانێ ئەو زانا بەڕێزانە چەندەو چۆن لە قورئان و سوننەت حاڵی بوو ون ئەویش هێندەو ئاوای بێ کەمو زیاد حاڵی دەبێ و، سەرەنجام ئەو بیرکردنەوە هەڵەو ئەفسانەیی‌یە بەو ئەنجامەی دەگەیەنێ کە خۆی بە حەوجێی کتێبو بەرهەمی هیچ زانایەک نەزانێو .. کوێرانە ڕێ بگرێتەبەرو خۆی لەو دەریا دەوڵەمەندو پرگەوهەرو مرواری یەی ئەو زاناو پێشەوا بەرزانە بێ بەش بکاتو ، وەک ئەو فەقیرحاڵەی لێ بێ کە بە نوێژی نیوەڕۆیە واز لە تیشکی زێڕینی خۆر دێنێ و شەمشەمەکوێرانە دەچێتە پشتیرو ژێرخانێکی تاریک و تەڵەمەوەو لەوێ دا بە فتیلەو چرا ڕەشکە بێ شۆق و تفنک ڕەشکەرەکەی خۆی قەناعەت دەکات !!

وە ئەو کەسەش کە پێی وایە بەدوای ڕێڕوونی زاناو پێشەوایان کەوتوەو لە دەریای زانیاری و شارەزایی یان بەهرەمەند بووەو ، لەمەوە بەهانەی دەستکەوتووەو قورئان و سوننەتی پشتگوێ خستوون و، وازی لەو سەرچاوە ڕوونە هێناوە کە زانایانی ڕەسەنی لێ تێراو بوون و لەسەر پێگەیشتوون ، بەوجۆرە خۆی لە پیتو بەرەکەتی تایبەتی قورئان و سوننەت بێ بەش کردوەو پەکی خۆی خستوە !!

بەڵێ بێگومان هەرکام لەم دوو جۆرە کەسە لەبەر نەزانیو ئیشکیو بیرتەسکی خۆیان و خراپ حاڵی بوونیان لە ئیسلام گەورەترین کۆسپو چەپەرو تانەیان لە ڕێی خۆیان دا دروستکردوەو خۆیان گیرودەی دوو دەردی (قەسوەتو بیدعەت) کردوە !

ئنجا شایانی باسە کە مەسەلەی (سەلەفی بەت و مەزهەبیەت) تاقە مەسەلەیەک نیە کە خەڵکێکی زۆری تێدا بەهەڵەدا چووەو ، بەهۆی ئەو خراپحاڵی بوونەشەوە کۆسپ و لەمپەرێکی یەکجار سەخت و بێرەزایان لە ڕێگای صاڵحبوون و بەرەوخوا چوونی خۆیان و خەڵکیدا دروستکردوە ، بەڵکو خراپحاڵی بوون لە گەلێک مەسەلەی دیکەش هەمان پەرێزو شوێنەواری بەدی لەنێو خەڵکی مسوڵمان دا پەیدا کردوە ، وەک مەسەلەی (پەروەردە) و مەسەلەی (جیهاد) و مەسەلەی (تصوف) و مەسەلەی (سیاسەت) و مەسەلەی (سەر بە کۆمەڵ و ڕێکخراوێکی تایبەتی بوون) و .. هتد[1] .

---

(١) سوپاس بۆ خوا لە ئاڵقەی یەکەمی ئەم زنجیرەیە : (ڕێبازی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم کامەیە ؟!) دا تارادەیەکی چاک ئەم مەسەلانەو گەلێک مەسەلەی دیکەش توێژراونەوەو لە مەحەکی شەرع و عەقڵ دراون .

دوو
گوناحە ڕواڵەتی یەکان

یەکی دیکە لە کۆسپ و پەرچەکانی سەر ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون بریتیبە لە گوناح و تاوانە ڕواڵەتی یەکان (الآثام الظاهرة) ، مەبەستیشم لەو جۆرە گوناحانە ئەوانەن کە بەهۆی ئەندامە ڕواڵەتی یەکانی وەک : چاوو زمان و گوێ و دەست و لاق و گەدەو ... هتد ئەنجام دەدرێن ، هەر لە ڕوانینی حەرام (النظر الحرام) و فیکەکێشان و چەپلەلێدان و جگەرەکێشانەوە ـ کە بە ڕای زۆربەی زانایان گوناحی گچکەن ـ بگرە هەتا درۆو غەیبەت و بوختان و دوو ڕوویی و قسەهێنان و بردن و گاڵتە بەخەڵک کردن و مەیخواردنەوەو حەڕامخۆری و قومارو دزی و زیناو قەتڵی بە ناهەق و کوفرکردن کە بە ڕای زۆربەی هەرەزۆری زانایان هەموویان و هاو وێنانیشیان گوناحی گەورەن . بەڵێ خوێنەری خۆشەویست !

هەرکام لەم گوناحانە چ جای هەندێکیان یان زۆربەیان کۆسپ و تەگەرەو لەمپەری ڕێ ی صاڵحبوون و بەرەوخوا چوونن ، هەربۆیەش خوای میهرەبانمان فەرموویەتی :

(وذروا ظاهر الأثم ..) الانعام / ١٢٠ .

واتە : وە واز لە گوناحە ئاشکرایەکان بێنن ..

پێغەمبەریشمان علیه الصلاة والسلام فەرموویەتی :

(إِنَّ العَبْدَ اذا أَخْطأَ خَطيئَةً نُكِتَ في قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْداءُ فأنْ هُوَ نَزَعَ واسْتَغْفَرَ وتابَ ، صَقُلَ ، فأنْ عادَ زيدَ فيها حَتّىٰ تَعْلُوَ قَلْبَهُ ..) رواه النسائی والترمذی وابن ماجه .

سێ

گوناحە دەروونی یەکان

گوناحە پەنهان و دەروونییەکان بە ڕای زۆربەی زۆری زانایان لە گوناحە ڕواڵەتییەکان خراپترو بەزەڕتـرن ، بەڵام ئێمە بەقەستی خستمانە دوای گوناحە ڕواڵەتییەکانەوە ، لەبەرئەوەی لە هەست پێکردن دا لەدوای وانەوە دێن .

ئنجا شتێکی ئاشکراو ڕوونە کە سەرلەبەری ئەو جـۆرە تاوانانە سەرچاوەکەیان عەقڵ و دڵی ئینسانەو پەیوەندییا بە ئەندامە ڕواڵەتییەکانی جەستەوە نیە ، وە پێویستـــە ئەوەش بگوترێ کە ئەو گوناحو تاوانە دەروونییانە ئەسڵ و بنکی سەرلەبەری گوناحە ڕواڵەتییەکانیشن ، بۆ وێنە : تۆ تەنیا کاتێک غەیبەتی کەسێک دەکەی کە دەروونـــت بوغزو کینەو حەسەدی بەرانبەر بەوی تێدا جێگیر بووبێ . ـ هەڵبەتە ئەم باسایە ڕیزپەڕی تێ دەکەون ـ .

ئنجا گوناحە دەروونییەکانیش مەگەر چۆنەکایـــی دەنا هەموویان تاوانی گەورە (کبيرة) ن و گچکەیان نیە ، ئەمانەش چەند نموونەیەکی ئەو جۆرە تاوانانەن :

کوفر ، نیفاق ، شیرک ، خۆبەزلگری ، حەسوودی ، بوغـز ، کینە ، خۆپەسندی ، ڕیا ، بەدگومانی ، خەڵک بەکەم زانیـن ، نارازی بوون لە قەزاوقەدەری خوا ، ڕژدی ، متمانە بەخـودا نەبوون ، دنیا خۆشترویستن لە دواڕۆژ ...

بەڵێ خوێنەری بەڕێز ! ئەگەر دەتەوێ ڕێ ی خۆچاککردنو بەرەوخوا چوون بگریەپێش ، لەپێشەوە هەوڵ بدە خۆت لـەم

لەم گوناحو تاوانە پیسە دەروونییانە قوتار بکە کە هەر کامێکیان بەربەست و کۆسپێکی یەکجار ترسناکە لەو ڕێ بە بەرزو پیرۆزەدا ، چونکە پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی : (لَاتَدْخُلُ الْمَلائِكَةُ بَيْتاً فِيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ) . متفق علیه . واتە :

فریشتە ناچنە ماڵێکەوە کە سەگ و بتی تێدابن .

جا ئەگەر نەچنە ماڵێکەوە کە تەنیا سەگێک یان بت و سەنەمێکی تێدابێت ، چۆن تیشکی بڕواو هیدایەتی خوا بە دڵێک ڕازی دەبن کە یەکێک یان پتر لەو تاوانە دەروونییانەی تێدا نیشتەجێ بووبن ، کە هەرکامێکیان لە سەگ پیسترو لە بت وسەنەم بەزەڕترو نەگریسترن ؟!

زیاد لە پێویست گرنگی دان بە ژیانی دنیا

بەڵێ هەرچەندە ژیانی دنیا خۆی لەخۆی دا چاکترین و گەورەترین چاکەو نیعمەتی خوایە بۆ ئینسان هەربۆیەش پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی :

(لَاتَسُبُّوا الدُّنْيا فَنِعْمَ مَطِيَّةُ الْمُؤْمِنِ ..) اخرجه الدیلمی .

واتە : جنێو بە دنیا مەدەن چونکە باشترین وڵاخی سواری ئینسانی بڕوادارە ..

بەڵام بەدەردی پێشینان دەڵێن : هەموو شتێک بە خوێ ، خوێش بە مەعنا ، لەکاتێک دا ژیانی دنیا زیاد لە ئەندازەی پێویست گرنگی پێ دەدرێ و دەکرێتە ئامانج ، دەبێتە

بێرەزانترین کۆسپ و چەپەری سەر ڕێی صالح بـــوون و بەرەوخوا چوون ، هەربۆیەش خوای زانا خۆشەویستـــی و هەڵبژاردنی ژیانی دنیای کردۆتە مایەی چوونە نێـــو دۆزەخ (فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ . وَآثَرَ الحَيَاةَ الدُّنْيَا . فَـإِنَّ الجَحِيمَ هِيَ المَأْوَىٰ) النازعات / ٣٩،٣٨،٣٧ ، وە کردوویەتی بە درووشمو نیشانەی کافرو بێ بڕوایان (.. وَوَيْـلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ . الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الحَيَاةَ الدُّنْيَـا عَلَى الآخِرَةِ ..) ابراهيم / ٣٠٢ .

بەڵگەش لەسەر سەلماندنی ئەو ڕاستییە ـ کە زیـاد لەپێویست گرنگی دان بە ژیانی دنیا کۆسپ و بەربەستێکـی گەورەیە لە ڕێی ناوبراودا ـ زۆرن ، بەڵام لێرەدا دەرفەت کەمەو تەنیا ئاماژە بۆ یەکێک لەو بەڵگانە دەکەین :

لە جەنگی (ئوحود) دا ، دوای ئەوەی تیرهاوێژەکانـی سەرچیا فەرمانی پێغەمبەریان شکاندو شوێنەکانیان بەجێ هێشتوبە قسەی فەرماندەکەشیانیان نەکرد ، مسوڵمانـان سەرکەوتنی سەرەتای جەنگەکەیان لێ بوو بە تێشکـان و حەفتا (٧٠) کەسیشیان لێ شەهیدکرا ، جا خوای کاربەجـێ بەو بۆنەوە فەرموویەتی :(وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْـدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيـدُ الآخِرَةَ ..) آل عمران / ١٥٢ .

لەم ئایەتە بەپێزەدا خواوەندی زانا پەنجە بۆ چەند هۆیەک درێژدەکات کە بوونە هۆی دۆڕاندنی جەنگی ئوحود ، بـەڵام پاشان ئەسڵ و بنکی هەموویان بە خۆشویستنی دنیـــا (منكم مَنْ يُريدُ الدُّنيا) دادەنێ ، بەم شێوەیە :

حَتّى إِذا فَشِلْتُمْ ← وَتَنازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ ← وَعَصَيْتُمْ ← مِنْ بَعْدِ ما أَراكُمْ ما تُحِبُّونَ ــ مِنكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيا !!

بەڵێ بەهۆی زیاد لە پێویست خۆشویستن و گرنگی دان بە ژیانی دنیا تیرهاوێژەکان کۆکردنەوەی ماڵ و غەنیمەتیان لە جێبەجێکردنی فەرمانی پێغەمبەر صلی اللە علیه وسلم لەلا گرنگتر بوو ! بۆیە خڕکردنەوەی غەنیمەت دووچاری فەرمان شکاندن (عصیان) ی کردن ، بەهۆی فەرمان شکاندنیشەوە گیرۆدەی دەردی ناکۆکی (تنازع) بوون و سەرەنجام تێشکان (فَشَل) یەخەی گرتن !!

شوێن کەوتن و لاساکردنەوەی کوێرانەی پێشینان و دەوروبەر

ئەوە کە لاساکردنەوەو شوێن کەوتنی کوێرانەی پێشینان و دەوروبەری خوارو هەڵە دەورێکی گرنگی هەیە لە لادان و گێڕانەوەی ڕێبوارانی ڕێ ی صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون دا ، ڕاستییەکی مێژوویی و واقیعیی و بەرچاوەو خوای بەرزو مەزنیش لە زۆر جێیان ئیشارەتی پێ کردوەو پێغەمبەریش صلی اللە علیه وسلم لە چەند فەرموودەیەک دا باسی کردوە ، بۆ وێنە خوای میهرەبان فەرموویەتی :

(وَكَذَلِكَ ما أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قالَ مُتْرَفُوها إِنّا وَجَدْنا آباءَنا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنّا عَلَى آثارِهِمْ مُقْتَدُونَ) الزخرف / ٢٣ .

هەروەها فەرموویەتی : (وَإِذا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا ما أَنْزَلَ اللَّهُ قالُوا بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَيْنا عَلَيْهِ آباءَنا أَوَلَوْ كانَ آباؤُهُمْ لايَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلايَهْتَدُونَ) البقرە / ١٧٠ .

پێغەمبەریش علیە الصلاە والسلام فەرموویەتی :(ما مِنْ مَوْلُودٍ إِلاَّ يُولَدُ عَلىٰ الفِطْرَةِ فَأَبَواهُ يُهَوِّدانِهِ او يُنَصِّرانِهِ أَوْ يُمَجِّسانِهِ ، كما تُنْتَجُ البَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعاءَ هَلْ تُحِسُّونَ فِيها مِنْ جَدْعاءَ ؟!) رواە البخاری ومسلم .

بەڵێ باب و باپیران و خەڵک و دەوروبەر دەورێکی کاریگەریان هەیە بۆسەر ئینسان چ بەلای چاکەدا ئەگەر چاک بن و، چ بەلای خراپەو لادان دا ئەگەر خوانەخواستە خراپ و لار بن ، هەربۆیەش ئیسلام گرنگی‌یەکی زۆر بە چاککردن (اصلاح) ی کۆمەڵگا دەدات لە هەموو لایەنەکانی فیکری و ئەخلاقی‌و کۆمەڵایەتی‌و ئابووری و سیاسی یەوە ، چونکە هەروەک چۆن عەقڵی ساغ لە جەستەی ساغ دایە (العَقْلُ السَّليمُ في الجِسْمِ السَّلِيمِ) ، بەهەمان شێوەش مرۆڤی ساغ لە کۆمەڵگای ساغدایە (الأنسانُ السَّلِيمُ في المُجْتَمَعِ السَّليم) !!

شەش

بێ مامۆستایی وچاودساغی

گرنگی‌و پێویستی ڕابەرو ڕێ پێشاندەر لە هەموو بوارێکی ژیانی ئینسان دا مەسەلەیەکی ڕوون و ئاشکرایەو مشت ومڕ

هەڵناگرێ ، بەڵام لە بواری ساڵح بوون و بەرەوخوا چوون دا ئەوە ئەو گرنگیو پێویستیيە زیاتر دەبێتە مەسەلەيەكی ئاشكراو بەڵگەنەویست ، چونكە مەسەلەی ساڵح بوون و بەرەوخوا چوون وەك لەپێشەوەش گوتمان یەكجار گرنگ و هاڵۆزو دژوارەو ئینسان زۆر وریاو بێدار نەبێ گیرۆدەی سەدویەك گیروگرفت و كۆسپ و هەڵدێر دەبێت .

هەڵبەتە من لێرەدا مەبەستم ئەوە نیە بڵێم : ئینسان بەزەحمەت دەتوانێ خۆی چاك بكات و خواپەرستی بكات ، چونكە ئینسان بەسروشت خواناس و خواپەرستەو ، وەك لە خاڵی پێشوودا لەو فەرموودەیەی پێغەمبەرەوە صلی اللـه علیه وسلم دەركەوت كە خستمانەروو ، مرۆڤ بە ئەسڵ و سروشت چاك و پاك و خواناسە ، بەڵكو ئەوەی من لێرەدا مەبەستمە ئەوەیە كە ئەگەر یەكێك بیەوێ زۆر بە مەسەلەی خۆچاككردن و خواناسین دا بچێتەخوارێ و ، بە چاكی و خواناسینێكی ئاسایيو هاكەزایيو عەوامانە قایل نەبێو بە كەمی قەناعەت نەكات و بەرەو چاكترو بەرزتر بڕوات ، ئەوە دەبێ زۆر وریاو بێدار بێو ، مەگەر بەدەگمەن دەنا مەبەستی ناوبراو بەبێ مامۆستاو چاوساغێكی ڕاست و تەواو مەیسەر نابێت ، ئنجا بۆیەش دەڵێم دەبێ زۆر وریابێ چونكە ئەو بەرەو لووتكەو دوندە بەرزەكانی عیرفان و خواناسی دەچێو ، دیارە ئینسانیش هەتا بەرزتربێتەوە ، هەم مەترسی كەوتنەخوارەوەی پتر لێ دەكرێ و ، هەم ئەگەر بكەوێتە خواریش زیانی زیاتر دەبێت .

هەربۆیەش ئەهلی عیرفان و (تصوف) ی ڕەسەن ئایەتی: (یا أَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وكُونُوا مَعَ

الصّادِقِيْنَ) التوبه / ١١٩ . یان کردۆته درووشمی ڕێبوارانی ڕێی بەرەوخوا چوون !!
بەڵێ هەر بەوەندە کارت پێک نایەت کە پارێز لە خوا بکەی، بەڵکو دەبێ لەگەڵ (ڕاستان) یش دا بێ !
هەروەک چۆن قوتابی‌یەک کە دەیەوێ فێری زانیاری پزیشکی (علم الطب) بێت ، هەر بەوەندە بەمراد ناگات کە کتێب و بەرهەمی ئەو زانایانە بخوێنێتەوە کە لەوبارەوە شارەزا بوو ون ، بەڵکو پێویستە لەسەر دەستی شارەزاو چاوساغانی ئەو زانیاری یە تێ بگات و پێ بگات !
کەواتە :
ئەو قسەیەی کە ئیمامی غەززالی‌و زۆری دیکەش لە زاناو دڵ بێدارانی عیرفان و تەصەووف لە پێشینانی ئەو ڕێبازەیان گێڕاوەتەوە کە دەڵێ : (مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ شَيْخٌ فَشَيْخُهُ الشَّيْطَانُ) ، ئەگەر وشەی (شێخ) بە مامۆستاو چاوساغو ڕێ پێشاندەر لێک بدەینەوە ، دەزانین کە قسەی ناوبراو هەتا ڕاددەیەکی زۆر ڕاستی‌ی پێکاوە !!
هەڵبەتە وشەی (شێخ) یش کاتی خۆی هەر بەو مەعناو مەبەستە بەکارهێنراوەو بەکەسێک گوتراوە (شَیْخ) کە بە زمانی حاڵ و وتار لەسەر بنچینەی قورئان و سوننەت و لەبەر تیشکی شەرح‌و تەفسیری پێشینان (سلف) ی صالح‌دا لە هەموو بوارو لایەنەکانی ژیان دا خەڵکی تێ دەگەیاندو پێ دەگەیاندو چاک دەکردو بەرەوخوا دەبرد، بەڵام دوای لارێ بوون و لەئیسلام دوورکەوتنەوەو ڕێ لێ تێکچوون ، وشەی ناوبراویش وەک دەیان وشەو زاراوەی دیکەی ڕەسەنی ئیسلام دووچاری گۆڕران و شێوێنران بوو .

حەوت
بێ ئاگایی (الغفلة)

لەبیرچوونەوەو بێ ئاگایی یەکی دیکەیە لە کۆسپ و بەربەستەکانی سەر ڕێگای ساڵح بوون و بەرەوخوا چوون، چونکە هەروەک چۆن دزو جەردە لەکاتی خەوتن و بێ ئاگایی و تاریکی نیوەشەودا زەفەر بە باباى خاوەن ماڵ و خاوەن دووکان دەبەن و، گورگیش لەکاتی غافڵاوی شوان دا دەرفەت وەردەگرێ، شەیتانی بەدیش بەهەمان شێوە لەکاتی بێئاگایی ئینسان دا خەریکی کاری خۆی دەبێت، ئەمە لەلایەکەوەو لە لایەکی دیکەشەوە مرۆڤ بەهۆی بێ ئاگایی و غافڵانەوە ئەگەر گریمان شەیتانیش دنەی نەدات و تووشی خراپەی نەکات، بێ ئاگایی و غافڵان هەر خۆی لەخۆی دا تەمەن بەزایەچوون و کات لەدەست چوونەو، دیارە تاقە سەرمایەی دەستی ئینسانیش لەژیانی دا تەمەنی یەتی و، ئەگەر ئەمیشی بەبی هۆو سوود بەفیڕۆدا مانای وایە خۆی دۆڕاندوە !!

دەربارەی مەترسی و زیانی لەبیرچوونەوەو بێ ئاگاییش لەژیانی ئینسان دا دەقی قورئان و سوننەت زۆرن، بۆ نموونە هەندێکیان دەخەینەڕوو :

١- (وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا) طه / ١١٥ .

٢- (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ...) الحشر / ١٩ .

٣ـ (الشَّيْطانُ جاثِمٌ عَلى قَلْبِ ابْنِ آدَمَ فَاذا ذَكَرَ اللّهَ تعالى خَنَسَ، واذا غَفَلَ وَسْوَسَ) رواه البخاري معلقا .

کەواتە خوێنەری خۆشەویست!

ئەگەر دەتەوێ شەیتانی بەد وەک گورگی هار زەفەر بە مێگەلی سەعات و دەقیقەکانی تەمەنت نەبات و، وەک دزی ماڵبڕ ڕێ بە خانووی دڵت نەبات، هەوڵ دە هەمیشە بەهۆی یادی خواوە ئاگادارو وریاو دڵ بێدار بیو، وەک شوانێکی وریاو ئازاو بەمشوور زۆر بەوردی بەسەر ڕانەمەیەڕی کاتەکانی تەمەنت ڕابگەو چاودێری یان بکە، کە بێ هوودە لەدەستت نەچن، وە بەهۆی یادی خواوە با هەمیشە ماڵی دڵت ڕووناک و درەوشاوەبێو جێگەی شەمشەمەکوێرەی خوتخوتەو داڵغەی شەیتان و نەفسی بەدی تێدا نەبێتەوە .

هەشت
شەیتان

لەڕاستیدا شەیتان لەعنەتی خوای لێ بێ سەختترین و بێبەزاترین کۆسپ و لەمپەری سەر ڕێگای ساڵح بوون و بەرەوخوا چوونەو، خوای بەرزو مەزنمان جَلَّ جلالُه لە چەندەها ئایەتدا ئامازەی بۆو مەسەلەیە کردوە، بۆ وێنە :

(إِنَّ الشَّيْطانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوّاً ...) فاطر / ٦ .

بەڵام ئێمە بۆیە خستمانە دوای هەموو کۆسپ و بەربەستەـ کانی دیکەی سەر ڕێگای ناوبراو، چونکە شەیتانی بەد

هەر بەهۆی ئەو حەوت تەڵەو داوانەی پێشەوەیە کـــە دەتوانێ زەفەر بە ئینسان بەرێ !

بەڵێ شەیتانی نەگریس و پیس لەعنەتی خوای لێ بـێ ، بەهۆی : خراپ لەئیسلام حاڵی بوون و ، گوناحە ڕواڵەتی و (١) پەنهانەکان و ، خۆشەویستی دنیاو ، (٢) شوێن کەوتـــن و لاساکردنەوەی کوێرانەی پێشینان و دەوروبەری خوارو هەڵەو ، بێ ماموستایی و چاوساغی و ، بێ ئاگایی و لەبیرچوونـــەوەوە دەرفەت لە ڕێبوارانی ڕێی بەرەوخوا چوون دەهێنـــێ و ئامانج و مەبەستی گڵاوی خۆیان ـ کە بریتییە لە لەخـــوا دوورخستنەوە یان لانی کەم مەحتەل کردن ـ لێ وەدەســت دێنێ .

جا مسوڵمانی بەڕێزو خۆشەویست !

ئەمانە بەکورتی (٨) کۆسپ و چەپەرو بەربەستە هـــەرە سەخت و بێپەزایەکانی سەر ڕێگای صالح بوون و بەرەوخـــوا چوونن ، خوا یاربێ زۆرت ئاگا لەخۆ بێ و چاکیان لـــێ وردبەوەو هێندەی سەری دەرزی یەش لێیان مەترسە ، چونکـــە هیچ شتێک خۆی بۆ پیاوان (رجال) ڕاناگرێ و هیــــچ

---

(١) خوای بەرزو مەزنمان فەرموویەتی :
(وَذَرُوا ظَاهِرَ الْأِثْمِ وَبَاطِنَهُ ...) الانعام / ١٢٠ . واتە : وەواز لە گوناحە ئاشکراو پەنهانەکان بێنن ...
(٢) گوتراوە (حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ) ، هەڵبەتە ئەم قسەیە زۆر جوان و ڕاست و بەجێ یە ، بەڵام سەبارەت بـــە فەرموودەی پێغەمبەر لەقەڵەم درانی مشتومڕی لەسەرە ، بڕوانە (كَشْفُ الخَفَا وَمُزِيلُ الأَلْبَاسِ ..) ج١ ص ٤١٢ ، ٤١٣ .

کۆسپێک ڕێگا بە مەردی خوا ناگرێ ، دیارە کەسێکیش گوڵی بوێ دەبێ ئازاری دڕکُ و داڵیش لەخۆی بگرێ و هارەبیش زۆر جوانیان گوتوە :

بِقَدَرِ الكَدِّ تُكتَسَبُ المَعالِي
مَنْ طَلَبَ العُلىٰ سَهَرَ اللَّيالِي

ئیدی هیوادارم تۆی بەڕێزیش تێکرای ئەو گرێ و گۆلانەی سەرڕێت بە بڕوای بەتین و عەزمی پۆلایین و دڵی پڕلەئەوینت وەک خەنجەری دەبان هەڵبڕی و تێیان نەوەستیو ڕانەوەستی هەتا دەگەیە مەنزڵ و بەئاکامو مراد دەگەی .

دواقسەم

خوێنەری سەنگین و شیرین و مسوڵمانی خواناس و بەدین !

ئەم نووسراوەی بەردەستت ـ خوا پشتیوان بێ ـ تـــا رادەیەکی زۆر ناوو نێوەرۆکی یەکن و، رێگای چاک بوون و بەدیداری خوا شادبوون ، کە ئامانج و مەبەستی هەرە بەرزو گرنگی پێغەمبەران علیهم الصلاة والسلام و زانا و چاوساغان و دۆستانی خوا (أولیاءُ اللّه) بووە ، روون دەکاتەوە .

مەبەستیشم لە (صالح بوون) ئەوەیە کە ئینسان بەس بۆخوا بژی و تەنیا بەپێی بەرنامەی ویش بەرێوەبچی ، لە دەروو دەروون (ظاهر وباطن) ی خۆی و، وردو درشتی ژیان و گوزەرانی دا .

وە مەبەستم لە (بەرەوخوا چوون) و بە دیداری خـــوا (لقاءُ الله) شادبوون ، ئەوەیە کە ئینسان هێنـــدە بەگەرمیو قووڵی خوا بناسێو ، بەدڵ و دەروون و هەســـت و نەست هێندەی لێ نیزیک بێتەوە ، کە بگونجێ بچێتە ریزی ئەو بەندە ساغ و هەڵبژاردانەی خواوە کە شەیتانی بـــەد بە شەیتانیی خۆیەوە یەخەی لەبەر دادڕیون و گوتوویەتی پێیان ناوێرم و دەستەڵاتم بەسەردا ناشکێن : (قالَ رَبِّ بِما أغْوَيْتَنِي لأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الأرْضِ وَلأُغْوِيَنَّهُمْ أجْمَعِينَ إلاّ عِبادَكَ مِنْهُمُ المُخْلَصِينَ ..) الحجر / ٣٩ ، ٤٠ .

جا بەپشتیوانی خوای بەخشەر هەتا تۆ ئەم نووســـراوە موتاڵاو هەزم دەکەی و بەهۆی کارپێ کردنییەوە ، زیاتـــر خۆت لەبێژینگ دەدەی و چاک دەکەی و ، پتر خۆت لەخـــوا

وەنیزیک دەخەی ، ئالقەی سێیەمی ئەم زنجیرەیەش سڵاوت لێ دەکات و بەدیدارت شاد دەبێت .(١)

ئیدی هەتا لە گۆشەیەکی دیکەی بەرنامەی تێروتەواوی خوای بالادەست و کاربەجێ دا پێک دەگەینەوە ، بەخوات دەسپێرم .

وَالسّلامُ عَلَيْنا وَعلىٰ عِبادِ اللّهِ الصّالِحِينَ

لەم کارەشمدا :
« إِنْ أُرِيدُ إِلّا الإِصْلاحَ ما اسْتَطَعْتُ وَما تَوْفِيقِي إِلّا بِاللّهِ عَلَيْهِ تَوَكّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ »

---

(١) وەک لە خاڵی یەکەمی ئەم پاشکۆیەدا گوتمان :
ئالقەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمی ئەم زنجیرەیە بەمەبەستی گۆڕین و چاککردنی تاک و کۆمەڵ لەڕووی فیکری و مەعنەوی و ئەخلاقییەوە ، نووسراون ، سەبارەت بە گۆڕین و چاککردن (تغيير واصلاح) ی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتییش نامیلکەیەکمان نووسیوە بەناوی :
(دەردو دەرمانی بزووتنەوەی ئیسلامی) ، بەڵام لەسۆنگەی ئەوەوە کە تایبەتە بە ئەندام و پێشمەرگەکانی بزووتنەوەی ئیسلامی یەوە ، وا بڕیار دراوە بەس بەشێوەیەکی تایبەتی بڵاوبکرێتەوە .

کاکڵی باسەکان

لاپەڕە	بابەت

لاپەڕە	بابەت
٧٨	مەبەست لە بڕینی قۆناغەکان بەجێ هێشتنیان نیە.
٧٩	دە (١٠) یاسا دەربارەی پەرێزی چاکەو خراپە لـــە ژیانی مرۆڤ دا.
٨١	دە (١٠) وەسیلە لە پێداویستی یەکان (مستلزمات)ی ڕێ ی بەرەوخوا چوون.
٨٤	دە (١٠) پایەو بنچینەی گرنگی ڕێ ی بەرەوخوا چوون.
٨٧	ناوە چاکەکانی خوا چاکترین وەسیلەی صالح بوون و بەرەوخوا چوونن.
٩٢	چەند ئاگاداری یەک دەربارەی ناوەکانی خوا.
٩٣	دەروولێکرانەوە بەرهەمی بەردەوامبوونە لەســەر داوای لێبوردن کردن.
٩٦	پەرچ و کۆسپەکانی سەر ڕێ ی بەرەوخوا چوون
٩٦	١- خراپ حاڵی بوون لە ئیسلام.
١٠٣	٢- گوناحە ڕواڵەتی یەکان.
١٠٤	٣- گوناحە دەروونی یەکان.
١٠٥	٤- زیاد لەپێویست گرنگی دان بە ژیانی دنیا.
١٠٧	٥- شوێن کەوتن و لاساکردنەوەی کوێرانەی پێشینان و دەوروبەر.
١٠٨	٦- بێ ماموستایی و چاوساغی.
١١١	٧- بێ ئاگایی (الغفلة).
١١٢	٨- شەیتان.
١١٥	دوا قسەم
١١٧	کاکڵی باسەکان

بەرهەمە چاپکراوەکانی دانەر لەم چاپخانەیەدا

١- خــــــــــودا .

٢- کۆمەڵی خــــــوا .

٣- پێشمەرگەی ئیسلام .

٤- پێغەمبەران عَلَيْهِم الصَّلاةُ والسَّلام .

٥- ڕێبازی پێغەمبەر صلىٰ اللّٰه عليه وسلم کامەیە؟!

٦- مەسەلەی کــــورد .

٧- کوردستان بۆ وێران بوو و چۆن ئاوەدان دەبێتەوە؟!

٨- سۆزی نەتەوایەتــــی .

٩- لێکۆڵینەوەیەکی ڕەخنەیی سیاســـــــــی .

١٠- ڕێگای صالح بوون و بەرەو خواچـــــــوون .

ئەم بەرهەمانەی ئامادەی چاپن

١- گەورەترین ڕاســـــتی .

٢- زنجیرەی (با چاکتر ئیسلام بناسین .) (١٢) ئاڵقە .

٣- برایەتی مسوڵمانان چۆنە ؟.

٤- دادگەری کۆمەلایەتی / ئاڵقەی (٥) ی ئیسلام وپێچکان

له بڵاوكراوەكانی بزووتنەوەی ئیسلامی له كوردستانی عێراق دا

...

چاپخانەی شەهیدان

لەم نامیلکەیەدا

هەوڵ دراوە بەشێوەیەکی کورت و گوشراوو سادەو ڕەوان ڕێگای صالح بوونی ئینسانی مسوڵمان و بەرەوخوا چوونی بخرێتەڕوو ، بەهیوای ئەوەی کە بتوانین هەرچی زیاتر خۆمان چاک بکەین ، تا سەرەنجام لە پیت وبەرەکەتی ئەو خۆگۆڕین و چاک بوونەدا ، شیاوی ئەوە بین کە خوای میهرەبان و دادگەر واقیعی تێکچوو و شێوێنراوی گەلە چەوساوەکەشمانمان پێ بگۆڕێ و ، بمانکاتە میراتگرانی زەوی خۆی و بەڕێوەبەرانی ئایین و بەرنامەکەی و ڕزگارکەرو مشوورخۆری بەشێک لە ئوممەتی پێغەمبەری هەڵبژاردەی صَلَّى اللّهُ عليهِ وسَلَّم .